

митр. Іларіон

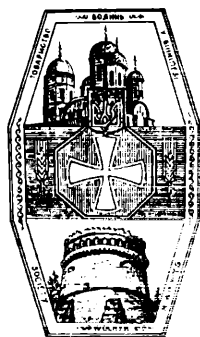
Мої Проповіді

ІНСТИТУТ ДОСЛІДІВ ВОЛИНИ

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН

МОЇ ПРОПОВІДІ

Частина перша

**Накладом Товариства "Волинь"
ВІННІПЕГ — КАНАДА
1973**

Обгортка мистця Л. Молодожаніна

ВСТУПНЕ СЛОВО

(На відкриття першої книги Проповідей Митр. Іларіона)

Митрополит Іларіон формально, на основі особистого документу, передав Товариству "Волинь" у Вінніпезі низку рукописів своїх праць. Деякі з них, як "Почаївська Лавра", "Словник Шевченкової мови" та інші, Товариство "Волинь" у Вінніпезі і Науковий Інститут Дослідів Волині видали ще за життя Митрополита Іларіона. А значне число рукописів залишилося ще не виданим. Матеріяли, що складають собою зміст ось цієї книги, є частиною цієї, так би мовити, "спадкової маси".

Ця книга являє собою те перше видання праць Митрополита Іларіона, що вийшло з друку після його упокоєння — 29 березня 1972 року.

**

Товариство "Волинь" у Вінніпезі та Інститут Дослідів Волині не випадково постановили видати не інший твір Митрополита Іларіона, а тільки його Проповіді, щоб таким чином пом'янути його в перші роковини його упокоєння. Адже ж початки основного зацікавлення богослов'єм у Митрополита Іларіона пов'язані головно з його науковим зацікавленням особою Іоанікія Галятовського — визначного українського проповідника, теоретика проповідництва, автора першого українського підручника гомілетики під назвою "Наука або способъ зложенія казаня". Ще як студент університету св. Володимира в Києві, Іван Огієнко, почав 1907 року писати монографію про Іоанікія Галятовського, який належить до найзаметніших українських інтелектуалів і церковних діячів XVII століття.

Свою дипломову працю в університеті св. Володимира Іван Огієнко написав на тему збірника проповідей Іоанікія Галятовського п. н. "Ключъ разумѣнія священникомъ законнымъ и свѣцкимъ належачый" (Київ 1659 р.). Свою дипломову працю на цю тему Іван Огієнко закінчив 1909 року.

Як студент історико-філологічного факультету університету св. Володимира в Києві, Іван Огієнко був зацікавлений Іоанікієм Галятовським у пляні своїх студій

середньої доби історії української літератури. Однак, абстрагуючи від літературного й мовного аспектів творів Іоанікія Галятовського, студент Іван Огієнко зацікавився також і їхньою релігійною тематикою. І для належного розуміння творчості цього проповідника й полеміста Іван Огієнко почав вивчати ті богословські предмети, що їх мусів знати кожен дослідник української полемічної літератури XVI-XVII століть. А цей факт належав до тих чинників, що мали вплив на рішення професора Івана Огієнка служити своєму народові по через служення його Церкві.

**
*

На зміст ось цієї книги складається лиш частина досить великого числа проповідей Митрополита Іларіона.

Звичайно, Товариство "Волинь" у Вінніпезі та Інститут Дослідів Волині мірою своїх спроможностей будуть старатися видати (частинами) всі його проповіді. Одні з цих проповідей свого часу були виголошені й опубліковані друком; інші були виголошені, але не опубліковані друком — залишилися в стані проєктивних начерків. Рукописи цих історичних пам'яток видані тут, так би мовити, факсимільним способом, — без жодних змін; додатків, скорочень і т. д.

Товариство "Волинь" та ІДВ видають проповіді Митрополита Іларіона, як історичну пам'ятку. Як і на що цього роду пам'ятка може бути спожиткована — це справа таких чи інших зацікавлень читачів. Декого може зацікавляти національно-державний аспект проповідей Митрополита Іларіона; інші можуть бути зацікавлені їхнім релігійно-учительним аспектом; а ще інші можуть розглядати їх у світлі, так би мовити, "проповідницьких норм".

У зв'язку з цим можна з певністю сказати ось що: якщо б в Україні заіснувала спеціальна галузь студій — Огієнкіяна, то дослідник безумовно не міг би обійтися без цього роду матеріалів, що їх являють собою Проповіді Митрополита Іларіона.

Юрій Мулик-Луцик

СУМЛІННЯ

1. Добро й зло в світі.

У світі бачимо Добро й Зло. Добро — все Господнє, Зло — все противне Добру. Як же їх розрізнити? Усе, що не приносить людям і їх ближнім шкоди — то добро. А що шкодить — то зло.

Не роби брату своєму, чого не хочеш самому собі. Це найпростіше окреслення добра.

Світ щасливий, коли добра багато, щаслива й така держава. Світ нещасний, коли його менше, нещаслива також держава, в якій немає добра. "Як бажаєте, щоб вам люди чинили, так само чиніте ви їм" (Лүки 6:31).

Розуміння добра й зла — найбільший розум. Соломон просив цього від Бога. Це найвища мудрість. Бог не оставив нас, — дав людині совість. І сумління відділяє добро від зла. Воно диктує нам, що добро, а що зло. Сумління дає змогу пізнати зло. Сумління — це відчуття Правди Божої. Не роби злого!

Є п'ять змислів у людини, а шостий — совість. Ми відчуваємо моральність своїх поступків. Але ми часто занедбуємо цей змисл, забуваємо про нього! Але він є. Ми його ясно чуємо. І нема людини, щоб не мала цього чуття.

2. Совість від Бога.

Deus est in nobis — це сумління в людини. Страх: Бог поклав око Своє в серце людини. Це правда Божя в серці людини. Це око Боже в людині: воно все бачить, усе знає, все чує. "І сказав Бог: сотворім людину на образ наш, на подобу нашу" (Буттж 1:26). Ось тому людина — обожена вже цим самим створенням своїм. Вона ж образ і подоба Божа! А сторожем цього обоження в людини є совість. "І створив Бог людину із земного пороку, і вдихнув в обличчя її дихання життя, і стала людина істотою живою" (Буття 2: 7).

Отже, — часточка Духа Святого в людині вже є від її створення. Це совість. Сумління Бог вдихнув в людину ще при її створенні. Вдихнув Своїм Духом. І тому воно є навіть і в поган, — початкове. Воно всесвітнє. У всіх вірах світу є наука про совість. І воно свідчить про Бога Творця. Тому то совість мають і язичники. "Коли погани, що не мають закону, з природи чинять законне, вони, не мавши закону, самі собі закон, що виявляють діло закону написане в серцях своїх, як свідчить їм сумління та їхні думки, що то осуджують, то оправдують одна одну" (Рим. 2: 14-15).

У Новому Заповіті Дух Святий, зійшовши на апостолів, тим самим через них зійшов на увесь світ. І Церкву створив. І Вселенська Церква 36 тижнів по зшесті Св. Духа навчає найголовнішого для життя людини, щоб її обожити. Кожна неділя чомусь призначена.

Дух Святий, зійшовши на апостолів, приніс через них свої дари: один із цих дарів — це сумління в людині. Сумління — це відчуття Божої правди. Це основний дар Духа Святого. Це Сам Дух Святий в людині. Це око Боже в ній, це шостий змисл людини.

Совість свідчить про богоподібність людини. Це образ і подоба Божі в людині. Сумління — це сторож, богоподібність в людині. Замічає найменше відхилення від образу й подоби Божої. Апостол Іван ужив один раз слово совість, а це в Івана (8: 9), — книжники розійшлися від осуду грішниці, бо "совість їх докоряла". У Св. Писанні слово "совість" ужите 30 раз. У Старому Заповіті 5 раз. Апостол Павло вживає слово "совість" 24 рази. Він найсильніше її підкреслив. Совість — це основа Нового Заповіту. У Старому Заповіті тільки 5 раз воно вжите, а в Новому — аж 25 раз. На совісті християнство стоїть. Хто совісті немає, той не християнин.

Ап. Павло в посланні до Римлян (2: 15) глибоко окреслює значення сумління. Воно свідок у серці людини — і "чи то осуджує, чи то оправдує" діло людини.

Сумління свідкує про моральність наших учинків. Сумління — це центр внутрішнього морального світу нашого. Сумління — це правда Бога в людині. Сумління нас виявляє і судить. Воно судить і інших. Ісус син Сирахів каже: "Бог поклав око Своє в серце людини".

Велике значення — сумління підтримується законами держави. Інаше — люди розложилися б і опустилися. Значення совісті загальнолюдське: державне, особисте, родинне. На совісті світ стоїть.

Існує світова християнська мораль, це християнська совість. Колись вона була сильна, а ось тепер сумління стало менше, тому й світ у неспокої.

3. Совість вироблюється в людині.

Совість виробляється: 1). Від довголітнього оточення, від виховання в родині. 2). Від освіти — школа. 3). Від прикладів, які бачимо кругом: в родині, в громаді, в державі. .

Значення родини — частіше нагадування дітям про совість. Бог — це совість у людині. Чого навчається дитина в родині, те залишиться з нею на весь вік. Родина найперша виховує совість своїх дітей. Тому пильнуйте цього. Не опускайте, нагадуйте, підкреслюйте, бо на совість і держиться родина. Особливо це повинна знати кожна мати. Не спокушуйте дітей, щоб совість у них розвивалася нормально. Частіше згадуйте слово "совість".

Школа робить дуже багато у вихованні совісті. Вона дає дисципліну її. А в нас по школах немає релігії, не викладається релігії. Тому й так багато переступства серед молоді. Тому молодь псується з початку.

Держава може своїм поступованням розкласти совість своїх горожан. Недавно в Америці приймали Хрущова і це прийняття розкладає світ... Понижує совість у людях. Совети сіють по світі обман, підкопують совість людини.

Книжечка: Як жити на світі: "Соборне Послання Ап. Якова", — це мала Євангелія. Її значення — нехай усі прочитають.

Бог дав совість усім, і поганам. Але благодать Божа примножується в людині. Совість — це благодать Духа Святого. Без неї людина не буде мати чистої совісті. Благодать відкриває серце людини для совісті. Благодать Божа примножує совість. А благодать зійде тоді, коли ми сильно хочемо того. Коли ми відкриваємо всього себе для неї.

Совість не однакова в людей. Залежно від того, скільки вони працюють для її розвою. У одних вона сильна, у других — слабша. Основа одна, але розвій не один. Але всі релігії світу навчають про совість. Совість виробляється фахова: уряднича, судейська, вчительська, наукова. Це визначає добре виконання своїх обов'язків. Совість для людини безпомилкова. Вона основана на християнських законах. Тому про совість треба навчати у школах недільних, в українських, на кожному

кроці. Ніколи не забувати про совість. В основі совісті лежить Св. Письмо, заповіді Божі. Хто відкидає заповіді Божі чи Св. Письмо, той совісти не має.

4. Чиста совість.

"Богові треба служити чистою совістю" (2 Тим. 1: 3). "Чисте сумління" — згадує не раз ап. Павло (1 Тим. 3: 9). Совість основана на Св. Письмі і на десятих заповідях Божих Старого Заповіту. Людина "совісна", це та, про яку написано: "Любов від щирого серця й доброго сумління й нелукавої віри" (1 Тим. 1: 5).

Оце уривки Св. Письма про совість людини, про її серце:

"Око твоє — то світло для тіла" (Матв. 6: 22). "Як око твоє буде здорове, то й все тіло твоє буде світле", (Матв. 6: 22). "А коли б твоє око лихе було, то й все тіло твоє буде темне" (Матв. 6: 23). Тіло тут — людина, око — совість. "Шукайте найперше Царства Божого й правди Його, а все це додасться вам" (Мат. 6: 33). "Кажу правду в Христі, не обманюю, як свідчить мені моя совість через Духа Святого" (Рим. 9: 1). "Серце чисте створи в мені, Боже!" (Пс. 50). Зберігати "добре сумління" — це наказує апостол (1 Тим. 1: 5, 9). А прикладами доброго сумління для нас можуть бути: Йов, Давид, який хоч упав у гріх, але зберіг себе, бо покався.

5. Лукава совість.

Є й "сумління лукаве" (Євр. 10: 22), — його нашіптує нам диявол. Людина з таким сумлінням не визнає моралі, не визнає добра у світі. Це людина "безсовісна". Починається воно з малого, а доходить до великого.

Не спокушуйте сумління інших. Особливо не спокушуйте віри. Хто спокушує тих, що вірять у Христа, то краще б каменя йому на шию, й потопити в морі..." (Мат. 18: 6). "І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого", — це прохання з молитви Господньої.

А щодо спокуси, то маємо й таке остереження: "Грішачи проти братів та вражаючи їхнє слабе сумління, ви проти Христа грішите" (1 Кор. 8: 12). "Ось тому, коли їжа спокушує брата мого, то повік я не їстиму м'яса, щоб не спокусити свого брата" (1 Кор. 8:13). Нечестиві "спалили сумління своє" (1 Тим. 4: 2). Сумління нечестивих наповняє їх страхом та жахом (Лев. 26:17).

Є також недобра совість. Напр., брати Йосипа, — все життя свій переступ пам'ятали. Це можна сказати

про Ірода, про Юду. Лукавого чи несовісного трудно розгадати. Такий — неморальний, його трудно зрозуміти. Він скритий. Йому не можна вірити. Кажуть: "У нього совість спить"!

6. Совість — суддя твоїх діл.

Ап. Павло (Рим. 2:15): Совість — свідок у серці людини, — вона "чи то осуджує, чи то оправдує" діла людини. Совість — сторож поступків людини. Вона не спить. Вічно сторожить. Страх і неспокій у совісті нечестивого. Це Божий суддя наш. Хто не має сумніння, у того родиться страх, і вони самі самі стаються страхом совісті.

В людині бувають докори сумніння за зроблене зло. Вони не дають спати, не дають нічого робити, не дають спокою, голосно кричать. Але це не в усіх однакове. Сила цього — від чесного виховання. І буває, що людина і по 25 роках іде і признається в переступах своїх, бо совість мучить.

Ознаки совісті: 1) Совість непідкупна. Вона правдиво карає за дурне діло. 2) Непомилне сумніння. Воно зростає на Божих законах, на Св. Письмі, на християнській моралі. Совість родить страх у того, хто за совістю не живе. А цей страх жити не дає.

Совість судить: Пригадаймо Адама, Каїна, братів Йосипа. "Прокинулась совість", — кажемо ми. Маємо такий разячий приклад, коли сумніння сильно заговорили в Юди. "Як побачив Юда, що Ісуса осудили, то розкаюся, і вернув 30 срібняків первосвященникам і старшим. І сказав: "Я згрішив, кров невинну зрадивши"... (Мат. 27: 3-4). "І вкинувши в храм срібняки, відійшов, а потому пішов та й повісився" (Мат. 27: 5).

Ісус прощає грішницю. "Хто з вас без гріха — нехай перший на неї він каменем кине!" (Ів. 8: 7). "А вони, це почувши, й сумнінням докорені, стали один по одному виходити"... (Ів. 8: 9). У євангелістів один раз згадується слово "совість", — у (Івана 8: 9).

Совість свідчить про наші діла: "Совість заговорила", "совість гризе", "совість докоряє", "докори сумління".

Совість керує, совість сторожить. І як часто буває, що людина задумує зробити якийсь великий переступ, але в останню хвилину не зробить його, бо сумніння перешкодить... Сумніння не допустить. Як щось робиш, то роби так, щоб Совість не кричала!

Як заспокоїти порушену совість? Бог не залишив нас безрадними. І ми можемо її заспокоїти:

1. Молитва щира й гаряча, 2. Покаяння щире — сповідь і Св. Причастя. Слово, що більше цього не зроблю.

Ось тому Церква й навчає частіше сповідатися, щоб заспокоїти неспокійну совість. "Хліб наш насущний дай нам сьогодні", — 4 прох. молитви Господньої. Це хліб ангольський, хліб евхаристичний! Це Св. Причастя!

7. Терпіння за чисту совість.

Люди, що боронять совість, звалися пророками. Вони мали чутливу совість. За те вони багато витерпіли. Їх переслідували, їх вбивали. У них совість — це правда Божа. Око Боже, сторож моралі. "Бо то ласка, коли хто, — через сумління перед Богом — терпить недолю, неправдиво страждаючи" (1 Петр. 2: 19). За чисту совість не раз треба терпіти. Книга Йова показує, як праведний Йов покладався на своє сумління (27.6) — воно йому свідчило, що він ніякого гріху не вчинив. І він на цьому стояв. І Бог йому простив. Сумління спасло Йова.

8. Відсутність совісті в Советах.

Комуністи не визнають Бога, а тому не визнають і совісті. "Совість подохла" — говорять чесні люди в Советах, як свідчить М. Горький. Комунізм і совість — це противні речі. Бо совість — це Божі закони, а їх комуністи відкидають. Нема в них моралі Христової, нема правди Божої. Комуністи совість у крові втопили.

Совість однакова для всіх християн. Мораль однакова для всіх християн, для всіх людей на світі. Немає двох моралів. А комуністи голосять — ми маємо по-своєму совість! Комуністи твердять, що совість мають тільки "гнилі інтелігенти". Вони відкидають совість з "принципу" свого. Тому в них мільйони забитих, закатованих, заголоджених. Їм вірити ні в чому не можна. Обман — вільний у них. Ол. Корнійчук в комедії: "Чому посміхалися зорі?", Київ, 1958 р., ст. 23-24 каже: "Вільна людина ніколи не погодиться, щоб вигадане страхіття — совість — було суддею її вчинків. Чому я мушу бути її рабом? Тільки примітивні люди чіпляються за цього старого Бога, щоб виправдати своє боягуство". Обман — основа поступу комуністів. Одне говорити, а інше робити. Лукавство — комуністична мораль. Наганують страх на всіх, скізь бачать підступ.

Совети сіють нелад і неспокій. Советський вплив

пішов на весь світ. З ним нічого не можна робити, бо поради всюди обманюють. Від цього світ тепер у такому важкому становищі. В Радах замість сумління — лукавство і лицемірство. Одне говориться, а зовсім інше робиться. В основі совісті лежать заповіді Божі, а комуністи відкидають їх. Комуністи навчають і пишуть: "Коли ворог не слухає тебе, — убий його". Хрущов сказав: "Хто вдарить тебе, — у п'ятеро віддай йому!". У всіх бачить ворога, тому в них мільйони закатованих, мільйони голодуючих.

Закінчення.

1. Віруймо в Господа і правду Його. "Шукайте найперше Царства Божого й Правди Його, а все інше — вам додасться!" (Мат. 6: 33).

А правду Божу покаже нам совість. Не будьмо християнами тільки назверх, — будьмо ними душею й серцем. Тоді й спокій буде на землі.

2. Любімо й слухаймо Церкву. Тепер у світі дві ідеології — матеріялістична та християнська, основа її — совість. Ідеологічна — це християнська. Матеріялістична — це комуністична. На поширення її комуністи витрачають мільярди грошей.

3. Бережімо й любімо родину, — це мала церква. Виховуймо совість свою в членах родини! На правді Божій. Маймо совість! Цебто правду Божу в собі. Совість — головна ознака християнської культури.

Вартніша проста людина з розвиненою совістю, аніж інтелігент без совісті.

ДОМАШНЯ ЦЕРКВА

Вступ

Свята Церква навчає, що кожен з охрещених у Христа має свого Ангела Охоронителя. Вождь сил небесних — Архистратиг Михаїл. Вони охороняють нас. "Ангела спокою, наставника й охоронителя душ і тіл наших у Господа просімо!"

Діва Марія — це наша Покрова, що береже нас від усього злого. Вона наша Покровителька, бо береже нас бути при Сині Її. Вона Покрова Родин. Вона Покрова жіноцтва!

З Євангелії на Покрову (Лук. 10. 38-42, 11. 27-28): "Марто, Марто, — турбуєшся й журишся ти про багато чого. А потрібне одне" (Лук. 11: 28): "Блаженні ті, що слухають Божого Слова, і його бережуть!"

П'ятдесятниця — 50 день від Воскресіння до Зшестя Духа Святого. Церква вияснює про повстання Ново-заповітної Церкви на землі та про Дари її. В Євангелії (на Св. Тройці) читаємо:

Ів. 7. 37: "Коли прагне хто із вас — нехай прийде до Мене та й п'є".

Ів. 7. 38: "Хто вірує в Мене, як каже Писання, то ріки живої води потечуть з його лоня".

Ів. 8. 12: "Я світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не ходитиме в темряві той, але матиме світло життя".

А в неділю 2, Самарянки:

Ів. 4. 14: "Хто питиме воду, що Я йому дам, стане в нім джерелом тієї води, що тече в життя вічне".

Ів. 4. 10: "Він тобі дав би живої води".

1. Що таке Домашня Церква.

Початок Церкви взагалі, а в тому й Домашньої, був ще в Раю. Так передбачив ще сперед віку Господь. Домашня Церква почалася в Раю. Адам і Єва склали пер-

шу Церкву, і понесли її далі. Перш Домашню. Бог дав їм завдання — Свої Заповіді. Це Церква Старозаповітня.

Родина — це мала Церква, як навчає Іван Золотустий. Початкова Церква так вона й починалася. Це Домашня Церква. Серед її членів завжди Христос: (Мат. 18: 20: "Де двоє чи троє в Ім'я Моє зібрані, там Я серед них"). Це підстава Домашньої Церкви. Якщо вона прагне бути з Христом, якщо вона прагне спасіння.

У П'ятидесятницю Ісус Христос освятив Церкву, пославши Йй Духа Святого. Як на Христа на Йордані зійшов Дух Святий, так тепер зійшов Він на Апостолів. Освятив їх будувати Церкву. І Апостоли наворачтали на Християнство окремі родини. Поставали Домашні Церкви і так ширилося Християнство.

2. Таїнство Вінчання.

У Новому Заповіті — слідом за Старим Заповітом, — початок Домашньої Церкви — Вінчання, Шлюб. Це Таїнство, як і інші шість. Це Боже Благословення закласти нову Родину. Бог посилає Благодать Свою на вінчаних, і благословляє їх закласти нову Домашню Церкву. Тому й Вінчання — Таїнство. Це початок Домашньої Церкви.

Чому Православна Церква взяла Вінчання в свої руки? Щоб творити Домашню Церкву, як основу Церкви Соборної. Щоб зв'язати з Соборною Церквою. Протестанти не визнають Вінчання Таїнством, тому й повстав т. зв. цивільний шлюб. Вони не надають Церкві першорядного значення. У православних — поза Церквою нема спасіння.

Соціальне й церковне значення Таїнства Вінчання — дуже велике! Це основа нашого життя, це основа нашого світу! Треба тільки належно знати завдання його. Зрозуміти й виконати.

3. З історії Домашньої Церкви.

Отже, є дві Церкви в світі в своїм розвої:

1) Домашня, — це родинна Церква. Вона початкова. Підготівна. Частина Церкви Соборної. Це дорога до неї.

2) Збір родинних церков, — це Церква Соборна. Головна. Це Божа установа, яку зовемо Церквою.

Коли в I-IV віках було гоніння на християн, чи коли буває взагалі гоніння, то оживає Домашня Церква. Диякони розносили Св. Евхаристію по домах, щоб при-

чащати. Тоді власне християни жили глибоким правдивим і чеснотним життям.

Коли починалось християнство в Україні, діяла Церква Домашня. Тільки в Києві була Церква соборна Св. Іллі на Подолі. А в інших місцях діяли Церкви Домашні. Жили в молитві та в вірі. Часом, коли була змога, священик навідував Домашні Церкви і перетворював їх на Соборні, щобто служив їм Літургію.

Домашня під комуністами тепер сильно ожила. Набула великого значення. Ходить священик і розносить Св. Причастя. Через це Церква вічна, — і "сили адові не переможуть її". Церква переходить у Домові, коли її переслідують. Коли Церква Домашня не побудована належно, коли їх нема, коли їх не будують, — там і Церква Соборна не міцна. Від сили Домашніх Церков залежить сила Церкви Соборної. Від сили Домашньої Церкви залежить сила громади й держави.

4. Бог освятив Домашню Церкву.

Домашня Церква основана на підставі слів Христових: "Де двоє чи троє в Ім'я Мое зібрані, — там Я серед них" (Матв. 18. 20). І Господь послав Свого Святого Духа в П'ятдесяницю, і освятив усіх вірних, усі Церкви, у тому і всі Церкви Домашні.

Райська родина — це була перша Церква. Християнська родина — це Церква. Так само й юдейська родина була Церквою. На чуді в Кані Галилейській Христос являється як благословляючий Домашню Церкву.

Христос оснував Церкву бодай символічно: 1) у родині. 2) при шлюбі. В Кані Галилейській. Христос молодятам чудо створив, щоб вони заклали Домашню Церкву, щоб вірили в Того, Хто чуда може робити.

Христос, коли посилав учнів Своїх на проповідь, то посилав у достойні доми, в окремі родини (Мат. 1: 12). Апостольська проповідь і апостольське заснування Церков починалося з домів, з родин, — це була Домашня Церква. Коли починалася Новозаповітна Церква, то вже було багато Домашніх Церков. Про них згадує ап. Павло. Бо християнство починалося творенням Домашніх Церков.

Згадки про Домашню Церкву в посланнях ап. Павла знаходимо 4 рази:

1) Рим. 16. 4: "Вітайте Прискилу й Акилу, співробітників моїх у Христі, і їхню Домашню Церкву".

2) 1 Кор. 16. 19: "Акила й Прискила з Домашньою Церквою їхньою сильно вітають у Господі вас".

3) Кол. 4: 15: "Привітайте Німфана, і Церкву домашню його".

4) Филим. 1. 2: "...співробітнику нашому Архипові, і Церкві Домашній твоїй: Благодать вам і спокій від Бога..."

Домашня Церква складалася з членів родини, міцно пов'язаних в одне ціле. Іван Золотоустий в IV віці навчав, що "родина — то мала Церква". Климент Олександрійський навчав, що "родина — то дім Господній". Коли родина є мала Церква, то й Церква є велика родина, — (1 Тим. 3. 5).

Велика подібність Церкви з родиною і навпаки. Різниця в величині! Тому наша Церква побудована на зразок родини, — ми в ній брати та сестри, а Господь — наш Батько спільний. А священники — заступники Його. Власне Православна Церква зберегла такий свій характер, що вона — серед інших Церков — найбільше нагадує одну велику родину. Архиєреї в цій родині — це батьки її.

Іще приклад: Церква допускає тільки один шлюб для священників. Так і для родини спочатку був один шлюб, і тільки пізніше — два і три. Чин для одношлюбних тільки раз один правиться. "Церква не допускала другого шлюбу, як недобрих служителів малої Церкви — родини".

5. Завдання Домашньої Церкви.

Завдання Домашньої Церкви, — великі завдання! Важливі завдання! Це ціль людського життя. Для цього Бог створив Свій світ. Домашня Церква готує членів до Церкви Соборної. Вона є основою Соборної Церкви. А вона — до Царства Небесного. Соборна Церква — складена з Домашньої, починається — з народження, а кінчається — зо смертю.

Три ступення спасіння:

- 1) Церква Домашня,
- 2) Церква Соборна і
- 3) Церква Небесна.

Через ці три Церкви ми переходимо. Перші дві підготовчі — для спасіння. А третя — для слави Господа.

Проводять Домашню Церкву батько або мати. Особливо велике завдання матері. Вона найбільше працює для своєї родини. Але коли б тільки батьки знали, що це їхній обов'язок! Обов'язок великий! Для цього й існує Таїнство Шлюбу.

Під час деяких наших великих свят — Різдво, Великдень, Трійця — сильно оживає Домашня Церква. І батько виступає головою її. Напр., Різдво. І нехай батькомати ніколи не забувають про свій обов'язок провадити Церкву Домашню.

Мати, — її вплив на дітей. Генії людства, — письменники, філософи, малярі, усі святі, — усі вони свідчать, що своїм найкращим обов'язані впливу матері. Матірня любов усе життя згадується, як найбільше в житті, як найтепліше щастя. Усе добре, що людина має, вона часто несе від матері. Свого власного добра мало!... Чого мати навчить, те позостанеться на все життя. Сповідь перед матір'ю в провинах, — це наш стародавній звичай. Тепло й утільність в родині — від матері походить.

Перше завдання:

1. Навчання віри — це перший обов'язок батьків. Це головний обов'язок. І самі навчаються, і дітей навчають. Мало недільної школи, треба, щоб учили й батьки. Тепер вийшли листки для недільної школи. Нехай Домашня Церква займається цим. Це дасть великі наслідки.

Водити родину до Церкви Соборної кожної неділі, кожного свята. Уміти поводитися в Церкві, — цього навчать батьки. Домашня Церква підготує бути правдивим вірним Церкви Соборної.

2. Виховати дитину в чеснотному дусі. Обов'язки батьків — виховати родину. Коли батько зайнятий — це обов'язок матері. "Віра без діл мертва є", каже апостол Яків.

Молитва в родині:

1. Рано й ввечері. А особливо — ввечері, перед сном.

2. Перед їжею.

3. Перед кожним ділом.

Виховати головнo в любові. І навчати, що любов — основа чеснотного життя. Основа християнського життя. Від любови все походить. Тепер замачо любови! Нехай батьки прищеплять свою любов до дітей, щоб вони виховувалися на прикладах батьківської любови. Тепер росте жорстокість і обман по всьому світі. 50 літ виховують в Советах жорстокість. Відкидають любов, як непотрібне. Ця жорстокість пролила ріки крові в Україні та в інших країнах. Бо немає любовного й чеснотного виховання! Це повернення до часів поганьства. Римський дохристиянський світ не знав жалости, любові до слабих та нижчих від себе. Він був погансько жорстокий. Цією жорстокістю він світ підбивав під себе. Але потім і сам розвалився! Він людини не цінив, як окремої особи. У

Римській Імперії, напр. „сильно хворих виносили за місто і там кидали. Гітлерівці таких дострілювали. Дітей хворих убивали — кидали з Тарпейської скали.

Обман сьогодні на кожному кроці! В обмані виховують дітей. В обмані й жорстокості світ виховується. Тільки православне родинне виховання може протиставитися тому. Тільки Домашня Церква — лік на жорстокість комуністичну.

Батьківське благословення — батька й матері: на сон, на початку школи, при від'їзді, на війну, на вінчання тощо. Повинно бути щоденно — на сон. Це православна українська культура родини.

Благословенні Ікони — з роду в рід, від батьків до дітей, на війні — охорона.

3. Виховати родину в національному дусі. А найперше — навчити мови. А також історії свого народу. Не дати винародитися на чужині. Дух Святий навчив апостолів різних мов національних. І тим освятив їх.

Плекати свою національну культуру. Тоді й наша квітка буде в культурі державній. Культура — це букет квічастий. Нехай на ньому буде й наша квітка, зо своїм власним кольором і своїм власним запахом.

Мати — то любов. Закласти в душу дитини таке, щоб пам'ятала все життя. Для цього повинна бути матірня мова, матірня молитва, матірне національне життя в хаті. Господь вимагає від нас свого не забувати. "Я перше прийшов до загинулих овечок до дому Ізраїлевого".

Діва Марія любила свою родину. Любим так і ми! І вона виховала Ісуса Христа, як людину, повно:

- 1) Люблячим Бога, Отця,
- 2) Чеснотним, і
- 3) Люблячим народ Свій.

Як Господь, Христос не потребував цього. Але Він був і людиною, Богочоловіком.

6. Чи Домашня Церква закінченна для спасіння?

Чи Домашня Церква — це повна Церква? Ні, — вона тільки частина Церкви, підготовка до Церкви Соборної. У повній Церкві — повнота Христа — дари Духа Святого. Таїнства. Поеднання — збір Домашніх Церков складас Церкву Соборну. Збори всіх Домашніх Церков — це Церква Соборна, повна. Кафолицька — Соборна. Католики неправильно розуміють слово "католицьку" як "вселенську". Це не православне розуміння. Соборна

Церква — основа наша. А Домашня — підготовка до Соборної.

Три ступені спасіння:

1. Церква Домашня,
2. Церква Соборна, і
3. Церква Небесна чи Царство Боже.

Поєднання родини з Церквою треба робити міцним. Це одне ціле! Уся родина разом говіє. Разом іде до Церкви. Разом на церковних святах. Разом жертвує Церкві. Усе добре нехай родина робить разом, спільно, соборно! Щоб був приклад для всіх. Щоб діти зивкали.

Поняття Соборної Церкви розвивалося так:

1. Домашня Церква,
2. Збір Домашніх Церков — це Церква Соборна.
3. Уже значно пізніше — збір усіх Церков. Церква Вселенська.

Через Домашню Церкву Церква ніколи не спиняла своєї праці для спасіння свого і ближніх. У неділю — всі в Церкві Соборній. А в інші дні — у Церкві Домашній. Як вести Домашню Церкву навчав сама Церква Соборна.

Домашня Церква нерозлучна з Соборною. У неділю, у свято — всі в Церкві. А в інші дні — для Церкви Домашньої священник часто буває в ній: з молитвами, з потребами. І на останку — похорон починається в Домашній Церкві. Останнє перебування наше в Домашній Церкві, — наше прощання з нею.

Що Церкви Соборна й Домашня пов'язані, про це свідчить саме наше життя: Таїнство Хрещення відбувається в Церкві, а кінчається вдома. Таїнство Вінчання — те саме. Єлепомазання — вдома. А вдома маємо свій закінчений ритуал. Але пройнятий церковним духом. Бо родина — то Церква!

7. Перешкоди Домашній Церкві.

Перешкоди в доброму веденні Домашньої Церкви великі і часті. Часом вони дуже тяжкі. Але не — непереможні. Вони завжди бувають і багато їх. "Марто, Марто, — турбуєшся й журишся ти про багато чого. А потрібне одне" (Лук. 10. 41-42).

1. Перешкоди зовнішні. Кажуть:

а. "Часу нема". На все час є, а на Домашню Церкву нема! Час завжди знайдеться, хоч десяток минут.

б. "Знання нема". Це важливе, але неправдиве. Тепер є книжки. Треба вчитися й самому. Аби читати тільки вмів.

2. Часом батьки не можуть відвідувати Соборної Церкви:

а) Часом вона далеко.

б) Часом погода не дозволяє, —

У цих випадках нехай діє Домашня Церква. Помолися вдома разом зо всією родиною.

3. Самі домашні:

"Вороги людині домашні його!" (Мат. 10. 36, Ів. 13. 18, Пс. 41. 10, 55. 4, Мих. 7. 6). Діти не хочуть учитися. Тоді візьми їх любов'ю. Але навчай змалку, бо пізніше вже буде пізно. Чого навчиш змалку, того діти не забудуть ціле життя!

8. Значення Домашньої Церкви.

Родина — основа громади, а тим і основа держави. Домашня Церква чи Родинна Церква — основа Церкви взагалі, Церкви Соборної. А тим самим — основа нашого життя. Здорова родина — здорова громада, здорове життя! Коли є порядок у Домашній Церкві, то буде порядок і в Церкві Соборній. Віки йшли, а на Домашню Церкву звертали малу увагу. І це породило сучасну трагедію — атеїзм. І наслідки — не всі охоплені в Церкві Соборній!

Коли гоніння на Церкву, то значення Домашньої Церкви сильно збільшується. Навіть тихо розносили диякони Святі Дари. Коли Церква для своєї праці має багато перешкоди, тоді вага Домашньої Церкви сильно зростає.

Закінчення.

Великий князь Володимир Мономах, один із тих, що найкраще заснували Домашню Церкву. Позоставив по собі "Послання до дітей своїх". Проводив свій час у праці, але віддавався й молитві. І дітей своїх навчав робити те саме. Проказує: "Боже, — будь милостивий мені, грішному!" А не можеш, то хоч: "Господи, помилуй!" Так навчав своїх дітей у родині всикий князь Володимир Мономах.

Сьогодні Дух Святий зійшов на Церкву і на всіх нас. Нехай же Він провадить і всі Домашні Церкви! Сьогодні по Св. Літургії зараз же Вечірня з трьома коліноприклонними молитвами до Св. Духа. Молитви Василія Великого.

Нехай Пречиста Діва Марія Своєю всемогутньою

Покровою покриє всіх нас,
нехай покриє всі наші родини,
і дасть нас сил по церковному жити і в Церкві Со-
борній, і в Церкві Домашній!

Запроваджуймо Домашню Церкву — і Господь буде з нами! Зміцняймо її якнайбільше і буде міцною і Церква Соборна! І тоді збудеться: "Зглянувся Бог над народом Своїм!" (Лук. 7. 16). Просім Архангола Михаїла, щоб він, як вождь сил небесних, доглянув наші родини, наші Церкви Домашні і всім їм допоміг належно зростати.

ТЯЖКІ ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО АРХИЄРЕЯ

I. Наша радість.

Ваше Блаженство, Ваше Високопреосвященство й Ваше Преосвященство,^{*)} Всечесне Духовенство, Преподобне Чернство й Боголюбиві брати мої та сестри!

Стою я перед вами, схвильований, у величній переповненій святій Холмській Катедрі оцій, й безмежно радіє душа моя! Стою я схвильований, і мені бракує навіть людських слів, щоб повно віддати те величне, чим переповнена оце тепер душа моя!...

Безмежно радіє душа моя, бо нарешті я приходжу до народу, що так довго гаряче просив мене прийти до нього, як Архипастир... Посланці багато розповідали мені про невимовно тяжкі Голгофські страждання Холмсько-Підляської Землі, й щиро благали допомогти цій Землі, упослідженій та забутій... І я заздалегідь полюбив цю мученичу Землю гарячою любов'ю, й постановив щиро віддати їй усі свої знання, увесь свій довголітній досвід, усі свої сили, — аби тільки двигнути її з того мертвого кута, в який загнала її злоба людська...

І ось я нарешті приходжу до тебе, дорога моя Холмсько-Підляська Земле,, приходжу до тебе, як приходить чесний Господар до своєї запущеної землиці. Бачу багато тяжкої праці перед собою, багато корчів та будячця, але не лякаюся цього, — навпаки: радію, що нарешті таки приходжу до роботи! Аби робити, то зроблена буде й найбільша робота!

Вірю й бачу, що моя радість зливається з радістю й

^{*)} Це були: Блаженніший Діонісій, Митрополит Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві, Високопреосвященніший Саватій, Екзарх Костянтинопольського Патріярха, Архиепископ Празький, і Преосвященніший Тимофій, Єпископ Люблинський. Вони ж наступного дня, 20-го жовтня 1940-го року, й хіротонізували мене во Єпископа.

усієї Холмщини та Підляшшя, що так довго чекали свого рідного Архипастиря й так щиро й однодушно закликали його. І нарешті прийшла ця хвилина, радісна й велична, і ваш Обранець стоїть перед вами, готовий до найтяжчої праці!... Тож радісно кажімо тепер усі разом з Псалмостіпцем (96. 11):

"Нехай тішиться Небо,

І хай веселиться земля,

Нехай гримить море й його повнота"" —
бо прийшов твій Господар, Холмсько-Підляська Земле, прийшов, тобою покликаний, і готовий приступити до праці, яка б тяжка не була вона ...

Але радість наша — не тільки наша: це радість і всієї Української Землі, а тому (Пс. 46. 2):

"Всі народи, — плещіть у долоні,

Викрикуйте Богові голосом радості!"

Довго чекала Українська Земля Архипастиря з своїх свідомих рідних синів, такого Архипастиря, що був би душею, серцем і мозком справді свідомий її син, готовий душу свою покласти за Народ свій. І такий Архипастир тепер ось приходить до тебе, моя безталанна Українська Земле!

890 літ тому, року 1051-го, в Києві був обраний на Митрополичий Престол Пресвітер Іларіон, — і се був перший українець на цьому престолі. І радів тоді столичний Київ, і раділа з ним уся Україна, — нарешті прийшов Архипастир із синів свого народу!

Я прийняв ім'я цього славного й великого нашого українського Святителя, і як би я хотів, щоб Господь поблагословив і допоміг мені хоч здалека нагадати бодай тінь цього нашого рідного Митрополита, що звеличив ім'я Української Церкви й свого Українського Народу!...

Отож, нехай почує нашу сьогоднішню ясну Холмську радість увесь Український Народ, і нехай перейметься нею зболіла душа Його, бо вона давно вже плаче за рідними Архипастирями, що немає їх...

А за останній час уся обездолена Церква наша була люто розбита богоборним ворогом, і ми не мали рідного притулку, де могли б спокійно бодай помолитися, не мали де спокійно бодай виплакати свого безмежного горя перед Богом Батьком...

І плакала спрагнена Бога душа українська разом з пророком Давидом (Пс. 42. 2-4):

"Як прагне той олень
До водних потоків,

Так прагне до Тебе,
О Боже, душа моя!
Душа моя спрагнена Бога,
Бога живого...
Коли я прийду й появлюсь
Перед Божим обличчям?
Стала для мене сльоза моя
Хлібом удень та вночі,
Коли кажуть мені цілий день:
Де твій Бог?"

Тепер оці вікові рясні сльози наші витерті, і Господь змінив їх нам на ясну радість...

Незаслужену честь зробив мені Холмсько-Підляський Народ і його Духовенство, обравши мене на стародавню Холмську Катедру, — і я тут публічно земно їм кланяюсь за виявлене велике довір'я й за зроблену високу честь. І тепер тяжка відповідальність лежить на мені, — достойно відплатити всім за виявлене довір'я! Та чи вистачить у мене сил і вміння справді належно відплатити?

Таку ж честь і довір'я виявили мені й Ви, Святителі Божі, обравши мене й Святим Собором Єпископів. І перед Вами я чую велику відповідальність, — ділом показати, що я не заведу Вашого обрання й довір'я, і буду працювати в Винограднику Божому, наскільки мені дозволять мої сили та вміння.

Але я не лякаюсь цієї великості праці, бо покладаюся на Вас, Блаженніший Владико, покладаюся як на особу, з якою Господь давно мене звів і поєднав. І тепер, у цю величну й радісну хвилину, я з вдячністю згадую, як Ви, Блаженніший Владико, не раз благословляли мою працю церковну, мої переклади Служб Божих на українську мову: Літургію, Вечірню й Утреню, Великодню Службу на Зелені Свята, Молитовники. Це була радісна молода праця не тільки мого розуму, але й живої душі моєї, і Ви розуміли її, й благословляли охоче.

Не лякаюся я величі будучої праці ще й тому, що я ж довго, на різних ділянках церковної праці, працював із Вами, Блаженніший Владико, як Ваш помічник або Ваш заступник. Ви були Деканом Богословського Факультету при Варшавському Університеті, а я був Вашим заступником, і поклав і я не мало праці в справі упорядкування цього Факультету та в справі виховання нашого нового Духовенства. А коли було скликане т. зв. Предсоборове Зібрання, то воно зробило мені високу честь, — обрало мене Вашим заступником, як Голови цього Зібрання, і я не шкодував сил своїх для праці на користь нашій Церкві. Крім того, в Перекладній Комі-

сії, де Ви були Головою, я також був Вашим заступником, і багато попрацював при перекладах Богослужбових Книг та Євангелії на українську мову.

А тепер Господь покликав мене до Свого Святого Престолу працювати під Вашим керівництвом у Своїм Винограднику, — і я з радістю й спокійно стаю до цієї праці, глибоко вірячи в Божу поміч та покладаючись на Вашу міцну підтримку.

II. Треба відродити стару Українську Церкву.

Не темним новичком приходжу я до Господнього Виноградника, бо вже маю за собою 35 літ різної церковної праці (1905-1940) та понад сотню друкованих праць з церковної ділянки. Не темним новичком я приходжу, та все ж таки огортає мене страх, коли погляну на ту превелику працю, що неораним полем стелиться передо мною на Холмсько-Підляській Землі!... Чи ж справлюся я з цією працею належно?

По-перше, я приходжу на працю до Церкви, що оце тільки що, в роках 1937-1938-му, пережила страшну свою Голгофу: понад 300 наших Церков на Холмщині й Підляшші, на приказ польського уряду, або дощенту поруйновані, або силою обернені на католицькі Костьоли... І плаче знасилувана Холмсько-Підляська Земля ревним плачем, бо вона позбавлена своїх віковичних Храмів, і народ її немає де навіть помолитися...

Духовенство розігнане, розбите, налякане, змушувалося було часто ходити невластивою дорогою... Двадцять літ його систематично винародовлювали, силою змушували забути свою національність, і стати безбатченком... Двадцять літ його відтягували від свого рідного народу, копаючи глибоку яму поміж Православним Духовенством і їх вірними... Землі від Церков силою забрано, чому Духовенство сильно збідніло й матеріально... Чим я тебе заспокою, моє Духовенство помучене?

А вірні? І вони стоять на бездоріжжі. І вони за останні десятиліття пережили найрізніші духовні й національні утиски. Часто бувало, що їх силою гнали до католицького Костьола, і постійно дошкульно переслідувано за Православну Віру. Все своє українське переслідувалось, — не було ані однієї національної школи, а пошта не доручувала адресатам українських друків... Робилося все, щоб Холмсько-Підляську Землю силою остаточно зденаціоналізувати...

Отака та моя нива, на яку я приходжу тепер, як її Ратай... Чи ж хватить у мене сил, щоб бодай трохи на-

правити цю ниву? Чи ж у мене хватить уміння висушити ваші гіркі сльози, мої діти кохані?

А по-друге, я приходжу з великою думкою відродити на Холмсько-Підляських Землях стару Православну Церкву, яка віки тут уже існувала, від нашого князя Володимира Святого починаючи. Ту стародавню нашу Православну Церкву, що так рясно розвивалася була на наших українських землях, я вважаю ближчою до Церкви Апостольської, й Її я й хочу відроджувати на цих землях. Не хочу заводити новини, але відродити на-вмисне замінену старовину. А це історичне завдання над-звичайно тяжке, бо воно величне й глибоке, й потребує для свого здійснення довгого часу.

Якою ж була стара Українська Православна Церква?

Канонічно з а л е ж а л а вона від Царгороду, але ця незалежність була в дійсності тільки номінальна, а тому наша Церква мала собі повну змогу розвиватися й належно християнізувати своїх вірних. Бувши незалежною, Православна Церква наша витворила в собі багато таких найрізніших церковних окремішностей, які роблять Її справді окремою Українською Церквою, дуже відмінною, напр., від Церкви Російської. Правда, тепер наша Церква стала з 1924-го року на тутешніх землях зовсім автокефальною, а це Її сильно скріплює, бо боронить Її від неспокою, й дає всі можливості для кращого розвою.

Стара наша Церква була с о б о р н о п р а в н о ю, цеб-от керувалася Святими Соборами, складеними з Єпископату, Духовенства й вірних. Участь вірних у керуванні церковними справами дуже додатньо проявилася в нашому церковному житті якраз тоді, коли Церква наша попала була в загрозу від наступу на неї воюючого католицтва. І ось цю нашу стародавню соборноправність я й буду пильнувати запроваджувати в своїй Єпархії, і завжди буду пильно прислуховуватися і до голосу мого Духовенства, і до голосу моїх вірних. Уважаю, що саме соборноправність сильно тягне вірних до Церкви, сильно в'яже Духовенство з народом, а це так потрібне саме тепер для нашої Української Церкви по Її останніх пережиттях та безбожній руйні.

Основоположником нашої Церкви був Апостол Андрій Первозванний, чому й сама Церква наша звалася й зветься Церквою П е р в о з в а н н о ю. Це висока й почесна назва, яка накладає на наше Духовенство великі обов'язки. Наше українське Духовенство мусить стати таким, яким воно було вдавнину, щоб достойно носити

величне ім'я Духовенства Апостольської Первозваної Церкви.

Яким же було Духовенство нашої старої Української Церкви?

Найперша його ознака — велика авторитетність у свого народу. Єпископ нашої Церкви звичайно був першим дорадником у свого князя, а це давало Церкві й її Духовенству потрібну міць. Народ завжди глибоко шанував своє Духовенство, завжди пильно слухався його голосу.

А це було й тому, що українське Духовенство вдавнину було високої освіти. Наше Духовенство добре знало, що Господь наказує бути Пастирям освіченими, як це говорить Він устами пророка Осії (4. 6): "Тому, що знання ти обридив собі, то обриджу й тебе, щоб не був ти для Мене Священником!" І наше українське Духовенство провадило школи, друкарні, розвивало науку й культуру серед свого Народу.

Українська Церква віддавна славилася своїми хорошими проповідниками, і це ми мусимо відновити в себе й тепер.

Українське Духовенство завжди було народне, цебто глибоко зв'язане з своїм Народом. Воно з ним було нерозлучне і в щасті, і в біді, — воно було для свого Народу правдивим Пастирем.

Духовенство наше вдавнину завжди було національне, — українське (тоді казали "руське"), і не було в нього жодного хитання щодо своєї національності. Воно міцно знало, що воно одного походження з своїм Народом, цебто українського, а це творило з Народу й Духовенства один міцний моноліт. Стара Українська Церква ніколи не знала в себе якогось національного неспокою. Коли ж Духовенство забуває про своє походження й зачисляє себе національно в ряди кляс пануючого, воно тим відходить від своїх вірних, а до Церкви вносять політику, і тим сіє неспокій. А в Святому Письмі про це говориться ясно: "Щоб кожен був паном у домі своїм, і говорив мовою свого Народу" (Есфир 1. 22). Отож, обов'язок і нашого Священника, — говорити мовою свого Народу, а тоді буде спокій у нашій Церкві, і вона обернеться в суцільний моноліт, що особливо потрібне там, де Православна Церква не в більшості, як це маємо в ХолмськійПідляській Єпархії, де вона часто оточена грізним католицьким морем.

Духовенство наше встаровину було матеріально забезпечене, а це давало йому більшу можливість набувати собі потрібну освіту, давало й більшу незалежність.

Манастирів на українських землях вдавнину було дуже багато, й багато було в них ченців. Українські манастирі займалися великою культурно-освітньою працею, їй сильно впливали на народню освіту. Чернецтво було тоді працююче й освічене, й у його рядах було багато славних письменників та вчених. Манастирі завжди утримували при собі школу, шпиталь та друкарню, і цим підносили культуру свого Народу.

Отакою була наша Українська Православна Церква вдавнину, таким було її Духовенство. І я ставлю собі завданням життя свого, — хоч частинно відродити цю нашу призабуту стару Церкву й це наше колишнє Духовенство. Я не буду шкодувати своїх сил, щоб вернути нашому українському Духовенству його давній високий авторитет, бо це дасть йому змогу краще служити Богові службою своєму рідному Народові. Я завжди буду боронити своє Духовенство, щоб підвищити його впливи та авторитет. Духовенство мусить стати на чолі нашої інтелігенції!

Це великі й непомірно тяжкі завдання, які я кладу на свої старечі плечі, але глибоко вірю, що Господь і Народ прийдуть мені з потрібною допомогою в цій величній моїй праці, а тому без боязні й без хитання я приступлю до них. Тяжкого хреста кладу я собі на плечі... Чи я його справді достойно донесу? Чи не впаду я під вагою його, нічого не зробивши?

Усю свою надію покладаю найперше на Милостивого й Всесильного Господа, й всенадійно кличу:

"Ти моя кріпость, Господи,

Ти моя і сила,

Ти мій Бог, Ти моє радування!"

А коли Ти зо мною, я не боюся найтяжчої праці!... Бож "ярмо Моє любе, а тягар Мій легкий!" (Мат. 11.30).

III. Служити Народові — то служити Богові!

Через усе це без найменшого побоювання кладу на себе тяжкого хреста служіння Господу служінням Його обездоленому Холмсько-Підляському Народові, навпаки, — з ясною радістю кладу цього хреста на свої плечі, бо глибоко вірю, що в моїй історичній праці допоможе мені Український Народ та його інтелігенція.

Історія нашої Церкви показує, що Український Народ завжди був найміцніше пов'язаний зо своєю Церквою, коли вона була народня й національна. Нехай же й тепер Народ наш згадає про це, й нехай зараз таки тісною лавою стає до церковної праці. Нехай ділом по-

каже свою найбільшу любов до Бога й Його Церкви: "Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою!" (Матв. 22. 37), і тоді буде цвісти Церква Господня, а з нею зацвіте й Народ наш.

А любити — то служити, а служити Богові — то служити Його Народові.

Українська інтелігенція має славне минуле, — нехай же тепер відродить його, і, як се було вдавнину, нехай густими лавами стає до церковної праці. Нехай не буде між нами згубної розбіжності, але нехай наша інтелігенція й наше Духовенство "єдиними устми й єдиним серцем" стають до спільної величної праці відродження своєї славної Церкви. Бож відроджена Церква відродить і Народ наш.

Нехай усі добре пам'ятають, що українську культуру створила Українська Церква, і нехай всі й тепер рівняють їй належну дорогу до такої великої праці! Не жаліймо нашої жертвенности, але всіма об'єднаними силами нації творімо сильну Церкву! В кого сильна Церква, в того сильний і Народ!

Господь завіщав нам любити свого ближнього, як самого себе, а цим самим завіщав любити й увесь свій Народ. Любити — то служити Богові! Господь для нашого спасіння Сина Свогого послав був на землю, Який виконуючи волю Бога Отця, служив тут Свому Народові, служачи тим Богові Отцеві. Це найбільша з Євангельських правд: Це та правда, що найперша допоможе нашій поваленій Церкві стати на свої ноги.

Основа Євангелії — то любов до ближнього. Любімо ж свого ближнього, любімо й свій Народ, як самого себе! І власне цією любов'ю виконаємо найбільшу заповідь Господню.

Отож, усіх вас закликаю: Служімо Богові службою своїму Народові! Це нове церковне гасло, і я буду свідомо його проповідувати все своє життя, бо глибоко переконаний, що воно — основа й душа Євангелії (пор. Мат. 10. 5-6, 15. 24, 26, 20. 28, 25. 40, 45, Мар. 10.45 і ін.).

Найбільше й найміцніше щастя людини — служба своїму Народові. Все в світі минає, все гине, — але служба своїму Народові ніколи не забудеться, бо це ж служба Богові!

Так тяжко служити своїму Народові, й взагалі тяжкі завдання українського Архиєрея!... Це тяжкий хрест, це тяжка жертва, але все се — це та служба Богові, про яку Він Сам сказав: "Ярмо Моє любе, а тягар

Мій легкий!" (Матвій 11. 30). А коли так, я не боюся цього хреста, бо він — моє щастя.

Гарно й глибоко висловив цю думку жертвовного самовіддання російський поет Надсон:

"Кто крест однажды взялся несть,
Тот распинан будет вечно,
И если счастье в жертве есть,
Он будет счастлив бесконечно!"

І ось у цьому жертвовному самовідданні на службу Богові службою своєму Народові я й бачу своє найбільше щастя, а тому хрест і жертва для Нього — любі мені, хоч напевне будуть і не легкі, хоч напевне будуть мені хрестом Голгофським...

Для свого постригу в чернецтво я навмисне вибрав день 26 вересня (9 жовтня), — пам'ять святого славного й всехвального Апостола й Євангелиста Івана Богослова, що вславився великою своєю мудрістю та великою любов'ю.

І я горливо молю Господа, щоб подав мені хоч крихітку з мудрости цього Івана Богослова, — бо для праці на відродження Святої нашої Української Церкви потрібна найперше глибока мудрість, бож я ставлю собі за завдання відновлювати Церкву Первозванну, що на весь слов'янський світ сяяла своєю високою світою.

Апостол Іван Богослов — це Апостол любови, і я молю Господа, щоб наповнив і моє серце безмежною й всевідданою любов'ю, яка дала б мені змогу належно служити своєму обездоленому Українському Народові. Забрало в світі тепер якраз любови, а без неї світ не буде щасливим. Любов — двигун праці, а праці нам бракує скрізь, куди ні поглянемо.

Тому то я молю Господа, щоб Він послав мені тієї любови, про яку писав Апостол Павло (1 Кор. 13. 4-7): "Любов довго терпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає свого, не рветься до гніву, не думає злого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, все терпить"...

Оце правдива любов: любов будівна, любов, що двигас з вірою горами! Без такої любови годі приступати до якоїбудь будівної праці.

Отож, озброєний палкою любов'ю до Милосердного Господа, що навіть Сина Свого віддав за спасіння людей, озброєний також палкою любов'ю й до свого змученого Українського Народу, як вірний син його, я виступаю на служіння Їм обом, кличучи з Пророком Давидом: "Господи, будь мені Помічником!" (Пс. 29. 11).

А коли Господь стане мені Помічником, коли Він подасть мені Свою всесильну Десницю, тоді не страшний мені ніякий хрест, легкий мені буде всякий тягар, бож тоді я сміливо скажу з Псалмоспівцем (26. 1):

 "Господь — моє світло й спасіння моє,

 Кого буду боятися?!

Господь — то твердиня мого життя,

 Кого буду лякатись?!"

ПОСЛАННЯ

"Сховай свого меча в його місце, бо всі, що візьмуть меча, — від меча і загинуть!" (Матв. 26. 52)

**"Хто витерпить аж до кінця, той буде спасений!"..
(Матвія 10. 22)**

Увесь світ не забув ще страшного святотатства, як у 1937 році з наказу польської влади 151 православна Церква на Холмщині й Підляшші були поруйновані й попалені, а 153 православних Церкві силою обернені на католицькі Костьоли. А тепер знову провадиться це саме руйнування поляками недобитої Православної Церкви, але ще в більших розмірах. За останні два роки на Холмсько-Підляській Землі в Генерал-Губернаторстві знову сильно посилюється наступ поляків на споконвічне тут мирне православне ("руське") населення. Спокон віків Холмщину й Підляшшя населяє православна українська людність; поляків було тут спочатку зовсім мало, але польський уряд силою зробив так, що з часом православна людність опинилася тут у меншості.

Я вже четвертий рік служу духовним провідником православного населення Холмщини й Підляшшя. Прийшов я сюди як довголітній професор Варшавського Університету, як учений, що має, між іншим, не мало праць, писаних і польською мовою, а одна з них була видана ще в Києві в 1915 році. Серед наукових і широких кругів я здавна відомий своїм лояльним наставленням до польського народу. А це все свідчить, що ворожого наставлення до польського народу я ніколи не мав. У своїх частих проповідях і в Пастирських Листах я багато разів гаряче закликав і закликаю все населення, що замешкує терени моєї Єпархії, до повної братерської згоди, до щирої любови й взаємного сусідського розуміння, чого свідками є тисячі народу, що мої проповіді слухали й слухають. Це я кинув з Холмської Катедри поміж українську людність своє крилате слово:

"Нехай ваша рука не підійметься на безборонного!" Але польська сторона була завжди глуха на цей мій голос...

Холмський Православний Народ, по національності український, що від віків живе разом на одній землі з польським католицьким населенням, завжди стремів до добрих сусідських відносин, і ніколи перший не розпочинав найменшої зачіпної акції проти поляків навіть тоді, коли він на цих землях був у більшості.

Те, що православне населення Холмщини домогалося й домагається повернення 300 своїх рідних, від віків православних Церков, неправно силою від нього забраних в 1937 році б. польським урядом, це не може бути назване виступом проти поляків. Так само організація українських шкіл в 1939 році тільки для українського населення, закладання своїх кооператив і т. ін. не є якимсь наступом українців проти польського народу. Кожен здороводумаючий розуміє, що визнавати й любити свою рідну віру, говорити своєю рідною мовою, мати свої кооперативи, вчитись в своїй рідній школі, — це є право кожної людини й кожного народу, і тому не є скероване проти поляків. А нам цього поляки на Холмщині не дозволяли й не дозволяють і тепер! І це ті поляки, що на весь світ голосять про свою демократичність!... Це ті поляки, що за часів російського царату, коли ми з ними терпіли разом, все закликали нас боротися з ними проти Москви "за нашу й вашу волю"... Добувши волю, поляки кидають нас у неволю.

На Холмсько-Підляській Землі, як давніше, так і в роках 1939-1944, ніде не занотовано жодного випадку, коли б православне населення саме перше починало якусь зачіпну акцію проти поляків. Усі уряди на Холмщині з 1939-го року по давньому обсажені були й тепер обсажені виключно польськими урядовцями, й тільки як виняток кілька гмін і кілька відповідальних становищ були обсажені православними українцями. Але мусимо голосно ствердити, що переважаюча більшість цих православних урядовців не тільки справедливо відносились до підлеглого їх урядуванню польського населення, але була ще навіть посуджувана православним населенням, що вони краще ставляться до поляків, як до своїх православних. Бо ніхто з православних, слухаючи наказу моїх Пастирських Листів, не хотів і не хоче заогнювати тут національних стосунків.

Холмсько-Підляське православне духовенство, з мого наказу, так само завжди пильнувало й пильнує, щоб не роздувати найменшої ворожнечі поміж православними й поляками, і до цього самого закликала й закликає усіх

своїх православних вірних. І був на цих землях повний спокій, аж покіль тут не стала каламутити життя польська підземна організація. За те, що робилося між поляками й українцями за Бугом на Волині чи де інде, православне населення Холмщини й Підляшшя не може брати на себе жодної відповідальності. Волинь від Холмщини була весь час відділена урядовим неперехідним міцним кордоном, а від довгого часу унеможливлено було з Волинню навіть листуватися. Що саме робилося на Волині, хто саме завинив там у взаємному винищуванні поляків і українців, Холмщина про це не знає і не може знати. Знаємо тільки, що на Волині полягло від поляків удесятеро більше українців, як від українців поляків. А між тим польські підпільні організації, збройно нападаючи на невинне й спокійне православне населення Холмщини, злосливо підкреслюють, що воно мусить відповісти за ті події, які сталися по інших місцях, цебто за Холмсько-Підляською Землею.

На всі мої часті заклики до взаємної згоди й любови усіх холмщан, польське римокатолицьке духовенство або підозріло мовчало, або в своїх проповідях не похристиянському виступало проти Православної Церкви, і, погрожуючи, відкрито закликала православних кидати свою віру й переходити на католицтво (як це мало місце, напр., у с. Боровиця, Павловської гміни, й ін.), заявляючи, що католиків убивати не будуть, а хто не перейде на католицтво, той буде забитий. І наше православне мирне населення знову силою заганяють до польських католицьких Костьолів, як то було вже тут у 1937 і 1938 роках...

Належно зорганізовані й добре озброєні польські відділи послідовно й систематично розпочали з 1942-го року нищення не тільки провідників православного населення, а взагалі всіх без винятку православних, хто б тільки то не був. У більшості випадків поляки не так звертають увагу на національність, як на приналежність до православної віри. Вистачить, коли хто є православним, щоб його польські провідники рахували вже "ворогом" польського народу, якого, з огляду на це треба знищити. А вже православних українців постановили винищити всіх тільки за те, що вони народилися українцями.

Польські озброєні відділи, зайшовши до православної оселі, найперше накидаються на православну Церкву й палять її, а одночасно кидаються на православне духовенство, яке вже за останніх два роки налічує в своїх рядах 24 мученики, з того 14 священиків і 10 дяків, що

були в той чи інший спосіб жорстоко замордовані поляками. Усі ці священики, з мого наказу ще з 5 листопада 1940-го року, жодної політичної роботи на Холмщині ніколи не провадили, більшість їх — це вже люди старші, а деякі з них не були й української національності. Глибоко вірю, що дехто з цих помордованих священиків будуть колись Церквою нашою зараховані до Ликів Святих, і будуть на небі й перед усім світом голосно свідчити про польське варварство проти православних та про нехристиянську жорстокість польського католицтва...

При паленні й мордуванні в 1944 р. православних сіл і українського населення, особливо на Грубешівщині, поляки проявляють нечувану жорстокість, мордуючи по селах православних усіх під ряд, — дітей, жінок і старців. У селі Молодятичах один з напасників, що був у формі польського офіцера, вхопив за ноги маленьку дитину місцевого православного вїйта гміни й розбив її головою об підлогу... У селі Сагрині іншу православну дитину поляки розп'яли на церковних дверях... У тому ж селі Сагрині було помордовано в жорстокий спосіб понад 700 осіб, переважно старців, жінок і дітей... У селі Ласкові трьох молодих жінок поляки знасилували, а потім у жорстокий спосіб заморрували... На протязі двох тижнів в м. березні 1944 року в одному Грубешівському повіті згинуло від поляків понад 2000 православних. За останніх три роки (1942-1944) Холмсько-Підляська Земля налічує вже біля 5000 забитих поляками дітей, жінок, старців і мужчин, і десятки тисяч пограбованого ними з усього майна православного населення...

В найжахливіший спосіб поляки мордують особливо православних священиків. У м. Грабовці на очах священика вони виломали ноги й руки його дружині, потім пороли їй ножами живота, й тільки тоді їх обох застрілили... Православного священика Сергія Захарчука з Наброжа поляки на смерть затоптали ногами... Священика о. Огризка з Чартовця в церковному облаченні під час Служби Божої силою взяли поляки з церкви й у страшний спосіб замучили на смерть...

Усі ці страхиття робляться, як про це відкрито говорять напасники, жовнірами "Польської Підземної Крайової Армії". Не спроможна робити чогось іншого, ця "Армія" по-середньовіковому постановила винищити на Холмщині Богу духа винне завжди спокійне й толерантне православне українське населення. Православний народ на Холмщині терпить тепер від поляків більше лихоліття, як за часів колишньої татарщини. Православні Храми й церковні будинки йому дощенту поруйновано,

господарства попалено, з майна до нитки ограбовано, невинних батьків, братів, сестер, жінок, дітей жорстоко побито... Майже немає вже української родини, де б хтось не згинув від поляка...

Я, Митрополит невинною кров'ю политой Холмської-Підляської православної землі, Пастирським Посланням цим ще раз звертаюсь до всіх холмщаків, як православних українців, так і до католиків-поляків, з своїм гарячим закликом до братерського спокою, до взаємного розуміння й повної сусідської згоди. Господь посадив нас жити разом, будьмо ж добрими сусідами! Я безперестанку молюся, щоб Господь Бог послав у серця Холмщан, як українців, так і поляків, духа любови й духа всепрощення. Посланням цим я публічно осуджую кожну руку, що підіймається на безборонного! В ім'я Христа я ще раз кличу до Вас усіх: "Схаменіться, і не підносьте руки на безборонних! Нехай кожен пам'ятає слова нашого Господа в Св. Письмі, що: "Всі, що візьмуть меча, від меча і загинуть"...

Звертаюся цим своїм Пастирським Посланням в ім'ні 300.000 православної української людности Холмщини й Підляшшя також до всіх людей доброї волі в цілому культурному світі, а передовсім до Єпископату всього світу. Почуйте мій стогін усі: Нас, безборонних і безсильних, винищують поляки на Холмщині тільки за те, що ми міцно тримаємося Православної Віри батьків своїх, що ми хочемо говорити своєю рідною мовою, хочемо навчатися в рідній школі. Убивають тільки за те, що ми не хочемо винародовитись і стати поляками католиками... Нам забороняють навіть зватися українцями, з нас хочуть силою зробити поляків...

Звертаюся до всіх людей доброї волі з гарячим благанням, щоб культурний світ таки почув мій розпучливий голос і заступився за нас бодай в останню хвилину... І хто вірить у Бога й Правду на землі, той зрозуміє мене й допоможе нам!...

І нехай будуть милості великого Бога й Спаси нашого Ісуса Христа зо всіма Вами!

Д-р Іларіон,

з Божої ласки Митрополит Холмський і Підляський, Професор Університету.

Дано в Богоспасасному княжому місті Холмі, в Митрополичій Палаті, на Святій Даниловій Горі.

Року Божого 1944-го, місяця квітня 4-го дня, на день Святої Тройці.

ІДЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Вступ

Кожна Православна Церква будується на трьох непорушних підвалинах: на Святому Письмі, на Святих Канонах і на Св. Переданні. Але кожна Церква усі ці три основи, а особливо дві останні, розуміє по-своєму, цебто, не всі Церкви розуміють ці основи однаково й у деталях (див. §§ 32-35). З бігом віків у кожній Церкві ви-творюється й своє власне церковне Передання, що може бути відмінним від Передань інших Церков. На це сильно впливають історичні обставини розвою Церкви й її народу, й т. ін. Сильно впливає на це й ідеологія самого народу. Взагалі, кожен народ основи християнства сприймає і сприймає по-своєму, трохи відмінно від інших народів. Наприклад, росіяни й українці — обидва народи православні, але обидва сприймали й сприймають християнство по-своєму, дуже відмінно один від одного, так що розуміння Православ'я російське й українське стоять на зовсім протилежних полюсах (див. § 122).

Взагалі, Христову Правду, — через обмежений людський розум, — не всі розуміють однаково, — всі народи сприймають її за своїм національним розумінням, з чого й складається національна ідеологія тієї чи іншої Церкви.

Оце відмінне переломлення християнства в сприйнятті його тим чи іншим народом я й зву ідеологією Церкви.

Ідеологія Української Церкви складалася довгі віки, складалася спільно усім Духовенством і Народом (див. § 6). Ідеологія ця росла разом з історією Українського Народу, що довгі віки змушений був сильно боротися і з мусульманським сходом, і з католицьким заходом, і навіть з православною північчю. У цій довговіковій боротьбі й склалась ідеологія Української Церкви, сильно відмінна, скажемо, від ідеології Церкви Російської.

Ця праця моя — це тільки катехизичне скорочення великої праці моєї з історії Церкви: "Ідеологія Української Церкви", де науково подано всі докази того чи іншого мого твердження. Цю свою працю я склав на основі глибокого вивчення найрізніших історичних джерел протягом життя свого, а ідеологію подаю тут, яка панувала в Українській Церкві головню до XIX-го століття (§§ 117, 118).

Ідеологія ця — це моя глибока й палка віра й ісповідання в Українську Церкву, в її світлу минувшину та — з Божої волі — й блискучу будучину.

I.

Українська Церква — Церква Апостольська й Первозванна

1. Основоположником Української Церкви визнаємо Св. Апостола Андрія Первозванного, що був на Київських Горах, поблагословив Українську Землю, проповідував Українському Народові християнську віру й передрік про постання Української Церкви ("Початковий Літопис" і постанова Київського Помісного Собору 1621 року).

2. Через це віруємо й ісповідуємо, що Українська Церква є Церква Апостольська й Первозванна, й що вже через це їй належить відповідна честь, як Церкві Апостольській (1 Всел. Соб. 6, 7).

3. На Сході Європи Українська Церква була першою Церквою, і це ж Вона понесла Віру Христову до москвинів (росіян) і білорусів, і заснувала їм їхні Церкви. Через це на православному Сході Європи Українській Православній Церкві належить першенство честі (1 Всел. Собор 6, 7).

4. По всіх Церквах України в Літійній Молитві на Всенічній і на Відпустах усіх Богослужб завжди згадуємо "Святого славного і всехвального Апостола Андрія Первозванного, Основоположника Української Церкви".

5. Кожен Священно- й Церковнослужитель Української Церкви вважає собі за найбільшу честь, що він належить власне до Української Первозванної Церкви, і тому обов'язаний боронити цілість, ідеологію та святість цієї Церкви всіма способами, не виключаючи й жертви життя свого за неї (Ів. 10, 11, 10. 15, 10. 17, 13. 37, 15, 13).

6. Ідеологія Української Церкви вироблювалася за довгі віки її незалежного від Московської Церкви існування (988-1686), вироблювалася всім українським Дү-

ховецтвом разом з українським Народом на основі Св. Письма, Св. Канонів та Св. Передання. Ідеологія ця вироблювалася довгі віки (X-XX) тяжкими зусиллями всієї Церкви, жорстокою боротьбою з іновірцями й незміримою безлічю жертв, тому ця ідеологія для кожного українця, чи духовного чи світського, є його Свята Святих (Гангр. Собор 21, 8 Прав. III Всел. Соб.).

7. Український Народ прийняв християнство за Володимира Великого в 988 (чи 990), році від греків у його православній формі чому й став у залежність від Патріярха Царгородського за 28 правилом IV Вселенського Собору.

8. Віруємо й ісповідуємо, що власне Українська Православна Церква донесла науку Христової Віри найчистіше від усіх інших Православних Церков, і тільки на цій Православній Вірі зростає і зростає найчистіший національний тип українця (§ 39).

II.

Українська Церква — автокефальна

9. Царгородська Патріярхія зріклася від своїх прав на Українську Церкву. Українська Церква за весь час свого давнього життя (988-1686) знаходилася в канонічній (IV Всел. Соб. 28) залежності від Патріярха Константинопольського, але цей останній у травні місяці року 1686-го офіційно зрікся від неї, й передав усю владу Патріярхові Московському. Хоч передача ця сталася через явну симонію та урядове насильство, але, на жаль, від 1686 по 1924 роки Патріярхи Царгородські свого протесту проти неканонічного забрання Української Церкви Московською ніколи офіційно не складали, увесь час і далі підтримували свої добрі офіційні сестринські зносини з Московською Церквою, а тому вони тим самим утратили своє канонічне право на Українську Церкву, бо давно минув передбачений Св. Канонами для потесту 30 літній термін церковної давности (17 прав. IV Всел. Соб.). (Правда, року 1687-го Царгородська Патріярхія скасувала постанову 1686-го року, але належного офіційного протесту Москві не склала).

Мало цього, 23 вересня 1723-го року Константинопольський Патріярх Єремія, разом з Патріярхом Антіохійським, своїм офіційним Томосом (грамотою) затвердили т. зв. Синодальний устрій Російської Церкви, в склад якої, про що вони добре знали, входила й Церква Ук-

раїнська. Цим актом Царгород явно вдруге зрікся від своїх прав на Українську Православну Церкву.

Зрештою, й саме 28 правило IV Вселенського Собору, на якому ґрунтується підлеглість Української Церкви Костянтинопольському Патріярхові, сумнівне й неясне, й не було правилом вселенським, бо не було прийняте всіма тодішніми Церквами. Через це власне Церква Московська року 1586-го відірвалася від Царгородської й стала автокефальною, обравши собі свого Патріярха.

10. Приєднання Української Церкви до Московської було грубо неканонічне. Приєднання Української Церкви до Московської в 1686-му році відбулося насильством світського Московського й Турецького Урядів та явною симонією, проти чого тодішнє українське Духовенство сильно протестувало, а тому це приєднання було грубо неканонічне (Апост. 29, 30, 2 прав. II, 8 прав. II, 3 прав. VII Всел. Соборів), а через це — недійсне.

Неканонічним зве цього акта також і офіційний Канонічний Томос Патріярха Костянтинопольського Григорія VII від 13-го листопада 1924-го року, в якому читаємо: "В історії написано, що перше відділення від нашого Престолу Київської Митрополії та православних Митрополій Литви й Польщі, що залежали від неї, і приєднання їх до Святої Московської Церкви відбулося цілком не за приписами канонічних правил".

Таким чином Вселенська Костянтинопольська Церква публично й офіційно визнала в 1924 році прилучення Української Церкви до Московської за акт неканонічний; так само й Українська Церква ніколи добровільно не визнавала свого насильного прислання до Церкви Московської за акт канонічний, невпинно з цим насильством боролася, і вже з моменту упадку самого джерела насилля, цебто російського царату, не залежить від Церкви Московської (37 прав. VI Всел. Соб.), 8 правило III Вселенського Собору виразно про це наказує: "Аще кто простертъ и насильственно какую Епархію себѣ подчинилъ, да отдасть оную, и да не престѹпаются Правила Св. Отець, да не вкрадывается, подъ видомъ священнодѣйствія, надменность власти мірскія, и да не утратимъ помалу, неприѣтно тоя свободы, которую даровалъ намъ Кровію Своею Господь нашъ Іисусъ Христосъ освободитель всѣхъъ человѣковъ".

Крім цього, сам Московський Патріярх Тихон 20-го листопада 1920 року, визнаючи конечну потребу того на користь Церкви і йдучи назустріч домаганням усього Українського Народу, а також Духовенства й Єпископату, своїм офіційним розпорядженням дав вільну свою

згоду на автокефальне управління Української Церкви.

Це ж саме він підтвердив удруге своєю грамотою № 145 від 24 березня 1924 року.

Через усе це Українська Церква тепер у жодній канонічній залежності від Церкви Московської не знаходиться.

11. Український Народ через свій Уряд та через Церковні Собори правно виявив свою рішучу волю на автокефалію своєї Церкви. Згідно з 34 Апостольським Правилем кожен народ має право на свою автокефальну Церкву, а також згідно з 17 правилом IV і 38 прав. VI Всел. Собору, і згідно з Апофегмою Фотія ("Права, що стосуються до церковних справ, повинні застосовуватись до політичних і адміністративних перемін"), кожна Церква мусить застосуватися до нових державних границь, тому правний Уряд Української Народної Республіки, в імені всього Українського Народу, що раніше домагався автокефалії своєї Церкви, 1-го січня 1919-го року в столиці України Києві врочисто проголосив державним законом автокефалію Української Церкви, а 7 жовтня того ж року Декретом Директорії, як найвищої своєї Влади, підтвердив це, і через свого Міністра Ісповідань та Міністра Закордонних Справ подав це до відомо тодішньому Патріярхові Царгородському. Окремо від того до Царгородського Патріярха в 1920-1921 р.р. впливали прохання поблагословити автокефалію Української Церкви, прохання, покриті тисячами підписів українських громадян і духовенства.

Так само українські Церковні Собори Православних Церков усіх течій в Україні, Собори, що склалися і з єпископів, опираючись на 34 Апост. Правило та на згоді Московського Патріярха Тихона з 20-го листопада 1920-го року та 24 березня 1924-го року № 145, кількакратно офіційно проголошували Українську автокефалію:

а) в жовтні 1921-го року в Києві Церковний Собор Духовенства й мирян, як представників усієї України,

б) 5 вересня 1922 року Церковний Собор у Києві під головуванням Екзарха України Митрополита Михайла Єрмакова.

в) Собор Української Церкви в Харкові 21 травня 1925 року, що затвердив і церковний Всеросійський Собор у Москві 6 жовтня 1925 року, і

г) 25 листопада 1941 року в Почаївській Лаврі Собор Єпископів під головуванням Архієпископа Олексія Громадського.

Крім усього вищеподаного, Конституція ССРСР визнає Україну за окрему державну одиницю, як УССР, і вже

через це, згідно Св. Канонів (34 Апост., 17 травня IV, і 38 прав. V, див. початок § 11), Українська Церква му-
сить бути автокефальною.

12. Українська Церква канонічна вже є Церква автокефальна. На основі всього вищесказаного, через те, що Патріярхи Костянтинопольський в 1686-му році та Московський в 1920-му й 1924-му роках офіційно опустити Українську Церкву, вона, Українська Православна Церква, згідно з 34 Апостольським Правилем, й згідно з ясною й рішучою волею свого Народу, двічі правно виявленою в 1919 році його законним Урядом та згідно з канонічними постановами своїх Церковних Соборів та Соборів Єпископів 1921, 1922, 1925 і 1941 р.р., та згідно сьогоднішньому конституційному своєму стану, правно-канонічно вже є Церква автокефальна.

Наша Українська Церква, як повноправний член Церкви Вселенської, потребує тепер не канонічної відпуски від від тієї чи іншої Церкви, а тільки благословення окремих своїх сестер, Православних Церков, щоб то наві'язання зо всіма ними канонічної єдності.

Ось через усе це всякі вмішування до внутрішніх справ Української Церкви кого б то не було, а також і вмішування Церкви Російської, що сьогодні відпустити в себе нашої Церкви, — за приказом своєї світської влади, — не хоче, є нічим не оправдане й сугубо неканонічне (бо проти 2 прав. II і 8 прав. III Всел. Соборів). Позбавлення Української Церкви належної їй автокефалії сьогодні опирається виключно на неканонічним насильством російської світської влади.

13. На основі цього повна назва Української Церкви така: Українська Православна Автокефальна Церква.

III.

Українська Церква є Церква соборноправна

14. Головною й основною прикметою життя Української Церкви, за весь час її незалежного від московських впливів життя (988-1686), була її соборноправність, заповіджена нам Св. Письмом, Св. Канонами та Св. Переданням (§23). Цебто, найвищим керівним органом Української Церкви завжди був Церковний Собор Помісний чи Єпархіальний. Так само й у теперішній нашій Церкві найвищим керівним органом є Церковний Собор (Гангр. 21).

15. Московська Влада, забравши собі грубим насильством та явною симонією Церкву Українську в 1686-

му році, з 1721-го року скасувала свою вищу церковну Владу в особі Патріярха, а також перестала скликати Церковні Собори й заборонила їх і в Україні, замінивши їх російською неканонічною установою, т. зв. "Святішим Синодом". І тільки в 1867-му році дозволено було скликати Єпархіяльні З'їзди, а не Собори, і то для вирішення другорядних справ. Українська Церква вважає спосіб заснування й всю діяльність т. зв. "Святішого Синоду" (1721-1917), яким самовладно керував російський цар і його світські урядники Оберпрокурори, за неканонічну, а тому не може визнавати всіх постанов та наказів цього Синоду (§ 28), й знову вертається до свого стародавнього з перед 1686 року канонічного апостольського соборноправного управління.

16. Собор в Українській Церкві завжди складався й складається з трьох обов'язкових основних частин: 1. Єпископату, 2. Духовенства білого й чорного, і 3. Представників вірних. Церковний Собор без представників котроїсь з цих трьох основних частин не є правомочним.

17. Сучасна Українська Церква, виконуючи багатовікове бажання свого народу й волю свого кращого сина, Митрополита Київського Петра Могили († 1 січня 1647-го року), обере на Помісному Церковному Соборі свого Первоієрарха, що буде зватися: Митрополит Київський і Патріярх усієї України.

18. Виконавцем постанов Помісного Церковного Собору в Україні є Собор Єпископів та його Президія на чолі з Митрополитом Київським і Патріярхом усієї України, а виконавцем постанов Єпархіяльного Церковного Собору — Єпархіяльний Архирей зо своєю Консисторією.

19. Українська Церква є Патріярхія, що складається з Митрополій, Архiepіскопій і Єпископій, якими правлять українські Патріярх, Митрополит, Архiepіскопи та Єпископи, що мають ще й своїх помічників — Вікаріїв.

20. Керівним органом Української Церкви в міжсоборову добу є Святий Собор Єпископів та його Президія, що збирається в міру потреби. Головою Св. Собору Єпископів є Митрополит Київський і Патріярх усієї України (Ап. 34).

21. Кирієрарх Української Церкви, згідно 34 Апостольському Правилу, нічого не вирішує самовладно, а тільки спільно з Собором своїх Єпископів.

22. В Єпархії соборноправно керуються Деканати через Деканальні Соборики, і Парафії через Парафіяльні Ради.

23. На основі всього вищесказаного керуючись Свя-

тим Письмом (Діян. 1. 2, 6. 15,15.22,15.25,15.40, 2 Петр. 1. 10, Рим. 1.1,9.11,11.5,11.28, 1 Сол. 1. 4, 2 Тим. 4.3 і ін.), Св. Канонами та Св. Переданням Церкви, в Українській Церкві обирали всі: Патріярх, Митрополити, Єпископи, члени Консисторії, Декани й члени всіх єпархіальних та деканальних установ.

24. В старій Українській Церкві всі Священно- й Церковнослужителі були вибраними, що сильно сприяло доброму розвитку Церкви. Але кожного разу всі такі обрання мусіли мати затвердження свого єпархіального Архирея. Коли ж парафія не представляла або не мала свого кандидата, то призначення робив єпархіальний Архирей. Обрання звичайно були доживотні.

IV.

Українська Церква незалежна від впливів світської влади

25. Українська Церква, за час свого вільного життя (988-1686), була зовсім незалежною від керівних впливів на Неї світської влади. Між владою духовною й світською в Україні звичайно була повна гармонія в тому розумінні, що українські Архиреї завжди були найпершими дорадниками своєї світської влади. Ця гармонія відносин між владою духовною й світською й незалежність Церкви від керівних впливів на Неї влади світської надзвичайно сприяла духовому розвитку Української Церкви й її Духовенства, й давала родючий ґрунт для правдивої християнізації Українського Народу (§§ 91-108).

26. Зовсім протилежне було в Церкві Московській, що цілком залежала від влади світської, й навіть Головою її був, на основі світських законів (ст. 43 Основних Законів Росії) сам цар, а все се перетворило цю Церкву піби в світську державну інституцію, що звалася "Ведомство Православного Исповедания". Ця повна залежність Московської Церкви від світської влади цілком позбавила її можливості нормального духовного розвитку, а московський народ кинула в анархію безбожжя (§§ 73, 74, 86).

27. Заволодівши неканонічно Українською Церквою з 1686 року, Московська Церква силою накидала їй свій безбожний цезарепапізм, цебто повну залежність Церкви від світської влади, проти чого Українська Церква ввесь час героїчно боролася, протестувала, й свою ідеологію повної незалежності Церкви від керівних втручу-

вань світської влади густо окропила мученичою кров'ю своїх Ієрархів, Духовенства та народу. І власне через свою повну залежність від світської влади Російська Церква ще й тепер намагається силою й неканонічно тримати при собі незалежну Українську Церкву (див. § 12).

28. Ось тому Українська Церква не може вважати за цілком канонічну всю добу Московської Церкви від 1721-го року й до наших часів, цебто всю добу керування Московською Церквою неканонічного т. зв. "Святішого Синоду" та богоборної більшовицької влади. Тому Українська Церква не може приймати постанов та розпорядків за весь цей час, і відкидає їх, як неканонічні 8 прав. III Всел. Собору (§ 15).

29. Розрізняючи ідеологічно й глибоко Боже й кесареве, на основі науки Христа: "Віддайте, що кесареви — кесареві, а Богу — що Боже!" (Мт. 22, 21, Мр. 12, 17, Лук. 20, 25), Українська Церква, за наукою Святого Письма, завжди лояльна до своєї світської влади (Рим. 13. 1-7, 1 Тим. 1. 2, Тим. 3. 1, 1 Петр. 2. 13-14, 17).

30. Бувши зовсім лояльною до своєї світської влади, Українська Церква, прагнучи бути правдивою Божою Церквою, ніколи не порушує наказів Святого Письма в угоду своїй світській владі, бо так наказує їй Сам Бог через Св. Письмо (Євр. 11. 23, 27, 1 Тим. 1. 17, 6. 15, 1 Петр. 2. 13, 14, 17, Апок. 17. 14, 19. 16, Псалт. 20. 8, 28. 10, 32. 16, 46. 8, 118. 9, 145. 3 й інші).

31. Ієрархія й Духовенство Української Церкви від найдавніших часів були провідниками свого народу не тільки духовними, але й національними, як то було й у Церкві Апостольській, що освятило церковне Передання багатьох Церков. Національне провідництво Ієрархії й Духовенства виявлялося в тому, що вони були найпершими дорадниками своїх світських провідників, а також і в тому, що світська влада всі найбільші справи робила в порозумінні з владою духовною і це освятила багатовікова українська традиція (див. § 84).

V.

Українська Церква — Церква національна

32. Православна Церква в своїй цілості є Церква вселенська й єдина, бо всі Православні Церкви об'єднуються єдиним Головою їх — Ісусом Христом (Ефес. 1. 22, Кол. 1. 18), єдністю своєї основи — Святим Письмом,

єдністю православних Догматів та єдністю своїх церковних Св. Канонів і Св. Передання.

33. Але будучи Церквою єдиною по своїй внутрішній істоті, всі православні Церкви національні в своїм зовнішнім житті та в своїм зовнішнім виявленні, а саме, — всі вони мають свою національну місцеву традицію, ідеологію, розуміння другорядних Канонів, спосіб відправлення Богослужб, церковні обряди, мову Богослужб, свої місцеві форми управління, Свята, свій Місяцеслов Святих, нагороди Духовенства, одіж Духовенства, форму будови Церков та їх прикрашення й т. ін. Взагалі, людині легше пізнати свого Великого Бога в своєму національному образі.

34. Кожна Православна Церква, згідно з наказами Св. Канонів (Гангр. 21, III Всел. Соб. 8) та Св. Письма (Есфир. 1. 22, Неем. 13. 24, Софонії 1. 8, Матвій 5. 17), обов'язана берегти свої національні ознаки (§ 123).

35. Церква Українська, будучи членом єдиної Вселенської Православної Церкви своєю внутрішньою істотою, разом з тим у своїм зовнішньому виявленні є Церквою національною, і, згідно з наказами Св. Канонів (Гангр. 21, III Всел. Соб. 8 прав.) та Св. Письма (§34), пильно й свято береже свої національні ознаки, а також навчас свій народ свято берегти все своє рідне: свої рідні звичаї, свою рідну мову, рідні пісні, рідну одіж і т. ін., бо хто не береже свого рідного, той не берегтиме й своєї Церкви та Віри.

36. За весь час свого незалежного від московських впливів існування (988-1686) Українська Православна Церква ревно й пильно виховувала свій народ у національній свідомості й творила з нього свідому українську націю, чому в Україні поняття Віри й нації злилися в одне розуміння: слово "руський" визначало разом і православного, і українця (§ 90). Бо хто слабкий національно, той слабкий і в Вірі.

37. Уся вища Ієрархія в Українській Церкві складається тільки з національно свідомих і належно випробуваних довголітньою працею для народу українців, усе з осіб з вищою богословською освітою, або й з науковими ступенями. Усі Священно- й Церковнослужителі Української Церкви мають бути тільки особи української національності, з добрим знанням української мови. Особи не української національності не можуть бути ані в числі Ієрархів, ані в числі Духовенства Української Церкви.

38. Святе Письмо, Св. Церковне Передання, Св. Канони та наука Св. Отців Церкви ніде нічим не тільки не

забороняють національний розвиток кожної окремої православної Церкви, але навпаки — оправдують і благословляють такий розвій (патріотичними національними прикладами переповнена Біблія, пор., напр., Вихід 2. 12, Есфир 5, Неємія 13. 24-25, Софонія 1. 8, Луки 2. 25, 32, 38, 24. 21, Матв. 15. 24, 26, 10. 6, Марк. 7. 27, Мат. 23. 37, 26. 73, Марк. 14. 70).

39. Священнослужителі Української Церкви з найдавнішого часу вирізнялися своєю правдивою національною патріотичністю, радіючи за щастя своєї Батьківщини, болюючи за її недолю. Цей національний український дух позостався по священничих родинах аж до останнього часу, не зважаючи на всі національні утиски російського уряду. В часі відродження України (1917-1920) власне всяченичі родини та духовні школи дали найбільше українських патріотичних діячів. Ось чому Українська Православна Церква виплекала й виховала найчистіший національний тип українця (§ 8).

40. Священно- й Церковнослужителі Української Церкви, пам'ятаючи наказа Св. Письма: "Щоб кожен чоловік був паном у своєму домі й говорив мовою свого народу" (Есфир 1. 22), говорять по-українському як у своєму домі, так і зо всіма вірними, де б то не було, — чи то в Церкві, чи поза Нею. Рідна мова — се свята мова, і Духovenство обов'язане плекати її високий авторитет, завжди пам'ятаючи, що хто міцний в рідній мові, той міцний і в рідній Вірі.

41. Ані Св. Письмо, ані Св. Отці Церкви, ані церковна традиція не забороняють уживати рідної, в нашій Церкві української мови, в Церкві та в Богослуженнях. Навпаки, в давні віки вживання рідної мови в Церкві вважалося за непорушний наказ (Мт. 28. 19, Мр. 16. 15, 17, Кол. 1. 23, Дії 2. 1-13, Мт. 12. 32, 1 Кор. 14. 1-19, Есфир 1. 22, 3. 12, 8. 9, Неємія 13. 24-25, Софонія 1. 8, Псалом 46, 8 і ін.), освячений сошествям Святого Духа на Апостолів, а тому Книга Правил (Св. Канони) ані одного слова не говорять проти вживання рідної мови в Церкві чи в Богослужбах. Українське Духovenство міцно пам'ятає, що рідна мова — шлях до Бога, шлях найкоротший і найкращий.

VI.

Українська Церква — Церква народня

42. Українська Церква завжди була рідною Матір'ю для свого Народу, а Її Духovenство пильнувало чесно й

віддано служити Богові службою своєму Народові (Матвія 10. 5-6, 15. 24, 26). Сам Син Божий, Ісус Христос, виконуючи волю Отця Свого, усе Своє людське життя самовіддано служив Своїм народам (Матвія 10. 5-6, 15. 24, 26, 20. 28, Марк. 10. 45), і цим освятив велику заповідь: "Служити Народові — то служити Богові". Цієї великої й величної заповіді Українська Церква ніколи не забувала, бо про це наказує й Святе Письмо (пор. Єв. Матвія 25. 40, 45).

43. Кожен Священик Української Церкви все життя своє добре пам'ятає, що "Служити Народові — то служити Богові", а тому самовіддано служить своєму Українському Народові: 1) в Церкві Богослужбами, Молитвами й Требами, 2) пастирством, 3) учительством, 4) законовчительством по школах, 5) культурно-освітньою працею в парафії, 6) місійною службою, 7) добродійно-опікунчою працею для вдів, сиріт, немічних та старих своєї парафії, 8) життям своїм подає добрий приклад побожного, морального й національного життя. Такий Священик є справді пастир.

44. З найдавнішого часу українські Манастирі були сильними культурними вогнищами в Україні, й завжди самовіддано служили Богові службою для добра свого народу, підносячи його релігійно, морально, культурно й національно. Такими вони мусять бути й тепер.

VII.

Соціологічна наука Української Церкви

45. Українська Церква проповідує, що Христос, як Сонце Правди, приніс нам на землю Божу Правду, братерство й любов, і не тільки проповідує, але й пильнує реалізувати на землі в своєму житті, в своїй науці та в своєму поступованні.

46. "Я на те народився, й на те прийшов на світ, щоб засвідчити про Правду" (Івана 18. 37), сказав Христос, і Правда стала провідною зорею Української Церкви та Українського Духівництва в усьому їхньому житті й поступованні. Віримо й ісповідуємо, що всяка неправда рано чи пізно пімститься на насильстві, бо буде справедливий Суд Божий, що нікому не простить неправди (Матвія 23. 36).

47. Христос приніс братерство на світ, і заповів нам бачити один в одному брата, і наукою про це переповнена вся Євангелія. І Апостол Павло наказує за Христом: "Братолюбіє нехай пробуває між нами" (Євр. 13.1).

"Любіть один одного братньою любов'ю" (Рим. 1. 10). І цю науку про братство всіх людей в життя, пильнуючи усувати з нього всяку нерівність поміж людьми.

48. Рівність усіх людей на цьому світі була постійною наукою українського Духовенства, яку вони завжди провадили в життя. Українське Духовенство не раз виступало проти силою накиненого в Україну кріпацтва, бо було проти нього. Цим українське Духовенство сильно відрізняється від Духовенства російського, яке щоб догодити кріпацьким поглядам своєї влади — перероблювало для нього навіть Новий Заповіт: наприклад, Євр. 6. 7 Російська Церква, за благословенням свого Найсвятішого Синоду, подає так: "Земля, пившая многократно сходящий на нее дождь и произращающая злакъ, полесный темъ, для которѣхъ и воздѣлывается, получаетъ благословеніе от Бога". Це навмисне груба перерібка, бо в оригіналі так: "Земля, що п'є дощ, який падає часто на неї, і родить рослини, добрі для тих, що їх і обробляють, вона благословення від Бога приймає". Корисну для трудящих Божу науку Російська Церква грубо переробила на корисну для самих поміщиків!

49. Христос приніс на цей світ любов, і заповів нам любити один одного, і наукою про це переповнена вся Євангелія. Українське Духовенство завжди пильнувало провадити цю науку в життя, в кожному селі закладаючи т. зв. шпиталі — притулки для старих та немічних і реально опікуючись сиротами та вдовами.

50. Обставинами Свого народження Христос освятив бідність, бо зволив народитися в пастушій печері в яслах, а виховувався в бідній родині. Усе своє життя Христос служить бідним, гнобленим, немічним та хворим, і цим подав повчального приклада всьому людству. Пам'ятаючи про це, Українське Духовенство завжди пильнувало служити найперше бідним та простим, правдиво допомагаючи й рятуючи їх.

51. Обставинами Свого народження, життям і всією Своєю наукою Христос освятив працю й трудящий стан. Він зволив народитися в трудячій родині столяра Йосипа, Він зволив відкрити Свою науку найперше трудящим рибакам. Апостол Павло сказав: "Як хто працювати не хоче — нехай він не їсть!" (2 Сол. 3. 10). Ось тому українське Духовенство завжди високо ставить працю й заохочує до неї всіх вірних, і завжди шанувало й шанує трудящу клясу людей, селянство та робітництво, як основу держави й народу.

52. Обставинами Свого народження, життям та всією Своєю наукою, проповідуючи рівність і братерство

людей, чого прикладами переповнена Євангелія. Тому й українське Духovenство завжди правдиво шанувало рoбiтництво, завжди самовiддано служачи їм, як основi держави й народу.

53. Українська Церква завжди пильнувала й пильнує не тільки про спасіння своїх вірних на майбутньому світі, але й про їхнє щастя на цьому світі, що випливає з величної науки Української Церкви: "Служити Народові — то служити Богові!" (§ 63, 64, 67, 80, 83).

VIII.

Українська Церква — високоосвічена

54. З найдавнішого часу Духovenство Української Церкви, як Церкви Первозванної, особливо Її Ієрархія, завжди вирізнялася своєю показною освітою, що була в цілому вища від освіти своєї світської інтелігенції та освіти інших слов'янських Церков.

55. Пам'ятаючи про Божий наказ устами Пророка Осії (4. 6): "Послухайте слова Господнього: Тому, що знання ти обридив собі, то обриджу й тебе, щоб не був ти для мене Священиком", Духovenство Української Церкви, як біле та і чорне, за всі віки свого життя сильно дбало про свою освіту, часто одержуючи її не тільки в своїх школах, але по школах європейських, ніколи не боячися західньої освіти. Через це Українська Церква, як і вся Україна, культурою своєю сильно в'язалася з Європою.

56. Ось тому й у теперішній час конче потрібно, щоб Священики, а особливо Ієрархи в Українській Церкві були тільки особи з вищою богословською освітою, бо якщо їхня освіта буде менша від освіти світської інтелігенції, то вони не матимуть потрібного авторитету. Хто ламає цю довговікову ознаку Української Церкви, той нищить саму Церкву, особливо в наш розкладовий час.

IX.

Українська Церква створила культуру своєму народові

57. Українська Церква, як Церква високоосвічена, за довгі віки своєї праці принесла своєму українському народові незмірно велику духовну користь, а саме — створила йому всю його культуру духовну й соціаль-

ну, а почасти й матеріальну, і цим сильно підвищила добробут свого народу (§ 59).

58. Єдиним і майже безконкурентним творцем української культури аж до кінця XVIII-го віку була Українська Церква та українське Духовенство, що створило своєму народові літературу, науку, школу, друкарство, музику, малярство, світську інтелігенцію й т. ін., а також створило йому, добрі людяні умовини соціального життя (§ 59).

59. Українське Духовенство з давніх-давен створило в Україні школу нижчу, середню й вищу, само ревно навчало по сих школах і досягло того, що відсоток грамотности українського народу за той час був значно вищий, аніж за час, коли школу взяла до своїх рук світська російська влада.

60. Українське Духовенство, як то було вдавнину, так і тепер самовіддано працює по всіх культурно-освітніх установах своєї парафії, підносячи тим культурний рівень своїх вірних, що вважає конечним обов'язком своєї служби.

61. Українське Духовенство працює також по всіх господарчих установах своєї парафії, підносячи тим матеріальний добробут своїх вірних (§ 59).

Х.

Високе правне становище українського Духовенства

62. Від найдавнішого часу українське Духовенство займало упривілейоване положення в Україні, як освічений стан у Державі. Державні закони завжди боронили повну пошану Духовенства, як будівного класу Держави.

63. В віках XVI-XVIII українське Духовенство в своїх правах прирівняне було до шляхетського стану (Литовський Статут). За образу Духовенства визначалася висока та сама кара, як за образу шляхтича, тоді як у Москві ця образа каралася 5 рублями.

64. Українське Духовенство завжди мало свій становий Духовний Суд — за свої провини воно відповідало тільки перед своїм Духовним Судом.

65. Українське Духовенство завжди було вільне від виконання військової служби та від більшости податків. Двори його звільнялися від військових постоїв.

66. Кар на тілі, широко практикованих у Церкві Московській аж до 1803 року, українське Духовенство ніколи не знало.

67. Пониження українського Духовенства в його

правах намагалися робити й робили тільки чужі володарі України, Польща та Росія, з мотивів виключно своїх політичних, щоб тим принизити весь український народ і позбавити його провідної, найбільше національно свідомої й будівної верстви (Мт. 26. 31). Див. § 86.

68. Руйнування привілеїв українського Духовенства розпочав цар Московський Петро I (1689-1725), а особливо планово й у великій мірі цариця Катерина II, що за своє довге панування (1762-1796) допровадила своє православне Духовенство до безправного стану.

69. Українська мова довгі віки (988-кінець XVIII-го віку) була вже в нашій Церкві, а тому тепер ми не заводимо новин, але привертаємо й доповнюємо стародавній стан, як наказують Св. Канони (Гангр. 21 та Св. Письма, Матвій 5. 17).

70. Сучасна церковнослов'янська мова — це не мова старослов'янська, не мова Кирила й Мефодія, а тільки мова новоцерковнослов'янська; а коли вона з російською вимовою, то це й староросійська мова.

71. Богослужбовою мовою в Українській Церкві за весь час її існування від 988 року до нашого часу була мова староукраїнська, цебто т. зв. церковнослов'янська з українською вимовою її. Від кінця XVIII століття до часу розвалу Росії по українських Церквах насильством запроваджувалася російська вимова богослужбових текстів, що було порушенням Св. Канонів (III Всел. Соб. 8 прав., Гангр. 21) та Св. Письма (§41).

72. Беручи на увагу: а) стан сучасної національної свідомости населення України, б) державні потреби й вимоги Церкви всієї України, в) багатовікову церковну українську традицію, і г) потреби нормального розвитку української літературної мови, що мусить оглядатися й на свою стару мову, уважаємо за відповідніший такий стан богослужбової мови для всієї України (як то ухвалив Холмсько-Підляський Єпархіяльний Собор 23-го жовтня 1941 року):

а) Богослужбовою мовою Української Церкви є мова староукраїнська, цебто мова т.зв. церковнослов'янська з сучасною українською фонетичною вимовою її.

б) Де того хоче більшість парафій, благослоляється там відправляти Богослужби живою українською мовою.

в) Усі додаткові Богослужби, цебто Молебні, Панахиди, Акафісти, Години, окремі довші Молитви в усіх Богослужбах, та всі Таїнства й Треби, а також Євангелія, Апостол та всі читання з Псалтиря ліпше правити й читати живою українською мовою (1 Кор. 14. 19).

г) Російська вимова церковнослов'янських текстів по українських Церквах не допускається, як засіб денаціоналізації.

73. Мовою проповідництва в Українській Церкві є жива українська мова (1 Кор. 14. 19, Есфир 1. 22).

74. Урядовою мовою в Українській Церкві, здебільше мовою всіх її актів, установ та організацій, є українська літературна мова.

XI.

Українське Духовенство матеріально заможне

75. Історія свідчить, що українське Духовенство завжди було матеріально заможне, а це давало йому змогу вчитися й творити добро для свого народу та належно служити йому.

76. Українське Духовенство й українські Монастирі завжди вільно володіли різними маєтками, з яких доходили йшли також і на широку доброчинність. Українські князі та гетьмани завжди були щедрими для свого Духовенства й Монастирів, наділяючи їх різними маєтками, що давало їм змогу належно служити своєму народові. Але року 1786-го цариця Катерина II відібрала від українських Монастирів та Церков їхні маєтки.

77. За давнішого часу утримання Духовенства складалося: а) з роківщини — річний податок з кожної душі, б) з датка за Треби. Обидва ці датки встановлялися в писаному контракті, який складався парафією при обранні для себе Священика. Архирей затверджував цей акт обрання, що мав правне значення.

78. Через матеріальну заможність українське Духовенство не жило тільки з датків за Треби, а це давало йому і більшу незалежність, і більшу можливість вільніше служити своєму народові.

79. Кожен більший Монастир і кожна більша Церква в Україні утримувала своїм коштом для народу: а) школу, б) шпиталь, здебільше притулок для старих і немічних, в) а деякі провадили навіть друкарню, друкуючи потрібні для народу книжки.

80. Кожен український Священик дбав при допомозі Церковного Братства, щоб у його парафії конче була школа для навчання дітей і шпиталь для утримання старих та немічних. Через це відсоток грамотности в Україні все був дуже високий, а жебраків Україна не знала (§59).

XII.

Українське Духовенство авторитетне

81. Українське Духовенство, як Духовенство національне й народне, було дуже близьке до народу й сильно на нього впливало, а це давало йому великий авторитет серед народу.

82. Висока освіченість українського Духовенства, його матеріальна незалежність та високе правне становище ще збільшували цей авторитет українського Духовенства.

83. Духовенство реально служило своєму народові повсякчасно, і в долі, і в неволі, а це його зробило фактичним національним провідником народу, що міцно ввійшло в українську традицію (§ 59).

84. Вища церковна українська Ієрархія, Митрополит та Єпископи, завжди були найпершими дорадниками українських князів та гетьманів (§31).

85. Українське Духовенство звичайно своєю світою було вище від своєї світської інтелігенції, а це давало йому авторитет та пошану й серед інтелігенції (§60).

86. Приниженість і поганьблення Духовенства — це ідеологія російська, українському народові чужа й не znana. Цю приниженість у Росії розпочав цар Олексій Михайлович (1629-1676), що не міг знести сили свого Патріярха Никона, й знищив його (1666 р.), продовжував запекло цар Петро II, докінчила цариця Катерина II, а за ними пішла й російська інтелігенція. Нічого подібного в Україні ніколи не було: українська інтелігенція завжди була побожна й церковна. Українська література не знає понижуючих нападів на своє Духовенство, що так звичайне в літераурті російській. Див. § 73.

XIII.

Українська Церква учителька

87. Від давнього часу, а особливо з XVI-го століття, в Українській Церкві цвіте живе устне проповідництво, і воно здавна стало ознакою нашої Церкви й головною підвалиною нашої церковної ідеології. Навпаки, Московська Церква живої проповіді в той час не знала, і на українське проповідництво дивилася косим оком.

88. Через це служіння народові живим словом (проповідництво) є одним з головних обов'язків українського Священика, який за кожною Богослужбою конче про-

повідує, і взагалі користує з кожного випадку для проповідництва (Мт. 28. 19, Дії 20. 20).

89. Проповідник має ціллю підняти своїх вірних релігійно, морально й національно, і за стан цього підняття він відповідає перед Богом і духовною владою.

90. Через те, що в українського народу поняття віри й національності міцно злилося в одне ціле (§36), кожен проповідник Української Церкви пилює про піднесення ступеня й національної свідомости своїх вірних, бо таке піднесення тягне за собою й зміцнення їх у Вірі: хто не міцний національно, той не міцний і в Вірі.

XIV.

Глибока християнізація українського народу

91. Як наслідок самовідданої праці українського Духовенства й великого впливу Церкви все життя українського народу пройнялося помітною глибокою християнізацією не тільки верхів його, але й низів.

92. Знання головніших основ християнства, — через живе й сильне церковне проповідництво та поширену й добру школу, — помітне було навіть у низах українського народу, що вже вдавнину вирізнявало український народ серед інших слов'янських православних народів.

93. В Українській Церкві завжди глибоко розуміли науку Апостола Павла, що "буква вбиває, а дух оживляє" (2 Кор. 3. 6), а тому в Україні не надавали релігійній зовнішності (обрядам) вирішного значення перед оживляючим духом, і тому в Україні ніколи не було церковних роздорів таких, як, наприклад, у Москві про сугубу чи тригубу алилу, про двоє- чи троєперстя, про конечність ношення бороди й т. ін. (Див. §122).

а. Велика побожність українського народу

94. З найдавнішого часу весь український народ — його князі, гетьмани, боярство, вся інтелігенція, міщанство й селянство, як чоловіки так і жінки, визначалися великою й правдивою побожністю, як зовнішньою, що виявлялося в численних будівлях нових Храмів, у дорогих прикрасах їх, у постійних відвідуваннях Богослужб і т. ін., так і внутрішньою, себто правдиво християнським моральним життям.

95. Число Храмів встаровину було в Україні значно більше, як тепер, а самі Храми були багатше прикрашені.

96. В Україні завжди дуже помітним було велике тяготіння всього народу до своєї Церкви, що впливало з побожних потреб самої душі українців.

97. Любов українського народу до читання й співу в Ній, відомі з давнього часу аж дотепер.

98. Український народ не робив собі з деяких зовнішніх ознак — ознак побожності; наприклад, в Україні було звичаєм голити бороди, тоді як у Московії борода була важливою ознакою побожності. В кінці це doprowadило до того, що й українське Духовенство, — за вказівкою 21 і 42 правил IV-го Вселенського Собору та 1 Кор. 11. 14 ("Волосся — то безчестя для чоловіка") — стало стригти, а то й голити свої бороди.

б. Висока моральність українського Духовенства й народу

99. Маємо багато свідчень, що весь український народ, як його провідні верстви, так і низи його, завжди вирізнялися помітною моральністю. Українські родини завжди були дуже міцні.

100. Українське Духовенство, як біле так і чорне, визначалося своїм прикладним християнським життям і високою моральністю.

101. Українське жіноцтво завжди визначалося своїм правдивим моральним життям, яке вони зацплювали всім членам своїх родин, що в Україні завжди були міцні. Жінка в Україні все була вільною, і якоїсь неволі, як то було звичайним у Московії, українська жінка не знала.

в. Урочистість Богослужб в Українській Церкві

102. Українська Церква вже здавнини славиться великою урочистістю церковних Богослужб: виразним виголошенням Священиків та Дияконів, виразним і гарним читанням та мелодійними співами, а також гарним читанням-співанням Апостола та Євангелії, чого не було в Церкві Російській.

103. Своім величним церковним співом Україна вже з давнини вславилася серед усіх слов'янських народів, займаючи серед них по церковному співу перше місце, що відоме в Ній з давнього часу.

104. Урочистість Богослужб збільшується в українських Церквах гарними загальними співами всіх присутніх у Церкві вірних.

105. Глибоко християнізовані, українці завжди по-божно й пристойно заховуються ввесь час перебування в Церкві на Богослужбах, як то було завжди в нас і вдавнину, і чого не було в Церкві Російській.

г. Велеліпність Храмів в Українській Церкві

106. Українські Храми славляться своєю зовнішньою й внутрішньою велеліпністю вже з давнини: препишні Іконостаси, гарні малювання, доброписані Ікони, багата обстановка відомі навіть по сільських Храмах.

107. Українські Храми пишаються також місцевими національними оздобами: рушниками, хустками, квітами й т. ін.

108. Ознакою українських Храмів була й є їхня велика чистота як в самому Храмі, так особливо в Вівтарі.

XV.

Релігійна толерантність в Українській Церкві

109. Українське Духовенство через свою високу освіту, нерідко отримувану в Європі, а також через свої вікові зносини з Духовенством інших вір, завжди вирізнялося релігійною толерантністю, завжди добре розуміло, що "буква вбиває, а дух оживляє" (1 Кор. 3. 6). Взагалі, Українська Церква завжди була в найтісніших культурних зносинах з Європою, чому була європейською Церквою на Сході.

110. Український Народ і українське Духовенство завжди ставилося терпимо до всіх іновірців та чужинців, і ніколи не виявляли до них збільшеної нетерпимости, як то було в Московії.

111. В Україні християнам іновірцям ніколи не забороняли вступу до Храму, як то було в Московії.

112. Українське Духовенство, бачучи Богослужби різних православних народів або й іновірців, здавна розуміло, що обряд у Богослужбах належить тільки до зовнішніх ознак релігійних, а не до основних, а тому було до них завжди зрозуміле й терпиме.

113. Українська Церква зовсім не знає якогось жорстокого катвання еретиків чи карання їх на горло, як то було, наприклад, а особливо в Церкві Католицькій в Європі. Церковних тюрем, як то було в Московії, Українська Церква ніколи не знала.

XVI.

Вплив Української Церкви на інші Православні Церкви

114. Українська Церква своїми високими внутрішніми якостями завжди була вища від усіх інших Православних Церков не тільки слов'янських, але й не слов'янських. Це була вповні європейська Церква на Сході.

115. Через цю свою культурну високість Українська Церква сильно променювала на всі сторони, й сильно впливала на Православні Церкви: Російську, Молдавську, Сербську й Болгарську.

116. Вплив Української Церкви на Російську, особливо в віках XVI-XVIII, був надзвичайно великий, — нема в Росії жодної церковної ділянки, де б не відбився цей вплив. Але в XIX столітті Російська Церква цей благодійний український вплив цілком викривила по-своєму.

Закінчення

117. Українська Церква була найсильнішою Церквою серед інших Православних Церков аж до свого поневолення Церквою Російською, цебто до 1686-го року. За цей власне час повно розвинулися всі найкращі риси її та її висока ідеологія.

118. Після поневолення Української Церкви Російською в 1686 році, вона ще міцно трималася на своїй висоті аж до XIX століття, і тільки в XIX столітті Українська Церква стала сильно занепадати, рівняючись на Церкву Російську, куди її силою тягнув російський уряд.

119. Завдання нашого часу — повно відродити стару Православну Українську Церкву зо всіма її величними й благочестивими рисами та з її високою ідеологією.

120. Назва для встановлення такої Української Церкви "українізація Церкви" цілком невідповідна й історично неправдива, бо це не українізація, а тільки дерусифікація нашої Церкви та відродження її старого стану.

121. Ті, що звуть Українська ту Церкву, де тільки Богослужби правляться живою українською мовою, але де заховується ідеологія Російської Церкви, так звуть її неправильно, бо правдивою Українською Церквою буде тільки та, в якій повно відродиться вся внутрішня істота, що була в Ній до її поневолення Церквою Російською.

122. Дві Православні Церкви на Сході, Українська й Російська, це два протилежні полюси Православ'я: в

Російській Церкві панує буква й обрядовість, а в Українській — животворящий дух і зміст. "Бува вбиває, а дух оживляє" (2 Кор. 3. 6). Див. § 93.

123. Усі ті, що відроджують тепер стару Українську Церкву, ніякої новини не вводять, цебто вони роблять цілком канонічну роботу, за приписом 8 правила II Все-ленського Собору, що наказує Церквам берегти все своє рідне. (§34).

ЖИВИМО З СОВІСТЮ ЧИСТОЮ!

"Богові треба служити чистою совістю!" (2 Тим.1:3)

Коли настав потрібний час, Господь Бог послав на землю Сина Свого, Господа нашого Ісуса Христа. І Він народився від Пречистої Діви Марії, і людиною став. Став людиною, щоб легше й глибше Самому навчати весь світ, як саме належить жити за Божими Законами, щоб спокій і любов панували між людьми. Цебто, щоб світ був таким, яким його Господь Бог створив.

Коли Христос, Спаситель світу, народився в місті Вифлеємі, "на Небі появилися Анголи, які Бога хвалили й звіщали:

"Слава Богу на Висоті,
і на землі спокій
в людях доброї волі!" (Лук. 1: 14).

Отже, Анголи радісно передавали Божу волю, що народжений Син Божий несе на землю найбільше щастя, — спокій людям доброї волі, цебто всім, хто цього спокою прагне собі.

Творячи людину, Господь Бог створив її на Образ і на Подобу Божу (Буття 1:26), а крім цього "вдихнув у неї дихання життя, і стала людина душею живою" (Буття 2: 7).

І тому дихання Боже знаходиться в кожній людині, і це воно показує нам, як належить нам жити, щоб правдивий спокій був на землі. Люди здавна прогрішилися перед Богом, і на землі повно зла, від якого повстає неспокій та замішання.

Але Бог не позоставив людину безпомічною серед земного зла. Вдихуючи в Людину "дихання життя", Він вдихнув у неї совість, яка завжди ясно навчає нас, що то є добро, а що є зло.

Совість — це око Боже в людині. Совість має кожну людину, хто більшу, хто меншу. І це вона, Богом

вдихнута в нас совість, дає людині повну змогу відчутти, що є зло, і перестерегти від нього себе.

Апостол Павло навчає, що совість — то свідок у серці людини, і він "чи то осуджує, чи то оправдує" діло людини (Рим. 2: 15). Совість ясно свідчить нам про моральність усіх наших учинків.

Совість Бог заложив у серце та в душу кожній людині, але вона може вироблятися й бути чужинішою, а може й засипати. Апостол Павло навчає, що совість чиста, але є й совість лукава. Коли родина пам'ятає про свою совість, коли батько й мати і самі живуть совісно, і дітям своїм завжди нагадують про неї, то в родині вироблюється чужина чиста совість, і там панує спокій та любов.

Сьогодні на світі нема спокою — скрізь бачимо неспокій та замішання. А це все тому, що в світі зменшилася совість, що вона засинає, стає менше чужиною. І надто багато стає людей, що мають у собі совість лукаву.

Лукава людина це та, що присипляє свою совість. Хто Бога не визнає, той і совісти зовсім не має. Така безсовісна людина живе й поступає не за Божими Законами, ближнього свого не любить, Правди Божої не визнає, одне говорить, а друге робить. Лукава людина має й лукаву совість.

Ось тому на світі пішов загрозливий неспокій, скрізь бачимо страх та замішання, — бо багато людей живуть з лукавою совістю.

Тепер появилось на світі багато людей з розкладовою наукою. Це комуністи, які Бога не визнають, а тому й совісти не мають. І це безбожжя та безсовісність комуністи поклали основою своєї науки. По школах не навчають про Бога, а тому діти виховуються без правдивого розуміння потреби совісти.

Совість — це око Боже в людині. Це окремий шостий змісл у людині. Це Божий суддя наш. Суддя непідкупний і непомильний. І сей суддя — рано чи пізно — а таки заговорить у нас. Заговорить — і покличе на суд!

Совість докоряє людині, як навчає Євангеліст Іван (Івана 8: 9). Докори совісти — це непідкупний Божий суддя в серці людини, який голосно і непомильно свого часу скаже тобі, коли ти робиш лихе. І скаже, і засудить, і суд совісти завжди справедливий.

У кого совість чужина, той спокійно живе, той і сіє спокій круг себе. Є совість і в громаді, є совість і в державі, — і вони живуть спокійно, коли плекають чисту совість.

Але коли окрема людина, чи родина, чи громада, чи й держава не плекають чистої совісти, — цебто не визнають над собою Господа Бога, а тому не визнають і совісти, як Його ока в собі, — тоді вирощується в світі неспокій, а він породжує обману, незгоду та розбрат!

Христос народився і на землю прийшов, щоб нести спокій людям доброї волі. Посилаючи Своїм Апостолам Духа Святого, Ісус Христос послав їм і повну Благодать чуйної совісти. А вона — основа спокою в родині, і в громаді, і в державі, і в світі.

Жити — це значить Богові служити. Життя — це безпереривна служба Богові всім, а найперше — службою своєму ближньому. І совість голосно говорить, чи ти служиш добре, чи служиш зле. І справедливо Апостол Павло дає накази всім нам: "Богові треба служити чистою совістю!" (2 Тим. 1: 3).

Так само чистою совістю треба служити і ближньому своєму, з чистою совістю треба й жити у світі всім!

Нехай же Новонароджений Христос — на наше щире благання — щедро пошле нам усім Благодать чуйної чистої совісти, щоб ми легко могли бачити й чути, що кругом нас добре, а що зле.

РОБОТУ ГОСПОДНЮ ПРОВАДЬМО ЧЕСНОТНО!

1. Українські Братства

Здавна в Православній Українській Церкві повелося так, що біля Церкви гуртується своя вірна Громада.

Вона зветься парафія, вдавнину — приход.

Десь іще з XVI ст. майже при кожній парафії було своє Церковне Братство, яке опікувалося матеріальною частиною Парафії. На чолі Братства стояв Священик. Був статут Братства, як провадити працю Господню.

Наслідуймо й ми тепер Братську роботу!

Братства мали дві цілі на оці, головні:

- 1) Навчатися практичного Християнства,
- 2) Матеріально опікуватися Церквою.

І справді, робота при Церкві — це не та робота, яка провадиться, скажемо, по світських товариствах, чи по партіях. Тут політики нема! Церковна робота не партійна і не політична. Вона має тільки одну ціль — спасіння душі, цебто ту саму ціль, яку ставить собі й Церква. Ставати практичними християнами.

В кожному нашому стародавньому братстві конче був братський суд. Він судив кожного члена Братства, коли він поступав не так, як належить. Була наука, був і догляд. Тепер це забулося.

А коли наша робота буде справді пильною, й дасть корисні плоди? Коли будемо провадити її з любов'ю, дружно, канонічно, жертвенно.

2. Працюймо любовно!

Найперше провадьмо її з любов'ю. "По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як любов між собою ви матимете... Оце моя заповідь вам, — щоб любили один одного ви, як Я вас полюбив!" (Ів. 13: 35, 15: 12). Тільки праця з любов'ю дає добрі наслідки.

Любов — це те джерело, з якого випливають усі

інші християнські чесноти. 1) Допомога ближньому, 2) Пошана до ближнього, 3) Гнівну не маймо.

Церква навчає любові, а в роботі церковній упрямиймося в любові. Навчаймося на цій роботі практичної любові, бо що робиться без любові, те не вічне! Христос заборонив приходити до Церкви з гнівом на брата свого (Мат. 5: 23-24). Пам'ятаймо це завжди на церковній праці:

Матв. 5: 23: "Коли принесеш ти до жертівника свого дара, та згадаєш, що брат твій щось має на тебе, то позостав отут дара свого перед жертівником, і піди, примирись перше з братом своїм, і тоді повертайся й принось свого дара!" (в. 24).

3. Працюймо дружно!

Провадьмо церковну прасю дружбою. "О як добре та красно, коли браття живе вкупі!" (Пс. 133: 1). Сам Господь вимагає, щоб жити разом, і разом провадити й Господню роботу. Провадити її однодушно. "Ото яке добре та гарне яке, щоб сидіти братам однокупно! Воно, як та добра олива на бороду, Ааронову бороду, що спливає на кінці одежі його! Воно, як Хермонська роса, що спадає на гори Сіону! Бо там наказав Господь благословення, повіквічне життя!" (Пс. 133: 1-3). У спільному, дружньому житті Господне благословення, повіквічне життя!

Дружба буде тоді, коли ми 1) шануємо один одного, 2) коли гордості не маємо. Пошана до своїх обранців-урядників конечно потрібна. Без цього не буде праця плідна. Не можна церковної роботи провадити з роздором, з нелюбов'ю, з наклепами один на одного. Не можна її провадити без повної згоди!

Народ ціниться й рахується культурою. А культура буває потрібна: духовна, матеріальна і соціальна чи громадська. Громадська культура — це як люди живуть у громаді. Чи любовно живуть, чи спокійно живуть. Чи належно дбають за Господне. У людей з малою культурою громадське життя слабеньке, не дружне. Зійшовшись, вони тільки сваряться один з одним. Вони мало дбають про спільноту, про Громоду. В них завжди знайдеться кілька осіб, що йдуть проти всієї Громади. Але в людей культурних цього нема, — в них справи громадські стоять понад справами особистими!

Люди об'єднуються в Громади, які управляються Зарядами. Громада вирішує свої справи більшістю голів. Не може меншість накидати своє більшості. Це ос-

нова демократичного чи народньоправного життя. Тільки більшовики потоптали більшість, і там меншість керує більшістю. Не робім так, не наслідуймо їх! Більшовики проти Церкви, тому їхньої науки ми не визнаємо, й відкидаємо її, як шкідливу.

Коли євреї були на пустелі, то Корей, Дафан і Авирон повстали на Мойсея, незадоволені незнати чим. Їм усе не подобалося. І совіщав їх Мойсей, та вони були неслухняні. Мойсей казав, що він нікому з них не зробив зла. Коли вони бунтували народ проти Мойсея, то "розкрила земля уста свої й поглинула їх, і доми їх, і всіх людей їх, і весь маєток їх" (Числа 16: 32). Заколотників у Церкві Господь завжди карає, не тепер, то пізніше, але покарає: хворобою, втратою майна або іншим.

Учимося бодай у Церкві працювати в повній згоді! Не вносимо до Церкви свого роздору! Тут нема політики, тут нема партійності!

4. Працюймо дбайливо, чесно!

Роботу Господню треба завжди вести пильно, самовіддано. Не можна провадити її ліниво! Господь наказує устами пророка Єремії: "Проклятий кожен, хто робить роботу Господню недбало!" (48: 10). Робота Господня — це робота церковна. Робота Господня, робота церковна, — це робота вічна. Роби її пильно, щоб перейшла вона до дітей твоїх! Пам'ятай про вічність цієї роботи! Зроби все, що можеш зробити, що в твоїй силі! Не лінуйся духом, руками, маєтком! Ми свою роботу мусимо передати закінченою дітям. Зробити все, що ми можемо зробити, бо може діти наші й не схочуть належно закінчувати.

У жодному разі не можна провадити Божої роботи лукаво. Одне говорити, а інше робити! Не вільно робити щось на злість, щоб пошкодити праці! Не вільно мститись комусь у цій роботі!

5. Працюймо жертвенно!

Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, всією душею твоєю, і всією силою твоєю! І що це визначає? Серце — розум. Душа — життя. Сила — маєток. Цебто: "Люби Господа Бога твого всім розумом твоїм, всім життям твоїм і всім маєтком твоїм!"

Давнину на свою Церкву давали десятину. Церква потребує працювати, а для праці потрібні кошти. "Хто

служить Вівтарю, від Вівтаря й годується“, — так було сказано ще в глибоку давнину. З найдавнішого часу в Українській Церкві відома велика жертвенність її членів. Жертвують окремі речі: Євангелії, ікони, хоругви, килими, дзвони. Часто на цих речах пишеться ім'я жертводавця. Церква вічна, а людина смертна, — нехай не пожаліє людина свого цента, і дасть його на добре вічне діло! Наш Собор потребує витрат на своє закінчення й на своє утримання. Треба ще: 1) Добудувати. 2) Дзвони. 3) Ікона Божої Матері. 4) Килим. 5) Два аналої. 6) У нас мало хоругов.

6. Працюймо канонічно.

Роботу Господню треба робити святими руками, щобто чесно. Треба робити законно, щобто канонічно. В Церкві не вільно кроку ступити без Канонів, — усе мусить бути роблено за Канонами, щобто за Церковними Законами. Хто робить інакше, він робить беззаконно.

Канони встановили нам усе наше церковне життя: 1) пости. 2) свята. 3) Церкву й т. ін. Відкидати Канони, це відкидати все це!

Православна Церква — це Церква Вселенська, яка керується Вселенськими Канонами. І тільки вони для нас — закон непорушний. Маємо й свої місцеві правила, але вони мусять не перечити Канонам! Хто не визнає Канонів, той не визнає Законів, він беззаконник.

Ось тому на чолі церковних Братств завжди стояв і стоїть Священик, бо він знає Канони, бо він знає, як вести чесно церковну роботу. Головою в Братствах наших завжди був Священик.

Кожна Церква тоді тільки Церква, коли має над собою канонічного Єпископа. Його всі вірні обов'язані шанувати, як батька. "А хто досаждає своєму Єпископові, нехай буде покараний!" IV.8 Вс. Соб.

Отже, — не вільно досаждати своєму Єпископові! Не вільно працювати так, щоб досаждати своєму Єпископові! Та ще не відомо нащо. Пам'ятаймо, що Єпископові належить суд у Церкві по всіх церковних справах. У нас був звичай, і тепер він є, коли в деяких справах вірні зверталися на суд до свого Єпископа, і його вирішення вважалося останнім.

Канони — то дисципліна Церкви. Без дисципліни Церква існувати не може. Тому Канони так потрібні.

ПОЄДНАННЯ ЦЕРКОВ

Виклад на початку науки в Духовній Академії 4.X.1959

1. Початок. Криза християнства.

Комунізм за 42 роки сильно вдарив Церкву. Церква до цього вдару не одинаково поставилася. Гріх падає на провід церковний, що Церкви роз'єднані навіть з праці проти комунізму у цей страшний час.

25 січня 1959 року Папа Іван 23 молився в Папській Капеллі, а потім у Патріархальній Базиліці і звернувся до Словом до Кардиналів. Він говорив, що віра тепер у великій небезпеці. Технічний процес зростає і тягне світ користатися матеріяльними добрими. І заявив, що він незабаром скличе Вселенський Собор. Натякнув, що він покличе до Латинської Церкви всі Церкви на Собор.

2. Відгук у світі.

На заяву Івана 23-го увесь світ сильно відгукнувся. За неї схопилися перші протестанти. Православні вичікують. Вони поставилися з резервою. Католицька преса забила в дзвони: Єднаймося! Розсудливі люди підходять до цього спокійно. Але Архиепископ грецький Яків, призначений в Америку, по дорозі заїхав до Папи в Рим. І мав з ним бесіду. Послав його Патріарх Костянтинопольський Атанагорас. А посланець папський відвідав Патріарха Атанагораса в Костянтинополі. Що це все значить, — не зрозуміємо, коли не заглянемо до історії. "Історія — це учителька життя".

3. Поділ Церков.

Поділ Церков стався дуже рано. Причини були:

1. історичні.
2. етнографічні.
3. політичні.

А найбільше — гордість людська. Схід і Захід стали зовсім іншими! Тому мусіли розійтися.

Поділ 867 року за Патріярха Фотія.

У Римі сидів Папа Николай I, — безконечно гордий. Він усе виставляв папський примат. Усе хотів захопити Схід. Патріярх Фотій сильно боронився. Це був великий учений і сильна людина. І Римський Собор 863 року засудив Фотія, кинув на нього безпідставно анатему. Фотій 866 року розіслав Окружне Послання, сильне й глибоке: 1) проти папського примату. 2) проти філокке. 3) проти celibату Духовенства. Увесь Схід став за Патріярха Фотія. Року 867-го зібрався Собор у Костянтинополі. Патріярх Фотій подав про відступлення Риму від Православної Віри. І Собор 867-го року кинув анатему на Папу Николая I. Прокляв його.

Час ішов. Померли і Фотій і Николай. Церкви довгий час не едналися, але вкінці все ніби забулося. Східня Церква визнала Фотія святим. Західня — вважає його найбільшим своїм ворогом. Учені час від часу оправдують Фотія. Католик словак Дворник у своїй праці 1950 року показав, що Патріярх Фотій був правий, а винний був Рим, що неправильно осудив Фотія. Праця французькою мовою, сильно нашуміла. Тепер хочать визнати Фотія справедливим, що він говорив правду, і проклинати його не було за що.

Поділ 1054-го року.

Папський Легат, Кардинал Гумберт, бундючно вів переговори з Патріярхом Мих. Керуларієм про примат. Патріярх не погодився. І 16 червня 1054 року Легати зайшли рано під час Св. Літургії і поклали на Св. Престол анатему на Патріярха і на всю Православну Церкву. Легати втекли 17-го з Костянтинополя, але їх дігнали. Переговори ні до чого не привели.

Року 1054-го папські послани 16 червня поклали анатему на Престолі в Св. Софії. Греки грамоту зараз же спалили. А самі вернулися дорогою морем і Дніпром на Київ. І в Києві намовляли великого князя Київського іти з Папою. Князь відмовився. Чи мав Гумберт уповноваження кинути анатему та ще й так грубо? Ні! Чи мав право проклясти всю Православну Східню Церкву? Ні! Обурення всього Сходу було величезне!

Ще два місяці перед тим Папа Лев помер, а в Костянтинополі про це не знали. Скликаний Собор у Костянтинополі 20-го липня 1054 року прокляв папських легатів.

Розрив 1054-го року був справою дуже неповажною. Папський легат не мав на це дозволу Папи. Уся Церква осудила Папу й римлян. Розрив був рішуче неправний.

Роз'єднання 1054-го року стали досліджувати католицькі учені. Вони сильно критикують римське посольство і кардинала Гумберта, що кинув анатему на Патріарха Михаїла Керуларія. Католицькі учені тепер підкреслюють, що "папські делегати не мали уповноважень" (D. F. Marsenier, Брюссель, 1945 р., у збірнику про Православ'є).

4. Вікові спроби поєднання

Імператор германський Генрих IV боровся з Папою Григорієм VII і поставив другого Папу Климента III (1080-1110). Климент III послав у Київ свого кардинала Григорія 1088-1089 р. — у справі поєднання Церков. Справа не вийшла, бо Митрополит Київський Іван II не погодився. Він склав відповідь: "Посланіє Митрополита Іоанна къ Папѣ Римскому Клименту". Відвіз Папі Послання учений грек Федір.

Прийшла Ліонська унія 1439 року, а потім року 1439-го прийшла Флорентійська унія, яка вдарила Візантію, вдарила й нас. А року 1453-го сталася трагедія — 25 травня Костянтинополь упав, бо Рим нічим не допоміг. Захід хотів, щоб Костянтинополь упав.

Берестейська унія 1596-го року насильно нас вдарила і вкінці вбила Україну. За XIX ст. аж три рази кликали Папи вертатися: 1) 1848 р., 2) 1864 р., 3) 1868 р., 4) 1894 р.

Папа Пій IX видав Енцикліку про приєднання до Риму 6 січня 1848 року. Енцикліку переклали на мову грецьку і скрізь роздавали на Сході, агітуючи за приєднанням до Риму. Енцикліка була спрямована до православного Єпископату — "вернутися!" Православний світ прийняв це як образ. Дня 6 травня 1848 року — уся Східня Православна Церква відповіла — просимо Папу вернутися до Православної Церкви, яку Рим покинув. І всі православні осудили папську Енцикліку.

Ватиканський Собор 1869-1870 р.р. також ставив питання об'єднання Церков, але праці своєї не покінчив. Запросили на Собор і православних, але всі відмовилися.

20 червня 1894 року Папа Лев XIII розіслав до володарів усіх народів своє Послання — вертатися до Риму! На це Послання Костянтинопольський Патріарх із своїм Синодом у серпні 1895 видав свою відповідь, — також Послання.

Значення Послань 1848 і 1894 р.р. — вони стали символічними книгами.

5. Перешкоди поєднання (Нові Догмати)

Хрестові походи. Перші — IV Хр. похід 1204 р. Католики оголосили себе самих за Вселенську Церкву і скликали Собор. Ми ці 13 Соборів не приймаємо. У католиків було 7 і 13 Соборів, у православних було 7.

1. Папський примат. 2. Філіокве. 3. Непомильність Папи. Догмат 1870 р.

Котрий це буде Собор? Для католиків — це 21, для православних 8. (13 Соборів самі католики скликали).

Різні обряди.

Целібат. Погляди на нього сильно мінялись.

Заводить Рим Дияконат.

6. Творці поєднання: Папа Іван 23.

Папа Іоан 23 був 10 літ (1934-1944) був апостольським Делегатом в Турції і з православними знайомий близько. Він надається для справи поєднання.

Митрополит Яків (Джеймс). Митрополит Яків — грек. Закінчив школу в Халки біля Костянтинополя. Потім учився в Гарвардському Університеті в Бостоні, тут учився Богословія. У Бостоні був Священиком 12 літ. Року 1934-го був ректором грецької богословської Семінарії в Брукліні. Але скоро став Єпископом Мальти, і посланий в Женеву. І тут багато працює, набуває практики. Скоро по тому стає Митрополитом найбільшої Єпархії — в США. Митрополит Яків заступив місце †Михайла в Світовій Раді Церков. Єднає всіх православних до Грецького Патріархату. Був у Папи Івана 23. Виставив 2 тези: 1) Церкви не приєднуються, а єднуються. 2) Мусить бути поєднання і з протестантами в особі Світової Ради Церков. Займався грою в бейзбол, а тепер рожами. Митрополит Яків тепер — голова Світової Ради Церков.

7. Становище Російської Православної Церкви.

Стан Російської Православної Церкви найважливіший, бо Російська Православна Церква найбільша. Еміг-

рантська Православна Церква на чолі з Анастасієм молиться: "Преподобний Отче Марко Ефеський, моли Бога за нас " Емігранти російські богослови підтримують поєднання. На чолі їх о. Г. Флоровський і грек проф. Алевизатос. Коли покличуть Московську Церкву — багато її не визнають і на Собор не пойдуть. Коли не покличуть — Собор не буде повний. Митрополит Миколай цілком скомпромітувався.

8. Нова метода для поєднання.

15 лютого в своїй проповіді Іван 23 сказав, що він бажає, щоб справа йшла спокійно і просто. І це стали рекламувати. Це те нове, що тепер є, в порівнянні з тим, що було вже. Що це Приєднання, це ховається. Усе говориться — "поєднання".

Папа Іван 23 сильно радить початкове ознайомлення. Кажуть: Закликає до цього Церквам пізнати одна одну. Добре, щоб богослови сходилися й вияснювали. Щоб це була братська бесіда. Але офіційно нічого не відомо. При розмовах пізнати, які перепони для поєднання. Обсудити все спокійно й по-братському.

9. Останні новини. Як буде йти сам Собор.

Наради протестантів відбулися на о. Радосі в літі 1959 року. Були православні, — дуже багато їх було. Було 5 католиків, як спостерігачів. Ніби постановлено зібратися православним і католикам 1960 р в Венеції — як підготовчі збори. Не офіційні.

Сам Собор Вселенський: Головувати на Соборі буде сам Папа. Мовою Собору буде мова латинська в італійській вимові. Підготовка до Собору займе не менше двох літ. Собор збереться може року 1961-го.

10. Стан Української Православної Церкви.

Ми віки молились про поєднання Церков. Молилось щиро! Нову заяву Папи приймаємо щиро, але не віримо їй! Усі вікові спроби поєднання нас сильно били. Смертельно били. Особливо: Флорентійська унія 1439 року і Берестейська унія 1596 року. Будьмо чуйні!

Головні перепони:

1) Догматичних повно, але головна: Папський примат. Цього визнати не можна.

2) Історія дає нам досвід: Папа хоче приєднання, а не поєднання. На це Православна Церква не піде.

Року 1941-го Митрополит гр. Андрей Шептицький звернувся з Посланням до Українського Єпископату й вірних приставати до унії. Собор відповів: Українці покинули Москву й створили свою незалежну Церкву. Кидайте ви Рим і об'єднаємось в одній Церкві!

ІВАН ХРЕСТИТЕЛЬ

Предтеча

(Холм, 1944 р. Свята Данилова Гора)

Народження Івана.

Син св. Захарії та Єлисавети (вона двоюрідна сестра Марії). Народився в Хевроні, а не в Юті. Хеврон — місто священників. Це знамените місто нагорної Юдеї. Але це ще не остаточне. Сюди ходила Діва Марія для побачення з Єлисаветою. Ангол сповістив Захарію, що стара його жона Єлисавета породить йому сина, а він нехай назве його Іван (Євр. "милість Божа") Луки (: 5-17, 57-66).

І. Дитячі й юначі роки.

Лук. 1: 80: "А дитина росла, і скріплялась на дусі. І перебував він в пустинях до дня свого з'явлення перед Ізраїлем".

Недалеко від Хеврону, на захід від Мертвого моря, була повна пустиня. Потоки та гори ділять її на частини. Тут було багато печер, де можна було жити. Тут і поселився Іван. Передання каже, що Іван жив на самому обриві одного гарного хребта. Він усамотнився в печеру. Біля печери було джерело. В ранній молодості, ще дитиною Іван пішов в пустиню. Ніби Єлисавета втекла в пустиню від Ірода. Може Іван учився в тих пустинників, що жили в пустині (ессеї), але вони не вірили в Мессію.

В Мертвому морі, в його таємничих водах так дивно блищав місяць!

Іван був троюрідним братом Христу, але дитячі роки провели вони не разом. Іван жив в Юті, недалеко

Хеврону, в домі свого батька священника Захарія. В пустині було повно розбійників і диких звірів. В очереті Йордану жило водне птацтво. В південь палючий в Йорданській долині повітря було, як полум'я дрижаче. Вночі завжди рев диких звірів. Зорі, як огненні шори висіли на лазурному небі. Нерухомі жовтомутні води Мертвого моря. Білі солончаки на березі Мертвого моря. Оце бачив Іван!

Івана в середні віки малювали вже дитиною як зсохлого аскета. Був назорей. В пустині готувався стати Предтечею. Пророком Всевишнього і приготувати дорогу Мессії. Був повен полум'я.

Ось ударить грім!

Усі чекали Мессію, а Палестиною володіли римляни. Юдеї стогнали в чужому ярмі. Народ тиснули Пилат і Іроди. Синедріон був у руках хитрунів. На ділі не було оборонців. Старе все рушилось, слава пропала. Усі напружено чогось чекали. Здавалось, жити більше не можна. Фарисеї робили бунти, ессеї втікали від життя. Кругом були переступи і кров. Люди втікали в пустині.

Відразу понеслася чутка, що в Юдейській пустині живе Пророк, як Ілля! А слово — як в Ісаї!

Понтій Пилат бунтував у цей час всю Палестину. Був жорстокий, користолюбний, кровопийця, убивця! Антипа був зрадник, продавав народ і публічно розп'ячував. Кайяфа й Анна торгували Храмом. І люди від того всього втікали в пустиню. Жили самотниками. Одежа з листя дерев. Їжа — що попадалося.

II. Служба народові. Проповідник.

Іван носив одержу з власяниці. Оперізувався шкіряним поясом. А їв акриди та дикий мед. Акриди — це рослина, кущ, як наш бузок. Листки їдять, як салат. Зовнішній вигляд його був дуже незвичайний. Похожий був на Іллю. Одягав грубого плаща з верблюжої шерсти.

Душа науки Івана: Віра в прихід Мессії, і приготування людства до цього. Причина гріха — в злій волі людини. Наука юдейська. Працює для народу. Він — Предтеча Мессії.

Іван був назорей, і ще від утроби матері був посвячений Богу (Лук. 1: 15). Був аскет. Виріз поза світом. Усі молодечі роки свої провів у пустині — "до дня появи свого Ізраїлю" (Лук. 1: 80). Іван виступив на службу в 15-ий рік правління Тиверія, за Понтія Пила-

та. Проповідував і хрестив на пустинному березі Йордана. Сюди сходився народ товпами, особливо в новий рік (вересень) для релігійного омовення. І тут Іван проповідував про хрещення покаяння. "Покайтеся, бо наблизилося Царство Небесне!" (Матв. 3: 2). Готувить путь Господеві в серцях людей. Треба очистити душу покаянням. Перше покаятися, а вже потім охреститися. Щоб достойно стріти грядучого Мессію.

Але це було хрещення без Духа Святого, не те хрещення, що виповнив Сам Ісус Христос. Найголовніше в проповіді Івана — наближення Царства Божого. Усі чекали, що прийде Мессія, й буде Царем земним. А Іван проповідував про Царство духовне. Проповідь Івана була надзвичайно сильна, так що думали, що це й є Мессія. Але Іван казав, що ні. Проповідував, що за ним іде сильніший, якому він недостойний розв'язати й ремінця сандал Його.

Перед суровим Іваном смущались воїни, тремтіли ерархи, блідли царі. Він був суровий і непохитний, як вирок царський. Це був найбільший син Старого Заповіту, передовий вісник Завіту Нового. Дві головні теми проповідував Іван: 1) покаяння, і 2) Царство Небесне.

Слово Івана як той молот, що липає скалу, як полум'я, що палить усе на своєму шляху! Усіх Іван картав, усіх остерігав, усім давав науку. Попереджав, щоб не покладалися на свої ульги, що вони ніби діти Авраама — Бог таких дітей зробить Собі із цього каміння!

Місце проповіді — дикий простір на південь від Єрихона до берегів Мертвого моря. Кругом було страхіття: розбійники та звірі, а проте люди йшли зо всіх боків — послухати небувалого пророка! Слово Івана було глибоке і до нього потяглися всі: фарисеї й садукееї, книжники й воїни, священики й митарі. І всі слухали його! Бо слово його було огнене, як в Ісаї!

Сама зовнішність говорила, що Іван — це інший учитель. Загоріле лице, нестрижене волосся, ремінний пояс, одежа з верблужого волоса. Це Божя людина! Пророк. Так, як Ілля! Пив тільки воду річну, а їв акриди й дикий мед. Вся істота Івана — проповідь. Говорив огненною мовою. Іван мав суровий вигляд, сурову зовнішність, і наука його була сувора. Він довго пробував у пустині, тому в його науці образи пустині: камінь, ехидна, безплідне дерево. В пустині був з дитячих літ.

III. Хрещення Господнє.

Хрещення відбулося з чудами: Голос з неба Бога

Отця і з шестям Святого Духа, як голубки (Матв. 3: 16-17, Марк. 1: 9-11, Іук. 3: 22). А це вказало Іванові, що це й є Мессія, бо так йому було передсказано. Коли Ісус прийшов до Івана над Йордан, той "не знав Його".

Іван і Ісус.

Євангелист Іван був ближчим учнем Предтечі і все бачив. Предтеча чотири рази вказував народу, що Ісус — це Мессія:

1) Ів. 1: 26-27: Синедріон послав до Івана священиків і левитів, і Предтеча їм оголосив.

2) Другого дня сказав це всьому народові: "Це Агнець Божий, що взяв гріхи світу" (Ів. 1: 29). І він, Предтеча, для того й прийшов, щоб виявити Його.

3) Наступного дня те саме в присутності Ісуса. І два учні відійшли від Івана й пішли за Ісусом (Ів.1:36-37)

4) Ів. 3: 26-28. Учням своїм: Іван тільки друг жениха. Він тільки має приготувати.

Христос Сам часто говорив про Івана:

Матв. 11: 11. Між народженими від жінок не було над Івана Хрестителя більшого".

Ів. 5: 35: "Він світильником був, що горів і світив"...

Це був муж найбільший зо всіх, породжених жонами. Коли посланці від Синедріону запитали, хто він, Іван сказав, що він не Мессія, не Ілля, і не Пророк. Він глас вопіючого в пустині. А за ним іде Мессія, — той охрестить Духом Святим і вогнем.

Ірод.

Ірод Антипа, син Ірода Великого. Римський імператор Кай Калігура заслав його в Галлію Гугмунську, де він і помер 39 року у непошані й безславний. З ним була заслана (добровільно) й Іродіяда. Нещастя на нього й накликала Іродіяда. Був дуже лукавий. По смерті Ірода Великого влада перейшла до його сина Антипи. Ісус назвав Ірода Антипу лисицею (Лук. 13: 32). Це гіркий осуд! Юдея стогнала під Іродами, а вони розкошували в ногах римських кесарів. Ірод був нікчемною й жорстокою людиною, утопаючи в переступах та в крові.

Іродіяда.

Ірод Антипа був коварний і розвратний. Битий на війні. Це нікчемний цар. Антипа був у Римі й гостив у свого брата Ірода Филипа (не четвертовласника), позбав-

леного наслідства, що жив у Римі. Жінку брата увіз з собою. Жонатий був з дочкою еміра Аравійського Аре-ти IV. Але жінка втікла, а тесть оголосив війну й силь-на побив Ірода. Умова з донькою згубити Івана.

Іродіяда була донькою Аристовула, брата Антипи, значить, рідна племінниця Антипі. Іродіяда була злобна на Івана, бо боялася впливу Івана на царя. І шукала нагоди погубити Івана.

IV. Ув'язнення.

Ірод Антипа ув'язнив Івана за те, що він ганив його за незаконні поступки, а особливо за те, що він забрав жінку свого брата Пилипа (Марк. 6: 18). Але Ірод бояв-ся погубити Івана, бо всі вважали його за Пророка (Матв. 14: 5), і сам він рахував його мужем праведним і святим (Марк. 6: 20). А раніше бувало, що Ірод со-лодко слухав Івана (Марк. 6: 20). Через це Ірод не хо-тів убивати Івана, але довго тримав його в в'язниці (Марк. 6: 20). Бувши у в'язниці, Іван прочув про діла Ісуса, і послав двох учнів: "Чи Ти Той, що має прийти, чи чекати нам іншого?" (Матв. 11: 2-3). Це щоб учні звірилися (Матв. 11: 6). Ірод пирував в роззолоченому дворі. До нього кілька разів приводили з тюрми Івана, а той все докоряв за пороки й за Іродіяду (Лук. 3: 19). Ірод був боязливий і нерішучий супроти Івана. Предте-ча сидів у Чорній Фортеці, тут була в'язниця. Предтечу Ірод наказав арештувати, бо його наука й товпи за ним загрожували публичному спокоеві. Був суєвірний. По-требував Івана до себе. Той прийшов суворий і дуже вивговорив цареві, заторкнувши його совість. Іван мав душу й слово огненні. Був безстрашний. Іван був зако-ваний Іродом на вимоги Іродіяди. Івана посадили в кріпость Махер чи Махор — сильний замок на границі Аравії. Це була східня тюрма — жахлива й жорстока. Їржаві ґрати, жорстокий в'язничний кат. Вогкість кру-гом. Іван тут — полонений орел.

Коли став працювати Ісус, то Івана почали забува-ти. Так денниця меркне перед сходом сонця. Місія його закінчена.

V. Царський бенкет.

На іменини Ірод давав бенкета своїм вельможам. Дочка Іродіяди, Саломія, так тнцювала, що сильно до-годила Іродові (Матв. 14: 6-12). Учні з честю поховали любимого вчителя й звістили про це Ісуса (Матв. 14:12).

На бенкета принесли голову Святого, якого й сам Ірод поважав... Ірод дивився на лице, а воно ще не охолело... І до своєї смерті Ірод цього не забував... І все, що Іван говорив живим, ця мертва голова говорила стократ погрозніше... Голова ця переслідувала Ірода аж до смерті... Передання каже, що Іродіяда наказала трупа викинути за мюри палати псам. Але учні взяли тіло й поховали, і доклали Ісусу про все...

Ірод не хотів виповнити прохання Саломеї. Він не чекав такого прохання. Почув, що був зловлений, але тепер був уже безвільним. Людське взяло верх над сумлінням. Ірод по царському святкував день народження дуже пишно. Ірод дав пир в замку Махер (Чорний). Були всі вельможі, генерали й знать Галилейська. Багатство, розкіш архітектури. Царська пишнота й блиск. Обжирство й пиття.

Саломія була дуже вродлива, молоденька. Коли гості й цар повпивалися, вона танцювала дуже вільно, позорно... Догодила всім надзвичайно. У жилах її текла кров Іродового роду — порочна й гаряча. Вимагала дати на блюді — одному з тих золотих — що були на столах, голову Івана... Це Іродіяда придумала, щоб Саломея танцювала. Тоді були в великій моді танцюристкі. У дворці Ірода Великого був навіть особливий балетний театр. Пир не був би пиром, коли б не було танцюристкі. Ірод не знав, що буде танцювати Саломея. Саломея зробила честь пируючим, що стала сама танцювати.

Легенда каже, що після того Саломея незабаром загинула від насильної смерті. Ірод обіцяв їй хоч пів царства. Це внучка Ірода Великого, племінниця Антипи, з князів Маккавейських. Потім вийшла за четвертовласника Іопуреї, свого дядька Филипа. Потім за свого двоюрідного брата Аристовула, царя Халдейського, й від нього мала трьох синів, один був царем.

VI. Іванова смерть у в'язниці.

Ірод зараз послав палача до в'язниці, що була недалеко в сьому ж палаці. І голову відсікли... Але ніхто не бачив, що діялося в тюрмі... Палач узяв за коси й поніс і поклав на блюдо, передаючи Саломеї. А та віднесла своїй матері.

VII. Катівання Іродове.

Народ був проти вбивства Івана. І коли Арета розбив Антипу, народ уважав це Божою помстою. Коли ж

Ірод прочув про Ісуса, ним опанував жах: "Це Іван, якому я голову відрубав, — він воскрес з мертвих"... І Іван — чулося Іродові — ходив вночі по роззолочених покоях царських...

Кара на Іродів.

Никифор розповідає, що коли Саломея йшла по замерзлому озері, то лід проломився і вона провалилася по шию в воду. А криги стиснули шию й відрізали й голова опинилася на льодині, як на блюді...

Іродіяда змусила Ірода їхати в Рим до царя Кая Калігули й добитися нагород, і зватися царем, а не четвертовласником. Але тепер у Римі був у силі Агрипа (брат Іродіяди, племінник Антипи) і він доніс, що Антипа хоче зрадити Риму. І Антипу в 39 році заслали в Лугдунум в Галлії. Іродіяда супроводила Ірода в ссылку, і тут вони обоє померли в невідомості й нешані. Іродіяда була дочкою Аристовула, а тому була племінницею Антипи. Пішла до Ірода через честолюб'я, хотіла влади. Взяла слово, що він розведеться з своєю жінкою. Народ був проти, але вона цілком оволоділа Іродом.

СЛУЖИТИ НАРОДОВІ — ТО СЛУЖИТИ БОГОВІ

"Служити Народові — то служити Богові", це нова догма, яку я пропагую скрізь, а яку я виконую все життя своє. Вона дає для богословія дуже багато, взагалі вона поширює наш богословський світогляд, тому я її виясню тут докладніше.

Чув я про сю, виставлену мною нову догму багато розмов, різних поглядів, але все поверхових, бездоказних. У цій своїй праці я спробую ширше уловоднити нову догму.

Так, це нова наука, яку я проповідую. Я ісповідую її все життя своє, а вивів її з глибокого роздумування над Євангелією. І що більше передумував Святе Письмо, то все більше переконувався в правдивості цієї заповіді, як головної в Євангелії, що впливає з її духа.

Так, вона не записана в Євангелії в ясній формі, яку я подаю, але вона впливає з кожного рядка її, з кожного речення Ісуса Христа. Це головна підвалина науки Христової, яку Він тільки висловлює інакше, звучи народ "ближнім", вживаючи стилістичної однини замість множини.

Пророки ясно говорили власне про цю науку.

Тож Христос "Світло світові", Він прийшов, як "Світло на просвіту невірним і на славу народу Твого Ізраїля" (Лук. 2: 32), цебто на славу всього людства, всього світу, а між тим світ цей потопає в бідності та в темноті!

Потопає, бо ми не служимо йому, не ставимо служіння йому ціллю свого життя.

Уперше цю нову догму я виголосив у день моєї інтронізації, 3 листопада 1940-го року, в мой по береги переповненій Архирейській Катедрі в м. Холмі.

З того часу вона все шириться й захоплює собою

все ширші круги інтелігентного громадянства. З того часу я обдумую її, і знаходжу її правдивою.

I. Любити — то служити

І в службі народові нема поділу на окремі народи, на юдеїв і самарян. Усе людство — твір на образ і подобу Божу, і все воно потребує служби собі, як Божої заповіді. Не окремий ближній, а все людство.

— Хто правдиво вірить у Бога, той мусить мати любов до свого ближнього, цебто — служити йому, служити й людству.

II. Як треба служити

Про яку службу я говорю? Чи всяка служба народові є службою Богові?

Коли хто що робить на шкоду ближньому, робить те, чого собі не бажає, це вже не служба, а кривда.

Служити — це чинити ближньому чи народові добро, чинити за тими вказівками, які подає нам Євангелія.

Усе, що Апостол говорить про любов, — усе це стосується й про службу: (1 Кор. 13: 1-13). Гімн любови.

Не всі однаково служать, і не всі правильно служать Йому. Бо не всі святі.

Але правильна служба народові ясно подана в Св. Письмі, і світ дійде до того, що служба народові стане зрозумілою ціллю нашого життя, його завданням.

Послужити за Христом (Мат. 25: 44) треба —
голодному
спрагненому
чужинцеві
нагому
хворому
ув'язненому.

Взагалі всім, хто потребує якої служби. Хто цього не робить, той не наслідуює Царства Небесного.

Сам Ісус Христос дав приклади служби — любові для ближнього:

Бідному поможи, порятуй.

Хто в біді — порятуй.

Хворого відвідай.

Ув'язненого відвідай і порятуй.

Слабшого — навчи, покажи, остережи.

Хто мій ближній?

Це кожен, хто потребує моєї служби. Але любимо свого ближнього ділом, насправді, а не облудно. Любімо ближнього:

думкою
словом
ділом.

Любов — найголовніша чеснота людська, бо з неї родяться всі інші чесноти.

Служіння й праця для народу — це праця Божа. А всяку Божу працю мусимо робити старанно, щоб не понести кари Божої. Пророк Єремія каже (48: 10): "Проклятий кожен, хто робить роботу Господню педбало!"

Святі — це ті, що найкраще зрозуміли Христову заповідь служити народові. І вони служили все своє життя (віримо, що служать і по смерті).

У кожному ближньому треба бачити свого брата, і служити йому треба, як братові. Тоді справді наша любов, наша служба буде повна. Рідний народ — це твій брат, і служи йому, як рідному братові!

Нема святішого слова над слово "брат", і ми так маємо звати кожного ближнього свого з народу. Йому не дорівнюється ані слово пан, ані слово товариш. У Церкві панує слово брат, сестра.

А чи большевик, що змущує людей валити Церкву, або зганяє людей до колхозів, служить Богові? Ні, бо він народові не служить, а тільки шкодить йому, кривдить його.

Чи той, хто не вірує в Бога, служить Йому? Безумовно так. Служить Йому, хоч і не свідомо. Служить Йому хоч уже тим, що живе, бо саме життя — то служба Богові: "Усе, що дише, нехай хвалить Господа!"

III. Служба народові — це ціль нашого життя для Спасіння

Ми всі служимо Богові, служимо вже хоча б тим, що живемо. Ось тому й Бог усіх нас любить. Він для всіх наш Отець, а ми всі Його діти. Це основна заповідь всесвіту, це основна заповідь світотвору.

І ми всі служимо Богові службою народові Його, починаючи від королів, і кінчаючи пастухом чи чорноробом.

Щоб жити, ми мусимо служити народові, а цим уже служити Богові, нашому Творцеві. Усі Патріархи,

Судді й Пророки ревно служили народові з Божого наказу. Службу народові вважали службою Богові. Мойсей все своє життя служив своєму народові, це була його служба Богові.

Так і Христос і Апостоли.

Від віку знане в нашому спасенному житті й втікання від життя, пустинництво, щоб самотою на безлюдді повніше служити Господеві. Це безумовно велика жертва, але Господь такої жертви не конечно потребує.

Так, Ісус Христос і інші постив на самоті 40 день, але тільки для того, щоб підготуватися для публічного служіння народові. Христос не втік від світу, від людства на пустиню, навпаки, — усе Своє життя горливо служив йому, вказував йому дороги Спасіння, а вкінці — й життя Своє віддав за Спасіння людства.

IV. Вічне значення праці для народу

Наймиліша жертва для Господа — то служба ближньому, служба й усім ближнім — народові. Це те найбільше, чого вимагає від нас Господь, і що ми можемо й мусимо Йому віддати.

"Милості хочу, а не жертви!" (Осія 6: 6). "Чи пожадання Господа в цілопаленнях та в кривавих жертвах такі, як слухання Господнього голосу? Таж послух ліпший від кривавої жертви, а покірливість — від баранячого лою!" (1 Цар. 15: 22).

На Тайній Вечері Ісус Христос урочисто заявив: "Людський Син справді йде, як про Нього написано, але горе тому чоловікові, що зрадить він Людського Сина! Було б краще йому, коли б той чоловік не родився!" (Мат. 26: 24, Мар. 14: 21, Лук. 22: 22). Пор. Дан. 7: 13. Христос хотів показати, як має ставитися людина до Бога, завдання людини.

"Я бачив у видіннях нічних, аж ось разом з небесними хмарами приходив ніби Син Людський, і сягнув аж до Старшого днями, і його підвели перед Нього.

А йому було дане панування й слова та царство, і всі народи, люди та язики будуть служити йому. Панування Його — панування вічне, яке не спиниться, а Царство Його не буде зруйноване" (Дан. 7: 13-14).

V. Докази з Святого Письма

Чим же можна удоводнити, чим можна доказати, що справді "служити народові — то служити Богові"?

Чи це догма євангельська, чи вона справді спасінна?
Чи вона тільки витвір логічного думання?

Докази із Святого Письма нам найголовніші. Бо нова моя догма — догма Євангельська, догма Христова. Вона панує в усьому Новому Заповіті, вона основа його. Вона основа нашого спасіння. Вона підвалина нашого життя!

Народ чи людство не є щось гріховне сам по собі. Ні, це твір Божий, і то твір на образ і подобу Божу, і вже тим сам по собі священний. Христос нас викупив, і ми сталися синами Божими, що з сміливістю неосудно сміємо називати Його, Небесного Бога, Отцем.

Сам Бог Отець дав приклада правдивого служіння народові, — Свого Єдинорідного Сина Він віддав на смерть за викуп усього Свого народу.

Це величний приклад; це приклад для всього світу, це приклад вселенський. І це основа нашої Віри.

Одного разу фарисеї запиталися в Христа, котра заповідь найбільша в Законі. Бо їх багато, і простій людині трудно розібратися в цьому. Тому й запитали.

І Христос дав відповідь, яка найглибше вияснює всю Його науку (Мат. 22: 34-40):

Люби Бога й ближнього!

Фарисеї, як і взагалі люди старозаповітні, були про це іншої думки, — вони вважали за найголовніше виконання зовнішніх обрядів. Христос же приніс (відновив) нову науку, і в основу всього Божого Закону поставив любов.

Бо тільки любов — основа світу.

Люби ближнього не тільки думкою і словом, але й ділом. І цю другу заповідь Господь назвав подібною до першої (Мат. 22: 39), цебто обидві заповіді однакові.

"А друга подібна до неї". Цебто любов до Бога й любов до ближнього — однакові, такі самі.

"На двох оцих заповідях — весь Закон і Пророки стоять" (Мат. 22: 40).

Коли Господь наказав любити свого ближнього, то тим більше треба любити свій народ, як суму цих ближніх. Любити народ, — це служити йому, цебто робити йому добро.

Ісус Христос дав нам заповідь: "Люби ближнього свого, як себе самого!"

Цим догодиш Богові, цим послужиш Йому. Цебто: Служити народові, то служити Богові!

Любити — це служити. Нема служби без любови, нема любови без служби!

"Коли зробите все вам наказане, то кажіть: Ми

слуги нікчемні, бо зробили ми те, що повинні зробити були" (Лук. 17: 10).

Цебто, що ти повинен зробити, то робиш з повинності, і це не заслуга тобі.

VI. Докази свято-отцівської літератури

Святоотцівська література дає велике число доказів, що Святі Отці Церкви ісповідували на ділі цю велику й спасенну догму. Але я подаю тільки частину з них.

Коли принесли Дитину Ісуса до Єрусалимського Храму, то там був "чоловік, йому ймення Семен, — людина він праведна та богобійна, — що потіхи чекав для Ізраїля" (Лук. 2: 25).

Пригляньмося ближче до цього. Праведний Семен живе тим, що чекає потішення не для себе самого, а для свого рідного народу. Бо він служив своєму народові, і цю службу вважав службою Богові.

А коли Семен узяв Ісуса на свої старечі руки, то проказав хвалу Богові, а в ній сказав: "Нині відпускаєш Свогого слугу, Владико, за словом Твоїм у спокої, бо бачили очі мої Спасіння Твоє, що Ти приготував Його... на славу народу Твогого Ізраїля" (Лук. 2: 29-32).

І тут знову праведний Семен богоносець підкреслює, що настає слава не для нього, а для його рідного народу, цебто знову свій народ він ставить на перше місце. Та інакше й бути не могло, бож він "чекав потіхи для Ізраїля", і тим тільки й жив.

І за те, що Семен служив вірою й правдою своєму народові, жив тільки його долею, мріяв тільки про його славу, а все це вважав службою Богові, Бог нагородив його тим, що вдостойв його стати Богоносцем.

При Єрусалимському Храмі жила й 84-літня Пророчиця Анна, що розповідала про Дитину Ісуса всім, "що чекали визволення Єрусалиму" (Лук. 2: 38).

Єрусалим був зайнятий тоді чужинцями, ворогами римлянами, але Анна й інші чекали визволення його, бо любили свій народ, любили свою столицю.

Отож, і праведний Семен, і праведна Анна гармонійно поєднали в собі любов до Бога й любов до свого рідного народу, бо на цьому власне "увесь Закон і Пророки стоять" (Мат. 22: 40). Вони служили Богові службою рідному народові.

Мученик Димитрій Солунський (мученик з часу царя Діоклетіана (284-305, в 303 р. переслідував християн) казав про своє рідне місто: "Господи, аще погубиши

град сей, то и азъ съ ними (мешканцями) погібну, аще ли спасеши и, то и азъ спасенъ буду“.

VII. Інші докази

1. Основна назва Священика по його роботі Пастир. Цебто — він пасе свос людське стадо, й служить йому. Отож, пасіння народу, служба йому — то найголовніша служба, заповіджена Богом.

Бог — Пастир Ізраїля (Пс. 76: 20, 79: 1), а тому й іншого народу.

Христос — Добрий Пастир (Ів. 10: 14, Євр. 13: 20, Єзек. 34: 12, 24, Зах. 13: 7, Лук. 15: 2-7).

2. Ми святкуємо свято Богоявлення, — коли Ісус Христос явився вперше народові, щоб служити йому. Це й хрещення.

Це було публичне явлення Ісуса в світ, це початок служби народові, на службу цілому світові.

1 Бог Отець свідчив про Сина, а Дух Святий сховався на Нього — як голубка.

Богоявлення, на світ явився Бог, щоб послужити світові, а не щоб йому служили: "Син Людський прийшов не на те, щоб служили йому, але щоб послужити й життю Своє дати на викуп за багатьох" (Мат. 20: 28, Марка 10: 45).

VIII. Велике значення нової заповіді

Господь не все відкрив нам про Себе, не все ми знаємо про Нього, не все знаємо, як служити йому. Не все знаємо про Богослужбу, про свій стосунок до Нього.

Я передумав одну ділянку, але дуже важливу: Служити народові — то служити Богові!

Цебто, служба Богові службою народові. Це наймиліша йому служба!

Згідно заповіді: "Служити народові — то служити Богові" сила силенна людей таки служать Господеві. Служать по своїй істоті. Це величезна заповідь, яка перетворює всю працюючу вселенну в Храм служіння Господеві!

Увесь світ — це Храм Господній!

Моя догма ставить нас усіх, увесь світ, усе людство ближче до Господа. Він — Батько для всіх, а ми всі — його діти! Усі ми служимо йому як Батькові!

Моя догма дає трохи нового для Богопізнання, дає трохи нового для вияснення стосунків між людиною й світом та Богом. Відкриваються ширші горизонти лю-

дині для Спасіння, для глибокого пізнання світотвору й його завдань.

Нова догма міняє наш світогляд на Богослуження, бо служимо Богові всі ми, тільки служимо не однаково, на різних становищах, ближче чи далі від Його Святого Престолу. Але служимо всі!

Нова догма несе нам багато нового, — розкриває нові горизонти Богопізнання, подає нові горизонти нашого Спасіння.

Вірю, що сильніші богослови глибше розкриють нову цю догму й глибше висвітлять її значення. Не роблю з народу божка, але об'єкт для служення на добро й щастя його, як Божих дітей, з наказу самого Батька.

Нова догма чисто християнська, яку можуть легко приймати всі конфесії, бо вона для всіх надається. Для всіх вона істинна, для всіх нова, бо захоплює саму душу нашої Віри.

Нова догма — широко демократична, як і вся Євангельська наука. Вона народня, людова, світова. Праця ставиться як дорога Спасіння для всього людства, для цілого світу.

Ось тому наша догма має надзвичайно глибоке соціальне значення. Коли б сприйняв її світ, вона б його переродила. Спинилася б наша недоля, спинилися б війни, спинилися б напасті. Бо: служити народові — заповідь Божа, а служити — то робити добро.

Ця догма мусить увійти в світопогляд усього людства, всі мусять нею перейнятися, сприйняти її істинно, тоді світ піде іншою дорогою, бо всі будуть служити народові, як служать Богові. І народ, усе людство справді стане творивом на образ і подобу Божу!

Як не зрозуміє моєї догми це покоління, зрозуміє наступне, зрозуміє третє-четверте, але моя велична для людства догма таки стане святою й церковною. Стане світовою на користь, а Богові на славу.

"И блудница Раав з учинків була оправдалась, коли прийняла посланців і дорогою іншою випустила" (Як. 2: 25, Єз. 2: 1).

"Я проповідував Правду в великому зборі, — ото, своїх уст не ув'язною я, Господи, знаєш Ти" (Пс. 40:10).

МИЛОСЕРДЯ

I. Що таке милосердя

Милосердя — це любов, що поспішає на поміч нашому ближньому, не дивлячись на причини нещастя. Це одна з головніших наших чеснот. Людина праведна — завжди й милосердна. Вона виявляє любов, не дивлячись ні на що. Любов навіть до ворогів. Милосердя — дочка любови.

Милосердя — скоро дія, скоре виявлення любові. Любов — постійна. Людина по натурі своїй грішна, хоча помиляється, а тому потребує розуміння й милосердя. Одною правдою тут не pomoжеш, треба й любови.

Зрозуміти — то простити. Любовний жаль — це милосердя.

Коли б не було в нас милосердя, люди обернулися б у диких звірів, і понижили б один одного, як звірі.

Милосердя покриває наші гріхи, бо розуміє їх причину, і веде до прощення.

II. Милосердя Боже

Милосердя — одна з головних ознак Божої істини (Ісх. 34: 6, Втор. 4: 31). Бог має чуте серце до наших страждань, і це серце ніколи не холоне до нас, воно вічно любляче.

— "Велике милосердя нашого Бога!" (Лук. 1: 78).

Бог — наш Отець Милосердний.

Як наш тілесний батько любить усіх своїх дітей, які б вони не були, так любить нас і Отець наш Небесний. Це великий і глибокий приклад для нас. Батько любить свою дитину, не дивлячись ні на що, — так і Бог.

Боже милосердя до людей виявляється:

1. Спасінням світу, — Сина Свого на це віддав.

2. Спасінням людини.

3. Прощає гріхи наші й опікується нами.

"Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне!" (Ів. 3: 16).

Милосердя Бог посилає на:

1. Хто вірує в Нього.

2. Надіється на Нього.

3. Любить Його.

4. Хто виконує заповіді Його.

5. Хто каїться.

Боже милосердя спливає найперше на глибоко віруючих в Нього, і по друге на тих, що каються. Хто не вірує, — той і милосердя не отримує, бо його не хоче. Невіра сам себе відкидає від Божого милосердя.

Як треба виявляти милосердя, ясно показав нам Ісус Христос, коли приходив на наш світ. Він увесь був — милосердя. Ісус Христос приходив на наш світ, щоб воплотити в життя й показати Боже милосердя. Про Христа Єв. Матвій каже: "А як Він бачив людей, змилосерджувався над ними, бо були вони змучені та розпорошені, немов вівці, що не мають вони пастуха" (9.36).

Вся діяльність Христа на землі була одне постійне милосердя, і Він зціляв недужих, заспокоював струджених, не дивлячись на причини їх гріхів. Він сказав до грішників: "Иди — і більше не гріши", одна вимога. А перша вимога — каяття. Хто каявся, над тим Христос завжди змилосердився й зціляв його. Через милосердя Боже в нас і сповідь заведена, — бо інакше ми потопилися б у своїх гріхах. Мусимо каятися, визнавати свої гріхи.

Коли Христос навчав, а люд зголоднів, то Він сказав:

— Жаль Мені цих людей, що вже три дні зо Мною знаходяться, але їсти не мають чого" (Мат. 15. 32).

І Він усіх їх нагодував, хоч було 4-5 тисяч (Мат. 15. 38, Мар. 8. 9).

III. Милосердя людське

Боже милосердя — приклад і нам для нашого милосердя людського. Щоб і ми те робили своїм ближнім, як Господь робить нам. Бог вимагає від людини милосердя. Маймо співчуття до того, хто в біді. Маймо до них жаль. Зрозуміймо причину гріха. Сам гріх осудімо,

але до людини маймо милосердя. Прощаймо. Любовний жаль до людини — це милосердя. Але мало милосердя тільки голими устами — виявім його ділом. Допоможім, порадьмо, настановім. Поділімось, коли треба.

Як виявляється милосердя в ділі:

1. Допомагай ближнім матеріяльно, коли вони в біді.

2. Помози покривдженому.

3. Помози духово слабшому.

Усе це при випадку, бо милосердя — одноразове.

Але треба вміти виявити милосердя, щоб ближній легко його прийняв:

1. Дай щиро, просто.

2. Дай радо.

3. Дай таємно (Мат. 6: 1-4).

Милосердя в людині може проявитися тисячами способів. Зрозуміти людину — то вже стати милосердним до неї. Милосердя — початок його співчуття. Жаль до людини — то милосердя. Співчуття, жаль, — то початок милосердя. Зрозумій біду ближнього, і ти вже на дорозі до милосердя. Нехай буде наше серце завжди милосердним (Кол. 3. 12), завжди чутливе до біди ближніх, — і легше стане нам, і тим, що біля нас! Коли людина не проявляє милосердя, вона грубіє, очерствіває. Йй усе байдуже.

Притча про немилосердного довжника (Мат. 18. 23-35). Бог виявляє милість до нас, — виявляймо й ми до до своїх ближніх (Мат. 18. 33). Христос дав багато притч про милосердя. Притча про милосердного самарянина, — допоміг навіть чужакові, коли побачив його в біді — (Лук. 10. 29-37). Самаряни й юдеї — ворогували, не сходилися.

Як дівчина виявила милосердя до тих, що мали йти на Сибір або страту. Любила студента. А її полубив жандарм, генерал. Трус документів. І вийшла заміж за жандарма, а студента оправдали. Згинула вона, а спасла сотню.

Чи молосердя завжди виявляти?

Один чоловік взяв собі дитину сирітку, а вона потім, вирісши, вбила його. Але чоловік виявив милосердя, а дитина — ні. Виявляй милосердя й ворогові. Милосердя в серці людини нормальної заложене в ній Богом.

Милосердя навіть до животних, — праведна людина й тварин любить, ходить за твариною.

Діти часто не знають милосердя до товаришів, коли вони мають якусь хибу: каліцтво, або інше. А ті виростають з чуттям пімсти до всіх людей на все життя. Треба виконувати милосердя ще з дитячих літ. Звертати їм на це увагу. Робити діла милосердя при них.

В суді мусить панувати правда й милосердя. Сам закон не скрізь застосовується, — конче потрібне й милосердя. І в християнських народів так і робиться. Милосердя — основа суду.

IV. Правда й милосердя

Часом і самої правди мало, — бо правда закону часто б'є людину. Тоді конче треба й милосердя. В нужді й закон обходиться. У Талмуді Раббі Гүна сказав: "Коли переслідувач правий, а гонимий преступник, то все ж таки Предвічний стає на бік гонимого". Бо безмірне милосердя Боже!

1648 року Богдан Хмельницький зловив у полон польських гетьманів. І не повбивав їх, — виявив милосердя їм.

ПІДВАЛИНИ Й ІСТОТА НАШОЇ ЦЕРКВИ

I. Підвалини нашої Церкви

Підвалини нашої Церкви:

1. Святе Письмо,
2. Догмати,
3. Канони, і
4. Передання.

На цих підвалинах стоїть наша Церква. Єпископ при Хіротонії присягає все це виконувати.

Завдання Церкви тільки одне — наше спасіння, і це воно й тримається цими чотирма підвалинами. Воно на них стоїть, як хата на чотирьох підвалинах.

"Ісповідання Православної Віри" 1645 року Петра Могили з Києва пішло по всьому Православному Світі. Ми творці цього Ісповідання, й тому вже мусимо виконувати його більше й чистіше від інших. Це Київ остаточно постановив чистоту нашого Православ'я.

I. Святе Письмо

Це найголовніша основа нашої Церкви, головна підвалина. Це сволока хати. Це душа Церкви. Уся наша наука життя й спасіння нашого — в Святому Письмі, головню в Новому Заповіті. Але сприймаємо й Старий Заповіт. Догмати, Канони й Передання впливають з Св. Письма, і мусять йому не протиречити.

Старий Заповіт написаний мовою старогєбрейською. І ще в половині III в. до Христа перекладений був на мову грецьку. Тепер він перекладений на всі мови світу. В мові церковно-слов'янській видана вся Біблія (Новий і Старий Заповіти) 1581 року в Острозі, — це Острізька Біблія. Вдавинну звичайно були окремі біблійні книжки.

Написане Святе Письмо (Новий Заповіт) мовою грецькою, написали Апостоли ще в I половині I-го віку, зараз по народженні Ісуса Христа.

I Новий Заповіт перекладней на всі мови світу, й пішов по всьому світу.

Хто б відкидав Святе Письмо, той до Церкви не належить. Святе Письмо кожен мусить мати в себе в хаті, й конче постійно читати його, бо це основа нашого життя, й ознака Церкви. Бо Римо-Католицька Церква забороняла читати Св. Письмо.

Усе Св. Письмо, в його глибинах, ми ще не знаємо. Бог не зволив нам ще відкрити. Але поволі відкривається. Напр.:

1) "І не введи нас во іскушення".

) "Блажен муж іже не іде на совіт нечестивих".

Відкрилися, що Євангелія, це Любов і Правда, і це його основа. І правно толкувати, вияснювати Св. Письмо має тільки Вселенська Церква. Не може робити цього окрема людина. Ось тому на духовні твори духовенства є єпископська цензура. Бо Св. Письмо часто темне, неясне.

II. Догмати

Догмати — це наука правди нашої Віри. Наука про Бога — це догмат. Наші Догмати зібрані головню в Символі Віри, й установлені на I й II Вс. Соборах, 321 і 381 р. р. в Нікеї й Костянтинополі.

Гріх проти Догмату — це гріх проти Духа Святого, що не проститься ані на цьому світі, ані на світі будучому. "Богозневага на Духа не проститься!" (Мат. 12.31). "А хто богозневажить Духа Святого, — провина йому не відпуститься, але гріху вічному він підпадає" (Мар. 3.29). Право правильно вияснювати Догмати має тільки Церква Вселенська, яка передає це право тільки Єпископам.

Усі Таїнства — це в нашій Церкві Догмати, і їх ламати не сміємо. Напр. Таїнство Свячення, — це Догмат. Святить тільки Єпископ, а Єпископа два Єпископи чи більше, але ніколи Священники. "Вірую во єдину Святу, Соборну і Апостольську Церкву". Апостольська — що Апостоли встановили й далі керують нею через Єпископів.

Єпископська влада в Церкві — це Догмат, зміцнений 20 віковим Переданням Церкви. Єпископ керує Церквою. Хто умалює чи ламає Єпископську владу, той ламає Догмат, значить грішить проти Духа Святого. Єпископ — це Церква.

III. Канони

Канони — це постанови Семи Вселенських Соборів.
I 321 р.

VII 787 р.

Собори бувають:

1. Обласні чи Єпархіяльні.
2. Помісні чи крайові.
3. Вселенські.

Постанови тільки Вселенських Соборів звуться Канонами, а інших — постанови.

Не кожен Собор є правильний Собор, а його ухвали не конче обов'язкові. Собор вважається тільки тоді:

1. На чолі його має бути канонічний Єпископ. Без цього — це тільки церковні збори.

2. Постанови мусять бути згідні з Догматами й Канонами Вселенської Православної Церкви. Коли найменше щось зламано, це не Собор.

3. Постанови Собору мають бути затверджені Єпископами чи Єпископом.

На Соборі істотні тільки Єпископи, як це було на Вселенських Соборах, — на них світських було зовсім мало, а Священиків не багато. По числу Єпископів і Собори звалися:

Собор 318 отців I

Собор 150 отців II

Постанови Собору затверджує Єпископ, інакше це не Собор, а його постанови значення не мають. Тому не всі Собори є Собори. В VII віці був навіть Вселенський Собор, але його постанов Вселенська Церква не визнала й назвала його Розбійничим. 404 — Собор під Дубом осудив Івана Золотоустого. Але цього Собору ніхто не визнавав. Удавнину Помісних Соборів було багато, але Церква Вселенська визнала постанови тільки 10 за Вселенські.

Канони не постаріли. Вони виконуються у Вселенській Церкві. Це зменшилося людське горіння до них, але не Канони. Канони старі, але Православна Церква ще старіша за них!

Канонів не може толкувати, вияснювати світська людина, — це право Церкви Вселенської, це право Єпископату. Погляд на Канони й їх вияснення давно вже встановилися у Вселенській Церкві, цього ламати не вільно.

IV. Передання

Апостоли від Христа заповіли нам берегти церковне Передання. На ньому також стоїть Церква. Церква виросла за Переданням. Передання позосталося: 1. усне і писане:

1. Твори Св. Отців.
2. Молитви й Богослужби.
3. Церковні співи.

"Браття, стійте й тримайтеся Передань, яких ви навчилися були чи то словом, чи нашим листом" (2 Сол. 2. 15). Передання було ще до приходу Христа, в Старому Заповіті. Воно надзвичайно старе.

Не все записане, що Христос зробив, будиши людиною на нашій землі — воно зберігається в Переданні. Євангелист Іван так закінчує свою Євангелію: "Багато є й іншого, що Ісус учинив. Але думаю, що коли б написати про все те зокрема про кожне, то й сам світ не вмістив би написаних книг!" (Ів. 21. 25).

Обряди в Церкві всі йдуть за Переданням, — обряди Богослужб, обряди Таїнств.

Усі Свята — ми їх святкуємо за переданням. Основа й початок їх — у Св. Письмі, але час їх святкування і спосіб святкування — це за Переданням.

Покрова — одні Церкви святкують, а одні не святкують. Є місцеві свята, не відомі в нашій Церкві.

Хресне Знамення — не однако в православних і католиків. А саме: Форма хреста різна.

Приймаємо передання тільки те, яке не суперечить Св. Письму, Догматам і Канонам. Інакше воно не приймається. Правдиве Передання — підвалина Церкви. Візьміть її з Церкви, або поруште, — і Церква завалиться.

Церква зветься різно:

1. Просто Церква.
2. Архиєрейська.
3. Митрополитальна.
4. Патріярша

У православних Храм належить громаді, а не Єпископу, — це українське Передання.

II

ІСТОТА НАШОЇ ЦЕРКВИ

Істота нашої Церкви:

1. Церква Вселенська.
2. Церква національна.
3. Церква Православна.

Це випливає з підвалини нашої Церкви.

I. Церква Вселенська

Церква Христова була одна, але в X ст., а головню в половині XI-го віку, року 1054-го вона остаточно поділилася на Православну й Католицьку. Звичайно, поділилася тільки Церква земна, а Церква небесна позосталася неподільна.

Коли Церква ділилася, вона складалася з 5 патріярхатів:

Римський,
Костянтинопольський чи Царгородський, чи Новий Рим,
Олександрійський,
Антіохійський,
Єрусалимський.

Церква тоді звалася Вселенська чи Соборна. Але один Патріярхат одірвався, це Римський, і створив Католицьку Церкву. По одірванні Римської Церкви від Церкви Вселенської спинилися Вселенські Собори. Цим Церква підкреслює, щоб поєднання Церков знову наступило.

Довго і в Католицькій Церкві не було VIII Собору, але пізніше стався. У нас тільки VII Вселенських Соборів.

Православних Церков дуже багато, але вони в душі своїм нерозірвальні: вони творять одну Вселенську Православну Церкву. І се Догмат: "Вірую во єдину Святую, Соборную (по-гр. католицькому Вселенську) і Апостольську Церкву". І в Церкві ми за неї молимося.

По старослов'янському "соборний" — це зібраний зо всіх кінців світу. Хто не належить до Вселенської Церкви, той не православний, той порушує Догмат Вселенської нашої Церкви. І кого Вселенська Церква не визнає, той так само не православний, бо щось робить таке, що його не визнають за православного.

Усі Церкви, автокефальні й неавтокефальні, обов'язані бути в сестринському єднанні. І через це єднання вияснюються всі нові потреби, все розуміння Канонів і Догматів. Вселенське єднання Церков заступило дочасу Вселенські Собори. На знак, що ми належимо до Вселенської Церкви, ми:

1) Молимося за Патріархів, і

2) Якесь виголошення робимо по-грецьки. Так робить навіть Католицька Церква.

Коли в Православній Церкві постають роздори або непорозуміння, інша Церква, член Церкви Вселенської, може вмішуватися, й допомагати Церкві-сестрі вийти з клопотів. І треба конче такі питання віддавати на суд іншим Церквам.

VI. 36: "Нехай Престол Костянтинопольський має рівні першештва з Престолом давнього Риму, і як той, нехай величається в ділах церковних, бувши другим по ньому".

VI. 36. Вселенський Собор 680 р. установив такий порядок Патріархів:

Костянтинопольський,
Олександрійський,
Антіохійський,
Єрусалимський.

Християнський православний світ, уся наша Вселенська Церква пригорнулася до цих Патріархів, жила разом з ними. Титул цих чотирьох Патріархів такий:

1. Архієпископ Костянтинополя, нового Риму, Патріарх Вселенський.

2. Патріарх Олександрійський і всього Єгипту.

3. Патріарх великого града Божого Антіохії й усього Сходу, і

4. Патріарх Єрусалима й усієї Палестини.

Тому й молимося за всю Вселенську Церкву. Для католиків центр — Папа, для православних — Патріарх в Царгороді (Костянтинополі). Він Патріарх Вселенський. Канон IV. 28 віддав йому й Європу.

Головою Церкви всієї є один Ісус Христос, так земним головою є наш Патріарх Вселенський.

Часом чотири східні Патріархи видають спільне Патріарше Послання до всього Православного Світу, до всієї Вселенської Церкви; таким було "Окружне Послання Єдиної, Святої, Соборної й Апостольської Церкви до всіх православних християн" травня 6 1848 р. І вся Церква прийняла це, як голос Вселенської Церкви, як голос правдивої Віри.

II. Національна

Христос сам поблагословив національність, бо все ставив Свій Ізраїльський народ вище інших. Патріярх Царгородський давав змогу всім Церквам розвиватися національно. А чотири Патріярхати позосталися, й мають стару свою назву — Церква Православна Вселенська. Це вся Православна Церква. А по народах: Арабська, Грузинська, Вірменська, Коптська, Грецька, Румунська, Болгарська, Сербська, Білоруська, Українська, Московська.

Але національність — це тільки зовнішність у Церкві: мова, обряди, урядження храмів. А душа, наука — вселенська. І наука не приноситься в жертву національності.

Мова в нас українців: 1) Старша церковно-слов'янська чи староукраїнська. 2) Жива українська. Для всіх слов'ян — старослов'янська мова — церковна. Це ознака нашої єдності з часів Кирила і Мефодія.

Автокефалія ("своєголов'я") — це та сама національність: це право самим ставити свого Митрополита, як зверхника Церкви. Це зовнішня незалежність, — Церква має свого первоієрарха. Але щодо науки Догматів та Канонів, то автокефальної Церкви нема: є одна наука вселенська. Українська Церква була під Патріярхом Царгородським — і була фактично незалежною. Українська Церква міцно позоставалася під Патріярхом. І Українська Церква боролася віками за те, щоб бути під Патріярхом. По 1548 р. — до 1686 р.

Церква безстороння, непартійна. Вона займається тільки спасінням наших душ, — це єдина її праця. А тому вона не може бути в руках світських людей, які завжди пхають її до партійности.

Церква може підпасти гонінню світської влади, або може бути захоплена світськими людьми в свої руки, — тоді ми всі молимося за таку Церкву, як за Церкву мученицю, щоб Господь визволив її з біди. Бо така Церква стоїть над безоднею. Вона не може повно займатися спасінням. Треба сильно боятися політики в Церкві, бо вона легко доведе Церкву до безодні, з якої нема виходу. Соборноправності в розумінні світськості, Канони не знають. На Соборах світських людей не може бути більшість. І ці світські люди можуть видавати себе за Єпископів, Архієпископів, Митрополитів і Патріярхів, — але: "Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас в одежі овечій, а в середині — хижі вовки!" (Мт. 7.15).

"Ісус же промовив: Стережіться, щоб вас хто не звів. Бо багато хто прийде в ім'я Моє, кажучи: я — Христос! і зведуть багатьох" (Мт. 24. 4-5).

"Повстануть христии неправдиві й неправдиві пророки, і будуть чинити великі ознаки та чуда, що звели б, коли б можна, і вибраних" (Мт. 24. 24).

III. Православна

У Церкві все мусить бути виконуване, бо найменше порушення відбивається на всій Церкві. Церква — це тіло Христове. А в тілі найменше порушення вже відчувається.

Наша Церква мусить бути Православна. А такою є Церква, яка повно виконує згідно з наукою Вселенської Церкви:

1. Святе Письмо,
2. Догмати,
3. Канони, і
4. Передання.

А крім цього — є в сестринському єднанні зо всією Вселенською Церквою, цебто виконує Догмату Вселенської Церкви. Коли Церква хоч одне щось із цього порушує, вона перестає бути Церквою православною. Найчастіше порушують Догмати й Канони. І хто їх порушує, той перестає бути православним. Наприклад, протестанти їх порушили, й вийшли з Церкви, старої, й заклали свою. І не звуться ані католиками, звідки вийшли, ані православними. У Церкві повнота науки.

"А хто не послухає Церкви, хай буде тобі, як поганин" (Мт. 18. 17).

Цебто, хто не виконує церковних приписів, той поганин.

ЖИВИМО ПРАВДОЮ

Вступ

У світі кругом неспокій. Пахне війною. Усі люди бачать, що робиться щось не так, як треба. У чім справа? Правди стало мало!

І. Господь найбільше любить правду

Господь завжди вимагає, щоб ми жили за правдою та любов'ю. Це дві основні підвалини нашого християнського життя й життя світу. Без них не може світ бути Божим, не може спокійно існувати, як не може існувати без повітря.

За порушення цих основ життя людей й народів приходять кари від Бога, від яких тяжко страждає все людство. І то страждає не тільки тепер, але вже віддавна, — коли більше, коли менше. Хто глибоко вглядається в причини наших великих нещасть, той легко бачить, що їх головна причина — занепад правди в світі.

"Ласка та правда нехай спіткаються, праведність та спокій нехай поцілуються!" (Пс. 84. 11).

Отож, любов та правда — це основи світу, вони мусять бути разом, як дві сестрі найрідніші. Про любов я розповідав вам докладно, а тепер розповім про правду.

Правда більша за жертву. "Справедливість та правду робити — для Господа це добірніше за жертву криваву" (Пр. 21.3). Правда — основа нашого життя в Господі, вона більша за жертву. Не хоче Господь жертви, хоче від нас правди! Хто живе по правді, той має в собі й усі інші чесноти. "Жертви правди приносьте, й надійтесь на Господа!" (Пс. 4.6) — оце програма нашого жит-

тя на цьому світі. "Жертви правди" приносити — це жити по правді. Цебто: "Живіть по правді й надійтесь на Господа!" "Господь любить правду!" (Пс. 10. 7) і її вимагає найперше від нас. Коли правду любить Господь, то так само мусимо любити правду й ми. Бог вимагає від людей правди (Мих. 6. 8). Любить правду — (Пс. 10 7, Пр. 11. 1, 21. 3).

Хто живе за правдою, той живе з Христом, той живе по-божому. Бо Христос — "сонце Правди", цебто найсвітліша правда. "Коли знаєте ви, що Він (Христос) праведний, то знайте, що всякий, хто чинить правду, народився від Нього!" (1 Ів. 2. 29). "Хто чинить правду, той праведний, як праведний Він" (1 Ів. 3. 7). "Правда та право — підстава престолу Його" (Пс. 96. 2). Бог — чиста правда. Він нам і приклад цієї правди. Тому й любить цю правду.

II. Правда — основа життя

Господь світ збудував так, що він може існувати тільки правдою, і то правдою Божою. Без правди світ завалиться, бо люди стануть звірями, вовками один одному! Не було б основи життя, коли б між нами не було правди.

Людина — грішна. В ній завжди багато звіринного, але вона здержується Божою правдою. Людина, позбавлена Божої правди, робиться жадною, — вона загарбала б усе в свого ближнього. Правда, як Закон Божий, стримує людину, ушляхетнює душу її так само, як і любов. Правда — вуздечка на природні гріховні схильності людини. Людина, що живе за правдою, це людина повновартісна, бо вона терпелива й розумна, а в житті дисциплінована. На таких людях тримається світ, як на міцних підвалинах. Без праведних світ давно б уже завалився! Бог хотів пощадити Содом і Гомору навіть ради трьох праведних. "Так говорить Господь: Зберігайте ви право, та правду робіть!" (Ісаїя 56. 1). І тоді тільки людина буде добре жити, бо без цього її життя — сама мука, безлад та терпіння. "Шукайте найперше Царства Божого й правди Його, — а все це (інше) вам додасться!" (Матв. 6. 33).

Завдання людини — "щоб ми служили безстрашно Йому у святості й правді перед Ним по всі дні життя нашого!" (Лук. 1. 75). Не легко жити в світі по правді, але Господь вимагає від нас тільки такого життя. Христос був живим зразком правди на землі, і все життя Своє ділом проповідував правду, проповідував правду

серед неправди. Христос каже Пилатові: "Я на те народився, й на те прийшов у світ, щоб засвідчити про правду. І кожен, хто з правди, той чує Мій голос!" (Ів. 18.37). І біда світу в тому, що не всі чують цей голос! Христос у тілі Своєм Сам підніс гріхи наші на дерево, щоб ми вмерли були для гріхів та для правди жили!" (1 Пет. 2. 24). За правдою, за правдою женися, щоб жити!" (Втор. 16. 20).

Усі поступки наші: або неправдиві — це наші гріхи, або правдиві — це наша праведність. Бог наказує нам втікати від гріхів і робити правду. Людина женеться у своєму житті за щастям, як за основою життя. А основа щастя — це власне правда. Хто живе за правдою, той живе щасливо, той досягне спокою душевного, як основу щастя. Не легко таке щастя здобувається, але раз здобуте, дає повне задоволення людині. Без правди, і то правди Божої, світ існувати не зможе, — він буде тільки животіти в руїнах. Без правди народи підуть на народи, царство на царство, і людина на людину. І всі заваляться, і велике буде падіння їх...

III. У чому правда?

Але в чому правда? Що то таке, ота правда? Де вона?

Кожна людина звичайно каже, що вона живе по правді. Кожен народ твердить, що він поступає по правді. У чому ж дійсна правда? Не всі бачать правду в одному, — очі людські різні, уші їхні не однакові. Є такі, що бачать правду в тому, що правдою не є. Люди не однаково успосіблені до життя. Люди занадто суб'єктивні й "людські", цебто схильні до гріха.

Коли Христос говорив Пилатові, що Він прийшов на світ свідчити про правду, то Пилат згіршливо запитався: "А що то є правда?" (Ів. 18. 37-3)). І з того часу це питання живе й гаряче в світі, і нема одної відповіді на нього поза Церквою. І дійсно, не легко сказати філософськи, що то є правда. Бо часом те, що є правда одному, другому видається неправдою. Бо люди не однаково думають навіть про найголовніше, не однаково й дивляться. "Правда" Ол. Толстого. 7 братів, що любили правду, побачили правду з 7 сторін. І довго сварилися та билися, яка то правда.

Ось тому є правда людська й правда Божа.

1) Правда людська: усе, що мені добре, що мені вигідне, то моя правда. І скільки на світі людей, стільки й окремих людських правд. Людина любить найбіль-

ше самого себе, найбільше дбає тільки про себе, поза собою часом нічого не хоче бачити. Людина занадто суб'єктивна та егоїстична, самолюбна. Через це вона втворює правду свою, людську. Це не повна правда, це правда тільки тимчасова й людська. Це правда одного боку. Однієї людської правди немає, і вже тому в світі не може панувати правда людська, бо при ній люди легко повбивали б один одного, і кожний був би справедливий. Це "правда" неправдива, це та "правда", що веде до руїни.

2) А друга правда — правда Божа. Вона одна для всіх людей, для всіх народів, без усякої різниці. Їй мусять коритися всі. Ця правда — це Божий Закон. Книга правди — це Євангелія. Правда — це заповіді Божі.

В чому правда. "Як бажаєте, щоб вам люди чинили, так само чиніте ви їм" Лук. 6. 31. "Бо в цьому Закон і Пророки" (Мт. 7. 12). Оце основа й істота Божої правди: Не роби людям того, чого собі не бажаєш! Оце й є правда. Виконуй всі Божі заповіді — і будеш жити по правді. Виконуй Божий Закон! Живи за Євангелією! Уся правда Божа унята повно в 10 Заповідях Божих, даних ще Мойсею на Синайській Горі. І на них світ стояв і стоїть. Виконуй їх — і будеш жити за правдою!

Христос наша правда! Апостол добре каже: "Христос Ісус став нам правдою" (1 Кор. 1. 30). "Я — дорога, і правда, і життя" (Ів. 14. 6). Христос — Сонце правди. "Ласка та правда явилися через Ісуса Христа!" (Ів. 1.17). І це Він навчив нас найчистішої правди. "Служити народові — то служити Богові!" Христос усе Своє життя на землі говорив людям правду (Ів. 8. 40), нею жив, нею навчав. І за неї й на хреста пішов. Церква — джерело правди, хранителька її, Духовенство — служителі правди. "Священики Твої хай зодягаються в правду" (Пс. 131. 9). "Церква Бога живого — стовп і підвалина правди" (1 Тим. 3. 15).

Ми на Службі Божій молимося, щоб Господь послав нам Єпископат такий, щоб він "право правящія слово Твоея истинны" — "правдиво навчаючих Слова Твоеї истинны" (2 Тим. 2. 15).

IV. Як жити за Правдою Божою.

Отож, правда — основа нашого життя. Жити мусимо тільки за правдою Божою. Жити тільки так, щоб правда була основою нашого життя й наших діл.

Правда мусить бути за Св. Письмом: 1) В стосунку до всіх ближніх, а особливо: а. До бідних і хворих, б. Си-

ріт і вдів, в. чужинців. 2) В суді. 3) В купівлі й продажу. Цебто, в усіх людських поступованнях! "По правді суди свого ближнього!" (Левит 19. 15).

Особливо правда має бути:

1) У старшого до молодшого.

2) У начальника до підчиненого.

3) Взагалі в кожного сильнішого до слабшого.

"Милість та правда боронять царя!" (Пр. 20. 28).

Правда — це найдорожча корона, яку носить цар, яку носить кожен правитель. "Гнів людський не чинить правди Божої" (Яків 1. 20). Через гнів постає найлегче неправда і поміж людьми, і поміж народами. Дуже шкодить неправдомовство в житті. Воно руйнує життя. "Раз солгавну, хто ті повірить?" "Говоріть правду один одному!" (Зах. 8. 16). "Відкинувши лжу, говоріть кожен правду до свого ближнього!" (Еф. 4. 25).

Правда все зв'язана з любов'ю, і це вони — основи світа!

V. Господь нагороджує за правду

"Того, хто женеться за праведністю, Бог кохає" (Пр. 15.9). "Правда невинного дорогу його випростовує, безбожність же падає через безбожність свою" (Пр. 11. 5, "Праведність оберігає невинного на дорозі його" (Пр. 13. 6). "Хто правду сіє, заплату правдиву отримує" (Пр. 11. 18). "Як сильні слова правди!" (Йов. 6. 25). І тому їх не терплять ті, що живуть неправдою! Більше щастя сіяти, як жати. Більше блаженний даючий, аніж приймаючий. "Не дивиться Бог на особу, але в кожному народі приємний Йому, хто боїться Його й чинить правду!" (Дії 10.34-35). "Блаженні, що їх переслідують за справедливість, бо їхнє Царство Небесне!" (Мт. 5. 10). "Блажени изгнани правды ради: яко тѣхъ есть Царствіе Небесное!" Пам'ятаймо це завжди, й не біймося, коли нас переслідують за правду! "А коли ви за правду страждаете, то ви блаженні!" (1 Петр. 3. 14). Оце нехай нам буде потіха й нагорода! "Блаженні голодні та спрагнені правди, бо вони нагородовані будуть!" (Мт. 5. 6). Це нехай нам світить завжди зорею, як наша найясніша надія! Будьмо завжди спрагли на Правду! "Хто робить по правді, той до світла йде, щоб діла його виявились, бо зроблені в Бозі вони!" (Ів. 3. 21).

VI. Господь карає за неправду

Всі найбільші нещастя на світі поставали й поста-

ють, як наслідок порушення правди, чи то окремими людьми, чи то й окремими народами. Це кара за порушення Закону жити за правдою, жити по правді. Часто люди не люблять правди, бо "правда очі коле". Переслідують за правду. За правду й Христа розп'яли! Будуть "осуджені всі, що не вірили в правду, але полюбили неправду" (2 Сол. 2.12). "Неправдою світ пройде, та назад не вернешся!" "Кажу бо Я вам: коли правда ваша не буде рясніша, як книжників та фарисеїв, то не ввійдете в Царство Небесне!" (Мт. 5. 20). "А як прийде Утішитель, Він світові виявить про гріх, і про правду, й про суд" (Ів. 16.8). "Кожен, хто правди не чинить, той не від Бога, як і той, що брата свого не любить!" (1 Ів.3.10). "Гнів Божий з'являється з неба на всяку безбожність і неправду людей, що правду гамують неправдою!" (Рим. 1. 18).

Знаємо з давньої історії, що коли Ізраїльський на народ забував за правду, Бог сильно карав його. А коли він дійшов до того, що осудив і розп'яв навіть саму Правду, Ісуса Христа, Бог розсіяв його, забравши його землю. Карає Бог і нас за часті переступи правди своєї народньої й Божої.

VII. Правда вічна

Через те, що правда Божа — основа життя, вона вічна, бо вічною стварив її Бог. Як вічний Бог, так вічна й Його правда! Цебто, хто йде проти правди, той іде й проти Бога!

Правда вічна! "Почуйте мене ті, що знаєте правду, народе, що в серці його Мій закон: Не бійтеся людської ганьби, та їхніх образ не лякайтесь! Бо їх міль пожере, мов одержу, й як вовну, черва їх поїсть. А правда Моя буде вічна й спасіння Мое з роду в рід!" (Ісаія 51.7-8).

— Правда не зламається! "Підійміть свої очі до неба й погляньте додолу на землю, бо небо, як дим, продержиться, продержиться, а земля розпадеться, немов та одежа, мешканці ж її, немов воша, погинуть. Спасіння ж Мое буде вічне, а правда Моя не зламається!" (Ісаія 51.6). "Його (Божа) правда триває навіки!" (2 Кор.9.9). "Його правда повіки стоїть!" (Пс. 112. 9). "Правда Його пробуває навіки!" (Пс. 110.3). "Правда Твоя — правда вічна" (Пс. 118.142). "Правда в огні не горить, і в воді не тоне!"

Люди викривлюють правду, але це все — собі на шкоду! А правда таки переможе!

Прикладами порушення правди переповнена вся історія людства. Але знаємо з історії, що ці порушення ніколи не минали людству безкарно, і в кінці правда таки перемагала. Бо Бог правду бачить, хоч не скоро скаже...

Собор "при Дубі" 403 р. засудив Архiepіскопа Константинопольського Івана Золотоустого неправдиво, і його заслали далеко, де він скоро й помер. Був оправданий, але знову засуджений 14.IX.407 року. Але правда незабаром виявилась, і Іоан став святим.

Гетьмана Івана Мазепу прокляли, але вкінці правда перемогла, бо правда вічна, її ніщо не зломить!

Христа розп'яли, але Він по трьох днях воскрес, бо правда вічна! І погинули всі, що Христа розпинали!

VIII. Чекаємо нового світу

У світі є правда — чи неправда. Середини нема. Треба йти за правдою чи неправдою. "Хто слуга гріха, той вільний від правди (Рим. 6. 20). "Бог хоче, щоб усі люди спаслися й прийшли до пізнання правди" (1 Тим.2. 4). "І пізнаєте правду, а правда вас визволить!" (Ів. 8.32). А коли прийде Він, той Дух правди, Він вас попровадить до цілої правди" (Ів. 16. 13).

Де не знаємо правдивої правди — віддаймось любови, — і вона нас не заведе! Часом треба ласкою й любов'ю покрити нашу правду, — і тоді це буде найвища Божа Правда.

"За Божою обітницею ми дожидаємо неба нового й нової землі, що правда на них пробуває!" (2 Пет. 3.13). Земля стане новою, коли на ній запанує правда, — бо тоді запанує й Царство Боже на землі! "Діточки, — любімо не словом, ані язиком, але ділом та правдою!" (1 Івана 3.18). Правда й любов — основи нашого світу!

Правда українського народу віками вироблювалася. На жаль, не всі однаково її розуміють. І в цьому найбільша наша трагедія. Особисте занадто сильне в наших поступованнях.

Неправду нічим не закриєш, як тільки правдою. Неправда все буде вилазити на світло денне й голосно кричати проти неправдодійця. Правда Божя заложена в серце людини, й рано чи пізно таки покаже себе. Український народ багато витерпів за свою правду. Приніс великі жертви. Але й ця правда буде задоволена свого часу Богом. Маймо терпіння й працюймо й самі для сповнення нашої правди!

“НЕМА ПРОРОКА В ОТЧИЗНІ СВОЇЙ”

Слово в Вербну Неділю

Вступ: Боголюдство Ісуса Христа

Прийшовши на землю, Син Божий жив на ній, як повна Людина. Був Богом, але жив на земній землі по земному. І вніс, і витерпів усе, як то припадає в долю людини. Випив людську Чашу до дна!

Ісус на Батьківщині

Ісус рано покинув Батьківщину і навчав поза нею. Коли Ісус вернувся до Своєї Батьківщини, до Галилеї, то навчав у їхній синагозі. А слухачі, Його земляки згідливо кивали головами й питали: “Чи Він не син теслі? Чи ж мати Його не Марією зветься?” І вони спокусилися Ним. (Матв. 13. 53-57). А Він їм сказав: “Пророка нема без пошани, — хіба тільки в отчизні своїй та в домі своїм!” (Мат. 13. 57). “І Він не вчинив був тут чуд багатьох через їхню невіру” (Мат. 13. 58).

Так сухо приймали Ісуса на Його батьківщині, в Галилеї. І це стало прикладом на дальші віки, як було й до того. Це стало “крилатим словом”. Так говорив ще й пророк Єремія (11.21). “Не пророкуй Ім’ям Господа, щоб не померти тобі від рук наших!”

Пророки, обранці Божі звичайно не знаходять пошани й признання серед своїх. Своїх Пророків свої побивають камінням. Бо вони віщають Правду Божу всім!

І в нас Пророків побивають. А чи Пророки є серед нас? Є і багато є й тепер. Але ми їх не бачимо, і не признаємо. Удавнину Пророки — це поети, що служили Богу й народові своїм словом гарячим.

II. Осана! (Ісус на чужині)

Про Пророка з Галилеї, Ісуса йшла велика слава по всій Палестині, бо вже три роки Він навчав. І ось третього року вибрався Він до Єрусалиму. А був Він у Віфанії біля Єрусалиму, де жив друг Його Лазар з сестрами Марією й Мартою.

Бетанія при дорозі до Єрусалиму. Тепер — Лазарево, 20 родин мешкає в ньому. Звідси вийшов Ісус з учнями. Його стрів народ:

— Осанна!

Знали, що воскресив Лазаря. Чужинці вшановують.

Прочани. На Великдень, на Пасху до Єрусалиму збиралася сила народу. Тут проводили Пасху.

Зустріч царська Ісусу. Посадили на осли. Пальмове віття. "Осанна!" — наше "слава!" Таке вигукувалося тільки цареві. А фарисеї кричали: "Увесь світ пішов за Ним!" (Ів. 12. 19). Коли народ визнає пророка, то провідники бояться його. Хотять знищити.

Товпи прочан приходили на Свято, але 9 нісана рано збиралися за Єрусалимом, і зо співом прочанських Псалмів врочисто входили в Єрусалим і йшли в Храм. Тепер Ісус приєднався до цього входу. Ісус вступив в Єрусалим, як цар Давид — сидячи на ослі! Осел сильно шанується на Сході.

Вербна неділя — бо вітками з пальм або з єрусалимської верби стрічали Ісуса, коли Він в'їздив в Єрусалим.

І цікаво, що коли Ісус був поза межами свого краю, Його всі шанували. Перед Своїми Страстями, в неділю, Ісус входив до Єрусалиму. Народ урочисто зустрів Його, бо вже Його знав, ламав пальмове гілля, устеляв дорогу одежою й врочисто вигукував:

— Осанна!

Народу відкрилися очі на свого Пророка, і він радісно кричав:

— Осанна!

Деякі вчені богослови припускають, що це товпа хотіла оголосити Ісуса царем, як то вже було раз. Але Ісус від цього ухилився, бо Царство Його не від світу цього.

IV. Розпни Його! (Голгота Пророків)

Але не довго кричали "осанна", бо маса завжди змінна, на, нестала, ского міняє свої погляди. Первосвященик Каяфа послав своїх підкуплених людей, серед них і

учень Ісуса, Юда, і вони стали агітувати проти Ісуса. І скінчилося тим, що Ісуса таки арештували, а учні повтікали.

Бо все бувають диктатори, що захоплюють владу в свої руки, і роблять по своєму!

Тоді був повстанець Варавва. І Христа видали хитрістю. Був тоді звичай, — одного випускати на волю. Кого хочете: Ісуса чи Варавву!

— Варавву!

І знищили Ісуса чужими руками — через Пилата. Пішли за земним, і знищили Небесне!

І та сама товпа в радості кричала — Осанна, тепер стала кричати:

— Розпни Його!

І це було не вперше, і не в останнє, і так пішло й далі... Кому співали Осанна, тому пізніше кричали Розпни! Старий Заповіт дає багато прикладів про Голготу Божих Пророків.

IV. Велика людина (Трагедія невизнання)

Люди стають великими тільки тоді, коли народ прагне їх мати. І видатним може стати навіть радова людина, якщо її належно підтримують інші. Народ дисциплінований душею прагне мати собі провідників, мати собі великих людей, і тому має їх.

Де громада шанує один одного, там вона сильна. Пошана один одному — це основа сили. Пошана — і допомога. Людина від цього зростає. Є малі народи, а в них багато великих людей. Це тому, що в них є пошана один до одного.

Є в нашого письменника Володимира Винниченка цікаве оповідання "Талісман". Оповідає В, що сидів він у в'язниці каторжній, і не було в них старости. Постановили вибрати собі старостою найбільш упослідженого жидка, що сидів з ними, Піню. На злість в'язничному начальству. А обравши, стали його слухатися й підтримувати, — і з Піні став зразковий староста, який навіть життя своє поклав за товаришів. Отже, коли хочать, то й звичайна людина стає видатною.

А скільки в нас було б великих людей, коли б ми вміли належно шанувати своїх видатних осіб! Коли б ми допомогли їм! Коли б ми хотіли їх!

У нас робиться навпаки: видатні люди гинуть через те, що народ їх переслідуює. Бо їх не хочать! Бо всі "великі"! А то й агітують проти них! А ми все скаржимося,

що в нас нема великих людей. Нема, бо ми самі не хочемо їх, не творимо їх!...

Найбільший поет Італії, Данте, помер на вигнанні, майже під тином... Найбільший учений філолог свого часу, чех Добровський кинувся з мосту з біди! А в українців таких випадків повно, — кращі люди гинули з недовстач! Самійленко голодував, Б. Грінченко і М. Коцюбинський померли від сухот. А Шевченко — десять років на засланні пробув. Франко десять років чужим служив, бо в своїх йому праці не було...

Це особливо треба сказати про наш народ, про українців, — у нас своїх видатних людей не шанують, камінням побивають їх, не дають їм розвинутися. Бо кожен уважає себе вищим від іншого.

Так, як на батьківщині не визнавали Христа. А це сильно мститься на нас!

І взагалі треба сказати: більшість українських видатних людей голодували за життя свого... І народ мало їх знав. За життя їх не поважали. Через це ці великі люди не змогли дати всього того, що змогли б дати. Це було ограбування самих себе...

Коли людину визнають, то це піддає їй духа. Вона тоді більше працює! Вона тоді більше дасть! У нас були великі люди, і с ї тепер, але вони звичайно не мають змоги належно працювати...

Петлюри за життя мало хто слухав. Тільки гордо сміялися з нього. Робили повстання проти нього. А сьогодні його згадують і шанують. Пізно! Я знаю його близько. Це гордість наша недопускає визнавати інших великими... Гордість руйнує й губить народ!...

Трагедія нашого народу в тому, що він не вміє виплекати великих людей. Ось через це ми в історії тільки пнемося до чогось. Але зробити ми не можемо. Ми тільки губимо. Через це й при нагоді ми використати їх не можемо. Але велику людину треба належно плекати, тоді буде великою справді.

V. Зрада — юдство (Недоля великих Пророків)

І конечно вмішається Юда й видасть свого учителя. Юди — занадто багато їх на світі, а особливо серед нас! Вони вбивають усяке добре діло! Юда конче знайдеться при великій людині. Христос став прикладом — Юда при Ньому. Ісус пережив усе, як людина.

Світ не шанує своїх великих людей, і веде їх на Голготу! Голгота — це уділ наших великих людей. Так було в світі, а особливо часто було так у нас. А князь

Данило — ціле своє життя бився з "татарськими людьми", приборкував повстання! Бо було повно в нас "татарських" людей, — служили татарам, аби не своїм! Чи того й тепер нема?

14 квітня 1340 р. помер останній князь Юрій II, отруєний боярами. І з того часу вже Україна не встала, бо вороги зайняли її. Б. Хмельницькому все його життя перешкоджали зради. Гетьманові Мазепі — найближчі Кочубей та Іскра. І сам Мазепа — зрадив Семена Палія, і видав його Москві! Гетьману Ів. Виговському зрадили й розстріляли. Вселенський Патріярх Парфеній (Парте-наки 1656-1657) повішений 24 березня 1657 р. Ніби нас-тренчував українських козаків проти Турції. Доноси і доноси... Запропоновано зрадити Православію. Але Паре-феній вибрав смерть.

Для Юд нема нічого святого. На Митрополита свя-того Феогноста (1328-1353) донесли року 1342-го свої, що той має велике майно, і має з чого дати татарам. А не дає! І викликали татари Феогноста до себе, і той ба-гатими подарками насилу відпекався від біди, бо татари хотіли забрати церковне майно.

Те саме було й за нового часу. Року 1917-го україн-ський народ кричав Осанна всім своїм провідникам, і дружно творив собі незалежну Державу. Але скоро знайшлося багато перекиньчиків, що подалися до боль-шевиків, і стали разом кричати — Розпни Україну! І Україну розп'яли, а потім перестріляли й усіх своїх ук-раїнських патріотів. Або самі потруїлися. А в кінці ро-ку 1933-го на весні виморили голодом 7.000.000 україн-ців, головню селян. Був жах! Було людодіство. І це як-раз 15-ліття! Вічна пам'ять тим, що загинули в Україні з насильного голоду!

VI. Шануймо своїх Пророків!

Був у нас звичай: Коли обирали в Січі Запорізькій кошового, то обливали грязею й болотом нового кошо-вого. Щоб не гордився й пам'ятав про обранців. Але по-тім — слухались. А в нас обливають грязею сильну лю-дину все її життя! І ніколи не слухають.

Отож, нема Пророка в Батьківщині своїй і в домі своїм. Сьогодні кричать йому Осана, а через три дні бу-дуть кричати — розпни його! Не робімо так, — шануй-мо своїх провідників, шануймо своїх старших!

Той народ сильний, який знає карність і шанує сво-їх Провідників! А коли не шанує — сильно тратить: "І не вчинив Ісус чуд через невірство їх!" (Мат. 13. 58).

Найбільші чуда відбулися в чужій стороні, а не в своїй. А ми так потребуємо чуд! Але нема їх для України — через наше невірство... І чуда для України будуть тоді, коли запанує серед нас Віра в Пророків своїх. І коли ми навчимося плекати цих Пророків.

Думок і науки своїх Пророків ми не приймаємо. Не слухаємо. Шевченка щорічно святкуємо. А чи шануємо його думки? Він гостро виступав проти унії та уніятів. А чи ми йдемо за ним? Це його "Гайдамаки". Це наше власне: Шевченка пошануємо, але порад його не приймемо.

Гебреєм був Ісус, вийшов з гебрейського народу, і цей народ не ввесь увірував в Ісуса, аж до сьогоднішнього дня. Свої своїх не визнають за Пророків! І втратили всю свою колишню силу.

КАНОНИ СВЯТІ Й НЕПОРУШНІ

Наша Церква Єдина і Вселенська. Це Догмат — цебто правда Віри. Коли ж Церква Вселенська єдина, то мусить бути й те, що поєднує. Це:

Святе Письмо,
Догмати
Канони
Передання.

I. Вселенські Собори

Перші три віки наша Християнська Церква тільки розвивалася. Була гонима. Мусіла бути тайною. Могли бути тільки місцеві Собори, та й то таємні, постановляли тільки для себе. Тому й було різне по різних Церквах. Єдності в обрядах не було. Кожна Церква жила по своєму.

313 р. — Медіоланський едикт імп. Костянтина про повну волю Християнства. З цього часу можна було голосно говорити про впорядкування Вселенської Церкви. Можна було подумати і про Вселенський Собор. І його скликано через 12 літ, 325 року в Нікеї.

Вселенські Собори

Їх було сім.

I 325 р.

Никея, 318 Єпископів

VII 787 р.

Никея, 367 Єпископів.

Для вирішення: 1) Догматів Віри. 2) Вселенських Канонів. Догмат — правда християнської Віри. Канон — правило церковного порядку.

Догмат Віри, Вселенський Канон — це може ріша-

ти тільки Вселенський Собор. Місцевий не може цього рішати.

На Вселенських Соборах сходилася вся Церква, головню її Єпископи.

I — 325 р. — 318 Єпископів, Никея.

II — 381 р. — 150 Єпископів, Костянтинополь.

III — 431 р. — 200 Єпископів, Ефес.

IV — 451 р. — 630 Єпископів, Халкидон.

V. — 553 р. — 165 Єпископів, Костянтинополь.

V/VI — 691-2 — 227 Єпископів, Костянтинополь.

VI — 680 — 170 Єпископів, Константинополь.

VII — 787 р. — 367 Єпископів, Нікея.

Ні одного разу в Римі!

Вселенські Собори збиралися все в самій Візантії, і ані разу не збиралися в Римі. Це вказує, що тоді Рим не мав значення, — його він набув пізніше. Царгород звався — другий Рим. Останній Собор був 787 р., а 8-го й Рим не бажав. Римські Собори все вважалися місцевими!

Світських осіб на Соборах не було, а коли були, то як: а) заступники влади, б) часово покликані. Імператор був помазанець, тому міг бути на Соборі. Він особа й духовна.

II. Канони

Канон — це Правило Вселенського Собору про церковний порядок. Правило церковного благочинія (порядку). Вселенська Церква мусить бути тільки благочиніє.

Догмат — це Правда Віри.

Канон — це Правило Церкви, як Догмати виконати в Церкві. Догмат і Канон пов'язані нерозірвально. Канони провадять у життя Догмати.

Приклад. Таїнство Хрещення — це Догмат. А як виконувати це Таїнство — це Канон. Догмат пов'язаний з Каноном. Без Канонів Церква не може жити. Напр.: Жінки до Вівтаря не входять. Світські без нужди не входять. Канон у Церкві на кожному кроці!

Канони обіймають усе церковне життя, усе церковне благочиння, напр.:

Про Єпископа

Про Священника

Про монахів

Про Таїнства.

Але все те, що обов'язкове для всіх Церков, для Вселенської Церкви.

Канони — це цемент для Вселенської Церкви. Це цемент для єдності Церкви. В Канонах об'єднані всі Християнські Церкви. Заберіть їх — і єдність буде поруйнована. Хто не визнає Канонів, той не визнає: а) Єдності Церкви, б) Вселенскості її. Цебто, той руйнує Догмати. Той руйнує церковне життя. Той церковний руйнник.

Христос навчав, а Канони за невиконання науки Його поклали кару. Напр., Церква прийняла 14 Правил Олександрійського Архієпископа Феофила: хто кривдить інших, того відлучити від Церкви, аж поки не перестане. А Христос: Любіть свого ближнього...

Хто не позостається в Церкві на Молитві до кінця, відлучати від церковного єднання. Апост. 9. Ант. 2.

Хто не був тричі підряд у Церкві, без поважних причин, на Літургії, той відлучається від церковного єднання до покаяння.

III. Канони Святі й непорушні

Собори Вселенські дуже вчисто починалися, велися й закінчувалися. Скликав Собори Візантійський Імператор на прохання Патріярха чи Єпископів. Імператор — помазанець.

Сім Соборів — це сім стовпів, на яких держиться Церква. Це її Семисвічник. Так навчали Отці Церкви.

Кожен Канон, коли приймався, то приймався "Ізволися Духу Святому й нам". Цебто всі Канони подиктовані Духом Святим. Тому вони Святі.

Часто тих Отців, що були на Вселенських Соборах і складали Канони, стали по смерті Святими. Як же не уважати Святими Канонів? На I Вселенському Соборі був Св. Миколай. На II — Григорій Богослов.

Пошана Канонів велика й глибока. Їх шанували всі найвидатніші Отці, і нам це заповіли. А хто пробував ламати Канони, того завжди викидали з Церкви. Вдавніну звали Канони святими, божественними.

Єпископ в день наречення прилюдно присягає виконувати всі Канони. А коли не робить того, то ламає Канони. Священик підписує присягу про те саме. Так наказують Святі Канони. Як ми шануємо 10 Заповідей Божих, так само маємо шанувати й Канони 7 Вселенських Соборів. Канони прийняті на всі віки. Змінити їх може тільки той, хто їх постановив, — Вселенський Собор. А до того часу вони незмінні.

Церква — це товариство людей, що об'єднуються

для Спасіння. Як може бути Товариство без Канонів? Кожне товариство живе Уставом, правилами. Він обов'язаний для всіх членів. Держава живе законами, Вони обов'язкові для всіх. Хто ламає Устав товариства, того викидають з товариства. Хто ламає закон Держави, того карають — викидають до в'язниці, або й з життя — карою на горло.

Так само й Церква, як окреме Боже Товариство, має свої Закони й правила. Канони — це постанови Вселенських Соборів. Вони Святі й непорушні. А хто їх порушить, той викидається з Церкви. Без виконання Канонів Церква не може існувати, інакше б її розвалили. Хто не виконує Канонів, і хоче запровадити свої, той руйнує Догмати про 1) єдність Церкви і 2) Вселенськість Церкви. Канони — це підвалина, на якій тримається Церква. Заберіть Канони, і вона руйнується!

VI. I. (692 р.): "А коли хто не тримається й не приймає Правил Вселенських Соборів, і не так мислить і проповідує, й наважується йти проти них, тому да буде анафема, і від Християнства, як чужий, нехай буде виключений і викинений!"

VI. 2: "Нікому не дозволяється Правила змінювати, чи відмінювати, чи взамену даних Правил приймати інші". А 1. VII повторило все це.

"Ісповідання Віри" Петра Могили 1645 р., п.п.72 і 96 — наказує виконувати всі Канони Семи Вселенських Соборів. Канони Святі й непорушні. Хто руйнує Канони, той руйнує нашу Українську Православну Церкву, бо вона твердила: Канони Святі й непорушні.

Православна Віра — це стара Віра. Вона не приймає нового. Розвій її — глибше розуміння старого. Протестанти відкинули Канони й встановили свої нові. Відкидати Канони може сретик або церковний невіжа.

Яких Канонів не виконувати? Кожен скаже по своєму. Зламавши один Канон, на чому спинитися далі? Тут була б повна суб'єктивність.

Чому не було Восьмого Вселенського Собора?

Бо постановлено, щоб більше новин не вводити. Вселенський Собор збирається на справи вселенські, головні Догмати. А вони всі закінчені. Католики зібрали 1870 року Вселенський Собор і постановили: Папа непомильний. А в нас було й є: Вселенська Церква непомильна! У католиків було 20 Соборів.

IV. Помісний Собор

Церква обов'язана тримати все, прийняте від Святого Письма й Апостольського передання. Гангр. 21. Інакше вона не Церква. Не вільно заводити новин, суперечних Св. Письму й Церковним Правилам. Гангр. 21, Перв. 2. Інакше будемо протестантами.

Національний Помісний чи Краєвий Собор — це Собор окремої Держави. Він може постановити тільки те, що потрібне для Крайової Церкви і чого не мають Канони. Місцевого Канона й не постановляли.

Єпархіальний Собор — постановляє потрібне для своєї Єпархії. Не може постановляти нічого суперечного з Вселенськими Канонами.

Чи кожен Собор правомочен?

Ні. Тільки:

- 1) На чолі канонічний Єпископ.
- 2) Ухвали мусить затвердити канонічний Єпископ.

І які б Собори не збиралися, він буде неправомочен, коли

- 1) Не головує Єпископ
- 2) Або він неканонічний.

Вселенські Собори часто відміняли постанови Соборів місцевих. 449 р. Собор Розбійничий в Ефесі, а хотів себе звати Вселенським.

У Вселенській Церкві Канони живі: що ніби застаріло в одній Церкві, живе в іншій! Церкву хитали й за перші віки, тому II Вселенський Собор 381 р. постановив 9 член Символа Віри:

"Вірую во

- 1) Єдину
- 2) Святую
- 3) Соборную = Вселенську
- і 4) Апостольську Церков".

Була одна Церква Православна. Вона складалася з 5 Патріархів. Римський, Царгородський, Олександрійський, Антіохійський, Єрусалимський. Року 1054-го Римський Патріархат відірвався і назвав себе гордо — Католицьким. Пішов у схизму.

Православний — хто правильно славить Бога. А для цього потрібні старі Канони.

Католицька — Вселенська.

СОБОРНОПРАВНІСТЬ

При Єпископі звичайно буває Консисторія. У цілому світі головою Консисторії завжди буває Єпископ. Щоб сама Консисторія рядила церковними справами, цього в цілому Православному Світі нема.

1. Що таке соборноправність.

Кожна Церква соборноправна, бо так вимагають Канони. Церква без Соборів не може жити. Це її душа. Соборноправність — це те, що Собори правлять Церквою.

Церквою правили Собори. Собор — Збір осіб, що встановляли правила Церкви. Собори: 1) Крайові чи національні. б) Єпархіяльні. в) Вселенські.

З правила Церквою управляє Єпископ, але при ньому є зверхній орган — Собор. Єпископ істотно зв'язаний з Собором:

- 1) Він голова Собору,
- 2) Він затверджує віроісповідні постанови Собору,
- 3) Він скликає Собор.

На Собор з'їжджаються тільки особи Духовні — це з правила. Але часом, по різних Церквах не однаково, запрошуються чи обираються й особи світські. Завжди так, щоб Духовних була більшість.

На З'їзд лікарів скликаються тільки лікарі, хоч їх постанови торкаються всіх людей. Чого ж би на Соборах мали переважати світські, а не духовні?

Канони про участь світських в Соборах не говорять ні слова. Вселенські Собори склалися тільки з осіб Духовних. А з світських був імператор або його представники. Бо імператор помазанець.

Отож, Собор — це керівництво Соборів Церквою.
Що вищим органом у Церкві є Собор.
Вселенський — для всіх Церков.
Крайовий — для Церкви краю.
Єпархіальний — для Церков Єпархії.

II. Соборноправність в Україні

В Україні здавнини Церквою рядили тільки Єпископи при допомозі Собору. Світські люди в церковне управління не вмішувалися. Так було в в.в. X-XV. Сім віків.

Парафія могла сама собі обирати Священика, як кандидата. А затверджував Єпископ, і він тільки й звільняв.

Єпископа обирав Собор Духовенства з участю мирян, особливо з участю князя. Часто кандидата виставляв і підтримував сам князь. Митрополита обирали Єпископи, а кандидата часом виставляв князь.

Але Польща, цебто католицтво, стала нападати на нашу Церкву. Саме Духовенство не змогло належно боронити Церкву, тому до цієї справи приступило й наше панство, а пізніше й усі вірні. Польські королі стали самі призначати Єпископів. Це стало їхнім правом, яким вони сильно зловживали.

Розвилося в нас право патронату, — поміщики "опікувалися" Церквою в Західній Україні. Вони призначали Священиків.

III. Братства

З кінцем XVI в. Братства сильно працюють, допомагають в церковному житті. Вони самі обирають собі кандидата во Священики, а Єпископ його затверджував або відкидав. Обирався Священик до смерті. Звільнити міг тільки Єпископ.

Братства по містах стали вмішуватися в справи Єпископа, в церковне управління. В Братствах були різні люди, не все добрі. Були крикуни. Стали виходити великі суперечки між Братствами та Єпископом.

Появилися ставропігіяльні Братства, цебто такі, що залежали тільки від Патріярха, а від свого Єпархіального Архиерея не залежали. Вони перешкоджали в праці Архиерею. Вони були неканонічні, й шкодили Церкві.

Суперечки між Єпископом і Братствами довели до того, що Єпископи змушені були піти в Унію, бо не могли дати собі ради зо світськими. І так зробили всі Єпископи.

Участь Братств в церковному управлінні була тимчасова, викликана гонінням Церкви. Це не було правило, а тільки виключення з правила. Але це в нас закорінилося й на 17 в. А тепер на це покликуються, і світські хочуть керувати Церквою. Це протиканонічно.

IV. Миряноправство руйнує Церкву.

Соборноправство — це не миряноправство. Єпископ не може віддати Церкви в управління самих мирян, бо потоплять церковного корабля.

"Вірую во Єдину, Соборную... Церков" = Вселенську, це не про соборноправство.

Братства таки допровадили до унії. Вони розігнали Єпископат, а Церкву захопили в свої руки. Оборонили Братства Православну Церкву від католицизму, але не оборонили її від Москви... Вони стали політикувати... А коли Москва забирала Українську Церкву, вже голосу Братств не чуємо. В ньому було багато міщан, а їх Москва перетягла на свій бік. І Братства не боронили своєї Церкви...

Козацтво боронило свою Церкву, а тепер боронити перестало, бо Москва перетягла їх на свій бік. Перетягла й Івана Мазепу... А Петро Сагайдачний таки боронив! 1620 р. Москва агітувала й підбивала на ставропігії, — щоб залежали від неї безпосередньо.

1676 р. Стародубський полковник Петро Рославець бив Москві чолом, щоб його Стародубська Церква підлягала безпосередньо Патріярхові Московському, а не Царгородському... І це був не одинокий випадок... Це ставропігія.

Духовенство саме боронило свою Церкву 32 роки від Москви. А його ніхто не підтримував.

8. VII. 1685 р. в Києві був Собор для вибору Митрополита кн. Гедеона Четвертинського. Духовенство збойкотувало його, а миряни обрали собі потульного Митрополита москвофіла Гедеона, щоб він передав Українську Церкву Москві.

Ставропігійні монастирі появилися, — залежали просто від Москви, поминувши свого Єпископа.

В 1921 р. миряни захопили в Києві в свої руки і Церкву і Собор, і вони внесли в Церкву небувалі новини й створили церковний хаос. Їх Вселенська Церква не признала.

Соціялісти в Україні руйнували Церкву, не визнавали її. Тепер вони попроставали до Церкви, але позосталися невірними. Внесли до Церкви свої партійні поступовання.

БЕРЕЖИМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ!

Слово на Обрізання Господнє

(Холм, 1943 р., Свята Данилова Гора)

I. Бережімо свої рідні звичаї

Життя Христове — то приклад нам, як треба жити. Для того й приходив Він на землю, щоб дати нам зразка життя. А Євангелія — книга життя. Як належить нам поступати, як жити.

"Коли виповнилось вісім день, щоб обрізати Його, то Ісусом назвали Його, як був Ангол назвав, перше ніж Він у лоні зачався" (Лук. 2. 21).

Свято Обрізання чи Найменування. Названо Ісус — Спаситель. Це приклад, що Закон — свої звичаї — треба конче виконувати!

По закону Мойсееву на 8-ий день мусіли обрізати кожного народженого хлопчика (1 М. 17. 12, 3 М. 12.3).

Свято 1-го січня — Обрізання або Найменування. Свято дуже давнє, — в IV віці воно вже існувало. Христа названо Ісус, цебто Спаситель.

Батьки Христові виповняли Закон свого народу (Лк. 2. 22). "А коли — за Законом Мойсея — минулися дні їх очищення, то до Єрусалиму Його принесли". Це свято Стрітіння (3 М. 12.2).

Христос Сам виповняв Закони Свого народу. "Не подумайте ви, ніби Я руйнувати Закон чи Пророків прийшов, — Я не руйнувати прийшов, а доповнити" (Мат. 5.17). Більше того, — Він зве проклятим народ,

що не знає свого Закону: "Проклятий народ, що не знає Закону!" (Ів. 7.49). Закон народу — це його віковічні звичаї, це цілий уклад його життя, це все йому рідне, своє. Це його душа.

Таким чином Христос не відкинув Закона Свого народу, — цебто своїх рідних звичаїв, а навпаки, завжди їх виконував. І цим Він освятив виконання своїх рідних звичаїв! Він, що встановляв Новий Заповіт, не відкидав стародавніх звичаїв Свого народу. Пошанував усе своє, що до Нього було. Христос виконував усі звичаї Свого народу:

- 1) Святкував його свята,
- 2) Ходив до Єрусалиму в приписаний час,
- 3) Виконував звичаї Свого народу.

Усе це нехай стане нам прикладом, що й ми всі мусимо берегти всі звичаї свого рідного народу. В Церкві Обряди, вдома звичаї. Таке береження освятив Сам Ісус Христос, доказів на що в Євангелії повно.

8 пр. III Вселенського Собору (Ефес 431) наказує берегти свої рідні звичаї кожній Церкві: "Святому і Вселенському Соборові вгодно, щоб кожна єпархія рахувала в чистоті й без перешкоди ті права, які належать їй від початку, на основі звичаю, що здавна закорінився".

II. Бережімо свою Віру й Церкву

Усе своє рідне, усе своє наймиліше й найближче для кожного з нас зібране в вірі й Церкві, — і їх ми обов'язані в найпершій мірі берегти. Віра й Церква — це національна ознака всього народу, і власне в них і біля них тримаються всі національні ознаки народу.

І як сонце стоїть у середині всього нашого фізичного життя, — воно освічує й гріє нас, — так само й віра з Церквою стоять у середині, в центрі нашого духового життя, і теж гріє й освічує нашу душу. Без сонця припинилося б усе наше життя, а без віри з церквою припинилося б усе наше духове життя.

І так у кожного народу віра й Церква — це своє найрідніше. Це душа народу. Хто уникає від сонця, той фізично хиріє й обезсилюється. Хто уникає від віри та Церкви, той хиріє духово, вироджується й стає нелюдом.

Тільки віра й Церква роблять людину людиною, любовною та повновартісною. Вже довгі роки більшовики переслідують й розкладають Церкву, і викохали своїх послідовників — нелюдських, жорстоких та безвартісних.

Тільки в Церкві й біля Церкви людина належно й повно розвивається й стає повновартісним громадянином.

Ось тому наш найперший обов'язок міцно триматися своєї батьківської віри й своєї Церкви. Хто їх тратить, хто їм зраджує — той тратить душу свою, той тратить усе своє рідне, усе своє національне.

Кожна людина, або й цілий народ, коли кидає свою віру й Церкву й приступає до інших, тим самим кидає й свій народ, зраджує йому. Це найбільша рана своїй рідному — зміна віри й Церкви! Це найбільший удар для народу!

Наші святі українські, Чернігівський князь Михайло Всеволодович та його боярин Хведір загинули в татарській Орді 20 вересня 1246 року, але віри своєї не зріклися. Князь не хотів показати злого прикладу для свого народу, — і волів загинути, аніж зрадити вірі своїх батьків!

Встаровину багато наших українців попадали в полон до татар та турків, але рідко коли хто навіть на чужині, навіть під примусом не змінював своєї віри.

Про це лишилося багато українських дум, де все це оспівується. Було багато випадків, коли й життя своє клали за віру, але не приймали магометанства.

А були випадки, коли наші полоненики чи полонянки змушувані були силою до магометанства, — і приймали його поверхово, в душі полишаючи православніми. Згадаймо Марусю Богуславку, попівну, яку описує українська дума. Або Настя Лісовська чи Роксоляна, полонянка з Рогатина чи із Стрийщини, була в XVI в. жінкою Сулеймана Великого. Але все допомагала своїм православним!

III. Любімо свій рідний народ

Христос сильно любив свій народ. Посилаючи учнів Своїх на проповідь, Христос їм наказував: "На путь до поган не ходіть, і до самарянського міста не входьте, але йдіте радніш до овечок загинулих дому Ізраїлевого" (Матв. 10. 5-6).

Отож, Христос дбав найперше про Свій рідний народ, його спасіння — найближче Йому.

Коли хананеянка йшла за Христом і кричала, щоб Він спас її доньку, яку демон тяжко мучив, і учні також просили Його про це, то Христос відказав: "Я посланий тільки до овечок загинулих дому Ізраїля (Мат. 15. 24). "Не годиться взяти хліб у дітей, і кинути щенцям" (Матв. 15. 26).

Отож, Христос любив усіх людей, але найбільше й найперше — Свій рідний народ! Це для нас навчальний приклад — робімо так і ми! Інтереси свого народу ставмо на перше місце, як це робив і Христос!

Що то є любити свій народ? Любити, то служити. Хто любить свій народ, той йому щиро служить. Служимо й ми своєму народові, як служив йому аж до загибну Сам Христос. Служімо, пам'ятаючи, що служити Народові — то служити Богові!

IV. Любімо свою рідну землю

Рідний народ наш займає свою рідну землю, — і її ми обов'язані любити й берегти. Рідна Земля — це одне з найкращого й наймилішого, що тільки має кожна людина й кожен народ. Рідна земля ніколи не забувається. Христос плакав за Єрусалимом (Мат. 23. 37), бо любив його, як своє рідне місто! Наслідуймо Христа, й любімо свою рідну землю!

V. Бережімо свою рідну мову

Святе Письмо навчає: "Щоб кожен чоловік був паном у домі своїм, і говорив мовою свого народу" (Есф. 1.22). Мова зв'язана нерозривно з народом, і коли ми мусимо любити свій народ, то тим самим мусимо любити й берегти й свою мову! Без мови народ не може бути, не може існувати.

Неемія 13. 24-25 наказував не забувати своєї рідної мови. По Вавилонському полоні жиди єдналися з своїми сусідами, а тому "їхні сини говорили наполовину по-ашдонському, й не вміли говорити по-юдейському, а говорили мовою того чи того народу". Це лютило Неемію, про що він розповідає: "І я докоряв їм, і проклинав їх, і бив декого з них, і рвав їм волосся, і заприсягав їх Богом, щоб не робили такого"...

Христос говорив своєю рідною арамейською мовою. А в останню минуту, вмираючи на хресті, Ісус скрикнув цитату з Псалтиря по-арамейському: "Елі, Елі, лама савахтані?" (Пс. 22. 2, Мат. 27. 46, Мар. 15. 34).

Апостоли говорили навіть з місцевою галилейською вимовою своєю. Так, Петрові, що був у підвір'ї Кайяфи, присутні казали: "І ти справді з отих, — та й мова твоя виявляє тебе" — (Мат. 26. 73. (Пор. Мар. 14. 70, Луки 22. 59).

Не цураймося ж і ми своєї рідної мови, як не цу-

рався своїй рідній мові Христос та Апостоли. Бережімо й мову своєї Церкви. Це була т. зв. церковно-слов'янська з своєю українською вимовою. Росія завела російську вимову в Церкві, а це до доброго не довело, — тільки обезсилило Церкву, а на Холмщині довело й до катастрофи 1905 року.

Денеде служать тепер і живою українською мовою.*) Це для того, щоб усе розуміти в Богослуженні, бо стара мова менше зрозуміла. Та й інші народи так роблять, напр. православні румуни правлять своєю живою мовою. Це доповнення до свого стародавнього, а не руйнування його.

Отож, бережімо й любимо свою мову. Любімо в усьому її, — в пісні, в книжці, в розмові. Ніколи не цураймося своєї рідної мови де б то не було. І не вільно ховатися з нею, бо це наша рідна мова, душа народу.

Рідна мова близька й мила кожній людині, і тільки людина з порожнім серцем не чує її тепла та краси. Вона гріє нашу душу божественним огнем, вона брентить для нас небесними звуками. Ось тому то рідна мова зветься мовою материнською. І як любимо матір свою, так само любимо й мову рідну свою.

VI. Бережімо свої рідні пісні

Українська нація на цілий світ уславилася своєю піснею. Українська пісня завжди пристійна, глибоко змістовна, навчальна. А в нас часом міняють їх на чужі непристойні. А в пісні відбивається душа народу!

Хто любить рідну мову, той любить і рідну пісню. Пісня — це щира розмова душі з серцем, і тому то пісня така мила нашій душі. Ось тому то наше серце й душа наша так насолоджуються в Церкві рідними й величними піснопіннями.

Яке сильне враження роблять на нас свої рідні колядки! Вони пронизують нам серце й душу, й направляють їх до Бога. Їх любить увесь наш народ. Як побожна пісня, вони ввійшли до Церкви й робиться ніби церковним піснопінням.

VII. Бережімо свою рідну одержу

Святе Письмо наказує нам берегти навіть рідну одерж. В Книзі Пророка Софонії 1. 8 читаємо: "Так говорить Господь: "Покараю Я всіх, що вони зодягають оде-

*) Митр. Іларіон писав цю проповідь 1943 року, коли ще не в усіх церквах на Холмщині вживали мову українську — С. Я.

жу чужинну". Не кидаймо звичайної одежі свого народу й не міняймо її на чужу! Змінімо одне — змінімо і друге. За малим піде більше.

Буковинський Митрополит Євген, що походив з селян українців, не пізнав своєї матері, яку перебрали в панську одіж і привели до нього в день інтронізації.

Кожна людина гарна в своїй одежі! А гарна одежа та, до якої звикаємо ми й народ.

VIII. Горе зрадникам свого рідного!

І де б ми не були, чи то вдома, чи то на чужині, мусимо свято зберігати все своє рідне.

І чужого наuczайтесь, —

І свого не цурайтесь. — казав Шевченко.

Це згадування свого рідного на чужині завжди подає духу, бадьорить його, відсвіжує нас. Емігранти, вигнані з рідного краю, що мусіли жити серед чужого народу й забувати свої рідні звичаї, проте завжди згадували свої різдвяні та великодні звичаї, і вони надавали їм сили терпіти на чужині.

Над річками Вавилонськими
Там ми сиділи та й плакали,
Коли згадували про Сіон...
...Якщо я забуду за тебе, о Єрусалиме,
Хай забуде за мене десниця моя!
Нехай мій язик до мого піднебіння пилипне,
Якщо я не буду пам'ятати,
Якщо Єрусалима я не піднесу
Над найвищу веселість свою... (Пс. 136).

Отак і ми пам'ятаймо про свого Єрусалима, — свій рідний край!

Зрадники свого рідного завжди нещасливі, бо не мають спокійної совісти. Вони надто сильно мучаться на Святих, коли особливо ясною стає їхня зрада. Їх люди не поважають, від них відвертаються. Це пропащі одщепенці. Перекидьки.

Євшан Зілля Володимир Мономах узяв у заклад сина одного половецького хана, і лишив при собі. Іпатіїв Літопис 1301 р.: "Да лучше естъ въ своей земли костью лечи, инем на чужой славу быти".

Краще в ріднім краї милім
Полягти кістками, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати. — М. Вороний.

Народ, що легко кидає своє й пристає до чужого, ніколи сильним не буває, бо він свого цурається, а чужого не сприймає вповні. Такий народ нещасливий і неповажаний, він не має основи, на чому жити. Приклад на це — Холмщина, де багато з нашого народу відцуралися свого — і віри і народу. Усе своє — це основа, це той ґрунт, на якому людина міцно стоїть.

Своє рідне складається з окремих частин: звичай якийсь, пісня, одежа, мова й т. ін. Кожне окреме само по собі ніби й мале, але воно сотнями ниток пов'язане одне з одним. Ось тому, коли хто зрікається чогось одного, ніби й малого, той уже починає зраджувати своєму народові. Так у тілі нашому хвороба найменшого органу псує все тіло. Ось через це не вільно зрікатися ані найменшої ризи з свого рідного.

Український народ у масі своїй сильно береже все своє рідне. Року 1582-го папа Григорій XIII запровадив нового стиля (щоб по 4 жовтня йшло не 5, а 15). Польща хотіла нам накинати його силою, але український народ сильно боронився і Нового Стиля таки не прийняв.

Треба йти за прикладом Христа, що сказав: "Я не руйнувати Закона прийшов, а доповнити" (Мат. 5. 17).

Отож. не руйнуймо й ми стародавніх законів свого народу, але доповняймо їх! Цебто, зберігаймо все своє існуюче, а до нього ще й добре додаваймо.

Оце Закон свого Народу, — його найсвятіше, те, що завіщав нам Христос любити й берегти. Народ без свого Закону обречений на загибель. "Проклятий народ, що не знає Закону!" — (Ів. 7. 49).

ТВОРИМО УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ ВСІМА СИЛАМИ НАЦІЇ!

Ще раз про наші завдання

Культура для кожного народу — найперша основа, що на ній він правдиво міцніє й гартується. Сила народу — в силі його культури. З культури народу — однаково якої: матеріальної чи духової — всі судять про зрілість та міць його. Зріст культури завжди тягне за собою й загальний зріст народу, збільшує його національну свідомість, гартує витривалість у боротьбі за існування. Через це бачимо, що кожний народ — чи то в особі своїх урядових чинників, чи своєї духової еліти — повсякчасно й невинно свідомо дбає про збільшення народньої культури, бо власне вона дає народові всі користі для найлегшого й спокійнішого життя при тих обставинах, за яких тепер живемо.

Матеріальна культура — засоби життя, способи комунікації й т. ін. — приносять народові зовнішні ознаки вигіднішого життя, чому всі народи за нашого часу чи не найбільше дбають найперше про розвиток своєї матеріальної культури. Сам народ у своїй масі, особливо ж його інтелігенція, інстинктивно тягнеться до збільшення своєї матеріальної культури, як ніби найпершого джерела його щастя, а ціле державне життя звичайно допомагає йому в цім. На наших очах здобутки матеріальної культури невинно ширяться до народніх глибин, усіх захоплюючи й усіх притягуючи.

Але в кожній культурі найважливіша частина — культура духова. Вона зростає звичайно дуже поволі й відразу не кидається в вічі, як культура матеріальна. Духова культура — то інтелектуальний стан народу, то розвиток всенароднього розуму: його науки, віри, пере-

конань, звичаїв, етики й т. ін. Тільки духова культура творить правдиву національну еліту, — духово міцну, етично здорову, в житті витривалу й національно карну. Духова культура звичайно допроваджує до постання відповідної культури матеріальної, але їхній розвиток не йде водночас і воднораз. Духова культура не пишається навбач, росте поволі, а тому й поволі шириться; навпаки, — матеріальну культуру всі відразу бачать і реально переконуються в її вигідності, чому вона легко шириться й сильно тягне до себе.

Нещастя європейської культури — а це культура й наша — полягає власне в тім, що її матеріальна культура не тільки не йде впарі з культурою духовою, але навпаки — значно випереджує її. Горе такій культурі! Тільки духова культура приносить людині правдиву повноту й правдиву міць. Матеріальна культура в руках особи з малою духовою культурою сильно розбешує її, даючи їй до рук занадто небезпечну зброю, що достачає їй засоби не тільки до вигіднішого власного фізичного життя, але й до тимчасового підбою народів із слабішою матеріальною — хоч би й сильношою духовою культурою.

Духова культура творить із людини найдосконалішу одиницю, — це тільки про неї Біблія твердить, що людина створена на взір та подобу Божу. Духово культурна людина справді міцна, правдиво витривала й карна, — і це тільки вона творить найкращі форми громадського людського життя. Народ, що має правдиву духову культуру, а до того й поширену до його низів, конче стане міцним і могутнім. Він буде народом із найміцнішими основами, й легко творитиме собі життя по своїй уподобі. Його матеріальна культура допасовуватиме його культурі духовій, бо ростиме водночас і поруч із нею, а тому він зможе повно й відповідно її використати, цебто бути народом суцільним, не однобоким, бути народом, що всі його частини розвинені рівномірно. Такий народ щасливий в особистому житті й могутній у житті державному.

Для недержавного народу духова культура грає величезну ролю, бо власне нею він може й перевищувати народ, що політично підбив лого. З історії маємо не мало прикладів, коли фізично сильніший народ підбивав собі народ із більшою духовою культурою, але довго володіти ним не міг: духова культура завжди перемагає.

* * *

Український народ за останні 10 літ свого життя політично стратив надзвичайно багато. На щастя, його духова культура за цей саме час так сильно зросла, що

ці політичні невдачі безумовно будуть тільки тимчасові. Але наша духовна культура має велику недостачу, що не дає можливості стати правдиво міцною: вона не охопила ще цілої інтелігенції, а ще менше — низи народні. Правдивої духовної еліти в нас небагато, далеко не стільки, як треба було б для нормального розвитку нації. Але вже національної духовної культури серед нашої інтелігенції й зовсім мало.

Національна свідомість, що росте з національної духовної культури, це найміцніший ґрунт для самостійного життя народу. Ми, українці, можемо вказати на один навбач ніби несамовитий парадокс: за останні 15 літ життя ми надзвичайно духовно виростили, не зважаючи на рани програної війни. Програли ми війну найперше через національну незрілість свого народу, але разом із тим власне ця програна стала причиною просто буйного зросту нашої всенародньої свідомості. Цей зріст національної свідомості став у нас такий великий, що сьогодні найубожчий духово українець добре знає вже про головну причину нашої програної... От уже справді: хто не вмер, той не воскресне!

А окремі епізоди ще так недавньої визвольної боротьби поволі стають у нас могутими двигунами національної свідомості, — вони вже страчають свою реальну дійсність і помалу перетворюються в чарівні казки минувшини, овіяні всенародною романтичною пошаною. Створюються величні культи Крут, Базару, Соборности й т. ін., що надзвичайно підносять всенародню свідомість. Свято Соборности, що тепер карно святкує його 22 січня цілий наш народ, на наших очах перетворюється на всенаціональний культ, що безумовно принесе нам величезні духові й політичні користі. Я був той, що мав щастя — серед інших — творити цю "Соборність": Рада Міністрів у січні 1919 р. доручила мені, як Міністрові Освіти, виконати публічно це Свято. Але... це ж було тільки Свято Соборности, бо в дійсності ніякого об'єднання по цім акті не наступило: Галичина зберегла своє окреме військо, окремий уряд і т. д., що не все допасовували свою діяльність до потреб соборних. Минуло з того часу 16 літ, і сталося найбільше національне чудо: Соборність сама наступила — понад голови народних провідників — у всіх наших душах, і тому ми з такою чужою пошаною святкуємо тепер це Свято... Це найпоказніший приклад великого зросту всенаціональної свідомості в нас.

* * *

Реальний хід нашого життя, політичний стан нашого народу голосно вимагають від нас значного й показного побільшення праці для піднесення національної культури своєї інтелігенції, а тим самим і цілого народу. Мусимо перетворити нашу інтелігенцію в національно свідомий моноліт, бо це найскоріше зміцнить і загартує цілий наш народ. Мусимо працювати, не покладаючи рук, над зростом духової міцності народу. Коло цієї тяжкої праці стоїть сьогодні національна наша Церква, преса, театри й т. ін., мусить до неї стати й ціла наша наука.

Конечну потребу національної культури й національні обов'язки наших учених яскраво виявляє оцей приклад. Славний сербський учений, що надзвичайно багато зробив для розвитку своєї національної культури (історія, література, мова), Любомир Стоянович, закінчивши гімназію, збирався був вступити на природничо-математичний факультет. Один із учителів його, сербський патріот Момчил Іванич відговорив Стояновича від цього й скерував на факультет історично-філологічний оцією для всіх національно німецьких народів історичною думкою: "Природничі й математичні науки розроблюють і інші народи, й ми маємо можливість користатися їхніми трудами; а науки національні, коли самі ми не будемо їх плекати, чужинці не стануть розробляти за нас, а коли й будуть, то не так, як треба, — ми самі повинні тим зайнятися" (автобіографія, "Годишняк Срп. Кр. Акад. Наук", XXXII, 153). Усі наші вчені мусять завжди пам'ятати це якнайглибше: це катехизис для нашої праці!

Оце причини, що зродили постання "Нашої Культури". Національна наука — основа духової культури народу, її найміцніший ґрунт. А між тим можна відверто сказати, що своєї національної науки український народ іще відповідно й належно не використав для впорядкування свого життя: широкі інтелігентні маси мало знають свою рідну науку. Мало знають, бо вона в нас має дуже несприятливий ґрунт для розвою: незалежних державних національних вищих шкіл ми не маємо, а цим ми позбавлені нормального розвою своєї науки. Наукових товариств у нас надзвичайно мало, а ті, що є, не міцні, і поза декількома чисто фаховими виданнями "по цей бік Збруча" з наукових журналів нічого не виходить. Такий стан уважаємо за зовсім ненормальний, більше того — за шкідливий для нашого всенароднього розвитку. Бож наука мусить усі сили свої віддавати найперше на службу своєму народові.

Ми мусимо мати свої наукові періодичні журнали, присвячені передовсім плеканню рідної культури. А до того такі журнали, що ставили б собі за ціль не тільки сам розвиток національної науки, але й поширення її в широкі інтелігентські маси, цебто: виразну службу своєму народові. Треба змусити нашого інтелігента привчитися й до поважної лектури, бо інакше не матимем його глибоко свідомим. А тільки ж національно свідомі інтелігенція становить родючий ґрунт для національного зросту цілого народу. Отже, — мусимо й науку свою віддати на реальну службу своєму Народові.

* * *

"Наша Культура" й поставила собі за мету стати загальнодоступною трибуною вільної наукової національної думки серед української інтелігенції. Найголовніше завдання наше — наукова служба своєму народові. Ми закликали й закликаємо всіх до цієї відповідальної співпраці. Кожний фаховий учений, кожний, що почувається на силах працювати для культури свого народу, гостинно знайде місце в "Нашій Культурі". Визнаємо, що національну культуру можна й треба творити конче всіма спільними силами нації, без жодного огляду на їхню партійну чи ґурткову приналежність, без огляду на їхні політичні переконання. Кожна духовна культура, в тім числі й наша, має всенародні риси, спільні людям усіх політичних переконань. "Наша Культура" й пильнує стати об'єктивним національним науковим органом, що ставить собі за ціль ґуртувати до однієї наукової служби своєму народові всі наші недолею й анархією розпорошені наукові й культурні сили. "Наша Культура" хоче стати, так би мовити, органом вільного українського університету, й нести своїй інтелігенції наукові досліді над цілою нашою культурою, а в такому органі мусить знайти місце кожний, хто тільки хоче працювати для розвитку нашої культури.

Оце причина, чому в "Нашій Культурі" працюють учені найрізніших політичних переконань, найрізніших угруповань і т. ін., — ми свідомо творимо всенаціональний науковий орган всіма силами нації. Соціаліст і монархіст, уєнерівець і гетьманець стрінуть у "Нашій Культурі" однаково тепле й гостинне прийняття. Приймемо й чужинця, якщо його праця наукова й корисна нашій культурі. Покажімо ж нарешті, що ми маємо й всенаціональні скарби, ті скарби, що їх однаково цінить цілий народ без партійної різниці. Покажімо ж нарешті, що

ми вміємо свідомо об'єднатися бодай коло наукової служби своєму бездоленному народові!

Український народ — християнський народ, але різних вір і різних обрядів. Через це "Наша Культура", базуючись на християнському світогляді, свідомо оминає й оминатиме дражливі віроісповідні та обрядові питання. Але заслуговує найбільшої уваги чи не одинокий у нас просто історичний факт: два Митрополити, голови двох наших Церков, умістили в "Нашій Культурі" свої статті... Проречистий і глибокий приклад для всіх наших угруповань та партій!

* * *

Наука в нас зовсім не плекається, а окремі вчені не шануються. На шкоду своїй культурі ми не створили всенароднього культу пошани вчених. Ця грізна ознака культурно невиробленої нації, що пімститься на нашій культурі.

Учений — це та з ласки Божої вибрана людина, що віддано покохала науку над усе, що саможертвенно вірїлася цьогосвітніх принад для добра своєї науки. По-за своєю наукою вчений звичайно нічого не бачить, бо цілою душею відданий тільки їй. Небагато в нас таких учених, але все таки є. Шануймо й поважаймо їх, бо ж то на їхній праці росте найкраща духовна культура. А між тим у нас за останній час повелося так, що власне вчених, особливо правдивих, найменше поважають: кожний ліпшезнайка вільно виливає свої брудні й на тяжку працю вчених, а ціла інтелігенція спокійно читає це... й мовчить. Це духовий розклад інтелігенції. Нема в нас тепер обов'язкового наукового стажу під керівництвом видатних професорів, а тому часом навіть і серед "учених" (новочасних!) бачимо малоетичне наукове поступовання, напр., зведення особистих поракунків під видом "критики".

Найсуровіша наукова етика мусить обов'язувати всіх правдивих учених. Вільно критикувати кожну працю, коли чуєшся до того на силах і маєш на те наукове покликання, але не вільно не шанувати чужої думки, хоч би й відмінної від твоєї, а ще гірше — не шанувати автора тієї іншої думки. І вже зовсім не пристало вченому зводити в критиці свої особисті поракунки. Для "Нашої Культури" це основні етичні наукові засади, яких вона тримається й від яких не відступить.

* * *

Отже, всіма спільними силами Нації — вчених і чи-

тачів — мусимо створити поважний науковий журнал взагалі, бо цього голосно вимагає стан нашої науки. Число наукових журналів показує правдивий розвій науки, а в нас же їх так мало. Українські вчені не дармують свого часу, багато пишуть, але друкувати своїх праць звичайно не мають де, а це не дає змоги нашій науці правдиво показати себе назовні. Мусимо конче створити вільний науковий орган, але такий, щоб задовольнити бодай найголовніші потреби нашої науки. Ціле наше громадянство мусить реально й широко підтримати такий орган, бо того вимагає не тільки нормальний розвій нашої національної культури, але й політичний стан народу: з народом, що має показну науку, все числяться поважніше.

Звичайно наукові журнали видають ті або ті наукові товариства, видають значно обмежене число примірників і розсилають їх своїм членам. Такі журнали на широке громадянство впливають дуже мало й не скоро. Ми робимо спробу створити науковий журнал зовсім іншим способом: поза науковим товариством, тільки з власної ініціативи. Думаємо, що вік і тридцятилітній науковий стаж дають нам право братися за таку працю. Існування такого журналу, що виконує ролю не меншу, як журнали наукових товариств, надзвичайно потрібне для нашої культури, бо наукових товариств тепер легко творити не можна. Правда, Редакція "Нашої Культури" вже запросила до свого складу кількох учених, що створять Наукову Редакційну Колегію.

Ставимо собі за ціль створити з "Нашої Культури" такий науковий журнал, щоб він справді широко пішов до нашої інтелігенції й став їй провідником у питаннях національної науки. Без показної реальної підтримки громадянства такий журнал існувати не зможе. А ця підтримка конче нам необхідна, бо стан нашої науки вимагає подвоєння розмірів "Нашої Культури", щоб дати тим змогу нашим ученим вільніше друкувати свої праці, цебто — промовляти до свого Наряду. А це залежить не від Редакції, а тільки від національної свідомости нашої інтелігенції, — від числа передплатників. Тому й закликаємо нашу інтелігенцію до масової передплати "Нашої Культури", цебто до підтримки своєї національної вільної науки.

* * *

Український учений світ відразу глибоко зрозумів шляхетні завдання "Нашої Культури" й виявив повне довір'я до її Редакції, що видно не тільки з видрукуваних на ст. 258-263 кн. 4-ої уривків із їхніх листів, але й

з того, що він же засипав Редакцію своїми працями. Сповіщаємо тут наших Читачів, що Редакція "Нашої Культури" має вже готового наукового матеріалу на багато місяців уперед, як що не збільшить свого розміру... Усі вчені попильнували реально підтримати "Нашу Культуру"; черга тепер за нашим громадянством: підтримайте й ви наш журнал, дайте йому змогу нормально працювати й збільшитися хоча б удвоє. Не допустіть, щоб учений роками чекав видруккування своєї праці, — такий стан згубний для нашої культури. Віримо, що громада зрозуміє цей ненормальний стан творчості наших учених, і щедро підтримає нас. Не забуваймо, що вчений, не маючи змоги друкувати своїх творів, поволі знеохочується до наукової праці, — а це для нашої культури надзвичайно шкідливе. Цілий народ мусить призначатися над цим і негайно допомогти своїм ученим.

Маємо намір із наступного року перетворити наш науково-літературний журнал на журнал чисто науковий, бо практика показала вже, що наша наука вимагає свого власного журналу поважніших розмірів, тоді як для задоволення літературних потреб ми маємо кілька журналів. А це збільшення можна зробити тільки за допомогою широких кіл нашої інтелігенції та за допомогою окремих меценатів, що розуміють велику вагу нормального розвитку національної науки.

Мусимо за всяку ціну значно побільшити розміри "Нашої Культури", — це невідкладна потреба доброго розвитку нашої науки, це конечна вимога нашого всенароднього престижу. "Наша Культура" широко пішла й до наукових установ цілого світу, — покажімо ж світові свої правдиві культурні спроможності. Редакція завалена науковими працями, — даймо ж їм змогу побачити світло денне, для всенациональної користі найперше! А це може статися тільки тоді, коли ціла наша інтелігенція масовою передплатою щиро підтримає нас. Чи вже ж таки перевелися в Україні правдиві меценати-патріоти, що не пошкодували б засобів для збільшення національної культури Народові на користь, а собі на славу?

Зробімо все, що в наших силах, для підтримки рідної науки й рідних учених, — це ж основа нашої духової культури, нашої національної свідомості. Овіймо своїх учених ніжною та щирою опікою й заохотою, й даймо їм реальну можливість повно виявити всі свої духові сили й спокійніше працювати! Це наш усенациональний обов'язок!

* * *

Творімо ж українську національну науку, як основу нашої духової культури, всіма силами Нації! Ось через це голосно й щиро закликаємо всіх наших учених міцно об'єднатися коло "Нашої Культури", як соборного наукового органу. Рука-в-руку, всі ставаймо до наукової служби своєму народові! Закликаємо й цілу нашу інтелігенцію остаточно визнати, що бодай наука мусить бути в нас непартійна, і реально допомогти нам на культурній службі Народові. Всі разом — яких би політичних переконань не були ми — працюймо над розбудовою свого непартійного органу "Наша Культура".

ДУХОВЕНСТВО Й РІДНА МОВА

I

Важлива роль духовенства в збереженні й розвитку рідної мови відома вже з найдавнішого часу, бо віддана загально визнано, що віра й мова найміцніше зв'язані з собою й разом творять головну ознаку народности. Рідна мова — це той головний засіб, що ним віра найлегше й найглибше доходить до душі народу. Це була та головна слухна причина, чому на початку своїм Християнство ширилось і Служби Божі правились тільки рідною мовою. Та й інакше і бути не могло. Сам Христос, що ціле життя Своє проповідував живою мовою Свого народу (арамейською), по вознесінні Своїм поспішив освятити рідну мову, піславши Духа Святого на Апостолів, що навчив їх різних мов; — щоб до кожного народу несли вони Слово Боже тільки його рідною мовою, бо так вимагала істота справи. Головний проповідник Християнства по Христі і його апологет, Апостол Павло у розділі 14-м 1-го Листа до Коринтян глибоко вияснив важливе значення рідної мови для Церкви й для правдивої християнської будови вірних. На жаль тільки, Церква пізніш забула цю спасенну Павлову глибоку науку, забула на велику собі шкоду, а ще на більшу шкоду світові.

Віра й рідна мова так міцно зв'язалися до купи, що зміна однієї незабаром тягне за собою й зміну другої, а стан рідної мови завжди вказує й на стан віри народу.

Це вже давнє правдиве спостереження, що хто міцний у рідній мові, той міцний і в своїй вірі. Хто ж легко мовно винародовлюється, той легко й віру свою міняє. Цебто — найкращий засіб збереження батьківської віри — то плекання рідної мови вірних: поки вірний береже й шанує свою рідну мову, доти береже він і віру

батьків своїх, доти морально він здоровий і своєму народові й Церкві корисний. Ось це причина, що змушує Церкву, як духовну організацію, пильно й безперестань дбати про повне збереження, мало того — й про відповідне плекання рідної мови своїх вірних. Бо ж Церква, що допускає мовне винародовлення своїх вірних, тим самим уже й тратить їх, — при першій нагоді чи при першій бурі вони покинуть її. Як знаємо, вдавнину Церква сама одна творила літературну мову, а мова Церкви аж до XVI-го віку була й мовою літератури. Найкраще знання літературної мови було тільки в Церкві, найкращі письменники й учені були тільки з духовних. Церква була найдорожчою скарбницею літературної мови, високо тримаючи її стан, а тим самим у цілому світі була й найміцнішою твердиною нової культури.

Але провід Церкви не зрозумів належно глибокої Павлової науки про рідну мову, чи вірніше — забув її, бо захотів навіки зконсервувати свою літературну мову, чому з XVI-го віку кожний народ уже сам поза Церквою вільно творить собі свою літературну мову. Недоцінення значення рідної мови й нескорі застосування до нових рідномовних потреб надзвичайно пошкодило станови Церкви, що Церква незабаром і визнала й пішла знову з народом у плеканні рідної мови, через що серед письменників доби відродження завжди бачимо не мало й осіб духовних.

Християнство в своїй істоті наука інтернаціональна, міжнародня, але способи його поширення поміж людей — виключно національні. Сам культ Християнства потребує широкорозвиненого обряду, що в кожного народу все трохи відмінний. Церква конче застосовується до національної культури народу, творячи відповідні обряди й практики; а що найважливіша підвалина кожної духовної культури — то рідна мова, тому Церква сильно зливається з мовою. Зв'язок між обрядом і рідною мовою надзвичайно глибокий та міцний, через що й постають національні Церкви: Церква українська, російська, болгарська й т. ін. Панування латинської мови в католицькій Церкві не перечить цьому, бо ж не мало є католицьких Церков без латинської мови. Найголовніше в християнському культі — Евхаристична Жертва, чому Церкви й прагнуть правити Літургію, де відбувається ця Жертва, якоюсь однією стародавньою мовою. Але ж чимало є церковних відправ і поза Літургією, т.зв. додаткових, — а їх кожна Церква вільно допускає рідною мовою.

Зовнішня форма Християнства — його культ та об-

ряди скрізь національні, скрізь найміцніше спаровані з рідною мовою народу. Без цього Християнство було б малозрозуміле широким народнім масам. Ось через що масмо, скажемо ми, українці, навіть свої власні образи, малюючи Святих в українськiм убранні: національну форму глибоше сприймає наша душа й наш розум.

Із вищесказаного випливає великий обов'язок Церкви пильно берегти й належно плекати рідну мову своїх вірних. Вона мусить робити це найперш у церковних інтересах, — щоб не розгублювати своїх духовних дітей. Мовне винародовлення звичайно тягне за собою й зраду батьківської віри, цебто зраду своїй Церкві. Іншими словами, — Церква, що допускає мовне винародовлення своїх вірних, дошкільно шкодить не тільки народові, але й сама собі.

Більшість народу звичайно стихійно й інстинктивно боронить свою народність; а що рідна мова — то найперша ознака народности, то звичайно народ завзято боронить її. І горе тій Церкві, що не хотіла б належно визнати цього! Вірні звичайно найбільше дражливі на питаннях своєї рідної мови, що глибоко спарована з їхньою душею, а тому Церква, що не боронить рідну мову, трохи втрачає в них свій моральний авторитет, а вірні стають байдужі до неї.

II

Коли ж рідна мова й рідна віра так міцно зв'язані в одне нерозривне ціле, коли вони — спільний дуалістичний вияв однієї національної душі, коли вони — двоєдина неподільна істота, то Церква мусить стати найміцнішою твердиною плекання рідної мови. Без рідної мови нема Церкви. Вірні завжди кидають Церкву, що пильно не береже й належно не плає їм рідної мови. Цебто — Церква, що нехтує рідною мовою вірних, копає яму найперше сама собі.

Христос освятив, а Апостол Павло по-філософському глибоко вияснив важливість і потребу вживання рідної мови для всіх Церков, а тому Церква плекання рідної мови мусить зробити (правдивіше — відновити) своїм непохитним канонам. Канонам міцним і найсвятішим. Канонам живим і сучасним. Божі правди найглибше й найлегче пізнаємо тільки в рідній мові, — це стародавня християнська аксіома, — не забуваймо тільки її. Сама істота найсолодшого, любов'ю переповненого Христа та істота Його Матері-Заступниці, найглибше зрозумілі широким масам тільки в рідній мові, тільки в національній

одежі. До душі широких мас Вони промовляють тільки його рідною мовою, — для цього ж либонь Христос і Духа Святого послав на Апостолів Своїх, що й дотепер — як навчає Церква — спочиває на кожному духовнім. Не для вибраних тільки християнська наука, але — що стократ важніше — для широких мас. А коли так, то Церква, що належно не плекає рідної мови, тяжко грішить проти Духа Святого, а цей гріх, як Сама ж вона навчає, не прощається ані в цім світі, ані в будучім... Це велике й грізне остереження багатьом сучасним Церквам!

Стократно більші рідномовні обов'язки Церкви недержавного народу, що прагне стати державним. У недержавного народу Церква — єдина міцна твердиня його народності, а що ця народність найперше виявляється в рідній мові — то й його рідної мови. Цілий народ завжди дивиться на свою Церкву з глибокою пошаною й міцною надією, як на свою найпершу заступницю, як на свою найвірнішу дорадницю. Недержавний народ найбільше подратований якраз невизнанням рівноправності його мови, — а коли він бачить це невизнання ще й від своєї Церкви, єдиної й останньої твердині його народності, це глибоко ранить його зболілу душу й переповнює її слухним жалем до Церкви. Церква, що не плекає рідної мови, стає йому бездушною мачухою й установою чужою. Це причина, чому тепер цілий народ так виразно байдуже до своєї Церкви, як що вона належно не береже йому рідної мови.

Сучасна Церква мусить конче плекати рідну мову, мусить бути тільки найріднішою матір'ю для своїх вірних. Мусить публично заступатися й міцно боронити рідну мову так само, як боронить віру свою, бож мова й віра зв'язані нерозривно: змінюється одне, тим самим змінюється й друге. Народ цілою своєю міццю підтримує Церкву, коли бачитиме в ній свою рідномовну твердиню, зіллється з нею цілою своєю душею, й така Церква стане йому справді рідною й близькою, стане Церквою справді народною. А народної Церкви й пекло не переможе.

III

Таким чином рідна мова — то істотна частина Церкви. Де нема шанованої рідної мови, там нема правдивої віри, нема й міцної Церкви. Це основна провідна правда, що нею мусить невхильно керуватися кожний священик у своїм поступованні й житті.

Духовенство стоїть найближче до душі народу, а тим

самим воно має величезне значення в розвитку рідної мови. Із вищесказаного само собою випливає, що святий обов'язок кожного священика — пильно дбати про кращий стан рідної мови своїх вірних, як головної основи їхньої національної культури. Рідномовна праця священика — то основа його праці взагалі.

Кожний священик мусить стати найкращим взірцем плекання рідної мови. В його родиннім житті мусить панувати тільки рідна мова його вірних, а до того — соборна літературна мова, щоб власним прикладом заохочувати й вірних до того самого. Малосвідомі прихожани звичайно наслідують рідномовне поведження свого духовного отця, — з цим треба поважно рахуватися. Горе тій парафії, де священик у родиннім житті вживає не рідної мови своїх вірних, — за його прикладом піде багато, а це внесе в парафію моральний розклад й допровадить до мовного винародовлення. В приватних розмовах із вірними треба вживати тільки їхньої рідної мови, найкраще — соборної літературної, щоб цим самим не тільки плекати рідну мову, але й сіяти почуття одности свого народу. Священик, що розмовляє з вірними не рідною їм мовою, не будує їх, навіть гірше — стає причиною їх мовного винародовлення, що завжди є початком зради вірі батьків.

Вплив духовенства на вироблення літературної мови завжди надзвичайно сильний. У всіх культурних народів священик говорить тільки доброю літературною мовою, стаючи взірцем і школою літературної мови для своїх прихожан. Для недержавного народу, що має так мало засобів плекати й розвивати свою літературну мову, духовенство стає могутнім двигуном розвитку її. Згадаймо, як приклад, духовенство польське, що глибокою патріотичністю принесло для своєї літературної мови величезні заслуги. Церковна проповідь мусить виголошуватися тільки рідною мовою вірних, — у містах конче мовою літературною, по можливості тією ж мовою й на провінції, і хіба в глибоких закутинах — місцевою мовою. Вживання літературної мови в церковній проповіді — це єдина школа літературної мови для широких мас; крім того, проповідь соборною літературною мовою заціплює народові глибоке почуття всенациональної одности, підносить йому духа й гартує його до витривалости. Цього всього не дає проповідь говіркою місцевою мовою. А вже проповідь не рідною мовою вірних — шкідлива для Церкви, бо не промовляє до душі вірних, цебто не будує їх, і пхає їх на мовне винародовлення, — а воно ж початок зради вірі батьків.

Священик мусить пильно й безнастанно стежити, щоб ніхто з його вірних мовно не винародовлювався, цебто — не став на шлях зради Церкві. Нехай священик закликає вірних уживати тільки рідної мови, як у родиннім житті, так і поза домом. Нехай добре вяснить їм величезне значення рідної мови й нехай кличе їх завжди та скрізь берегти й шанувати цю мову. Нехай вяснить і значення літературної мови, як найміцнішого цементу для об'єднання всіх племен у свідому націю. Взагалі, священик мусить часто брати рідномовні питання й рідномовні обов'язки за тему для своїх церковних проповідей, — цим він зробить своїх вірних рідномовно-свідомими, а це збереже їх від мовного винародовлення, а тим самим і від зради своїй Церкві.

Щоб оберігати своїх вірних від мовонго винародовлення, такого шкідливого для Церкви, священик мусить звернути найпильнішу увагу на жіноцтво. Жінки завжди чуліші до рідної мови, а їх значення в заціпленні любови до неї в своїх дітей величезне. Як приклад — згадаймо жінку польську. Мати ще з молоком перс своїх передає дитині на ціле життя "матірню мову", — наймилішу мову в світі. Отже священик мусить конче усвідомлювати жіноцтво про його рідномовні обов'язки, усвідомлювати скрізь, де тільки можна: в церковній проповіді, на сповіді, в приватних розмовах. Нехай скрізь закликає священик берегти й шанувати рідну мову, як ока в лобі. А жінок інтелігентних нехай конче закликає до плекання в родині соборної літературної мови й вимови, як найміцнішої основи одности народу. Рідномовно свідома жінка — найміцніший фундамент Церкви.

IV

Взагалі духовенство, особливо ж у народу недержавного, мусить конче свідомо поставити собі за один із головніших обов'язків — плекання соборної літературної мови. Це зміцнить коріння Церкви, зміцнюючи й сили нації. Це збільшить пошану до Церкви й прив'яже до неї вірних нерозривними узами. Усі свої проповіді чи інші праці нехай видає духовенство тільки соборною літературною мовою, щоб тим самим ставали вони всенациональним духовним добром. Нехай ці писання стануть правдивими зразками соборної літературної мови, а кожний священик — найкращим знавцем цієї мови, як це було в нас вдавнину.

Ціла Церква мусить подбати про всенациональну справу величезної ваги: щоб Біблія була перекладена на

зразкову сучасну літературну мову. На таку мову, щоб ця Біблія стала найкращим підручником соборної літературної мови для цілого народу. Біблія — це найпоширеніша книжка, що заходить до найбіднішої хати, а її мова глибоко впливає на мову читачів. Кому ж подбати, як не духовенству, щоб власне Біблія навчала нас найкращої літературної мови? Видавати переклади біблійних книг місцевою мовою, або каліченою літературною — це працювати для розбиття всенародної одності народу, це для нас, як для народу недержавного, ще не корисне.

Сьогодні багато дітей наших не навчається по школах своєї рідної мови. Нехай же священники подбають, щоб усі такі діти конче навчилися своєї мови вдома, конче читали книжки рідною мовою. Діти, що не вчать по школах своєї рідної мови, стоять уже на дорозі до мовного винародовлення, а тим самим — і на дорозі до зради своїй Церкві. На таких дітей священник мусить звернути найпильнішу увагу, коли бажає добра своїй Церкві. Держава мусить обіручма допомагати Церкві в цій справі, бож відомо, що мовне винародовлення завжди провадить до морального каліцтва, а воно — найродючіший ґрунт для різних злочинів. Для власного добра держава мусить не допроваджувати своїх меншин до мовного винародовлення.

Найбільша відповідальність за мовне винародовлення народу падає найперше на священника, як на опікуна народньої душі. Яка ж буде опіка духовенства над рідною мовою, коли воно саме мало її знає, коли воно не орієнтується глибоко в рідномовних обов'язках? Так тепер часто є, але так не повинно бути.

Священник мусить досконало знати свою літературну мову, й мусить навчатися її завжди, завжди поповнюючи свої знання. Кожна Духовна Академія мусить конче мати й катедру рідної мови, й широко навчати своїх слухачів своєї літературної мови, мусить навчати й Курсу рідномовних обов'язків, а головне — зацепити слухачам глибоку свідомість про велику вагу рідної мови в церковнім житті. На жаль тільки, — наші Духовні Академії зовсім не навчають курсу рідної мови... Це величезна шкода для нації.

Кожний священник мусить глибоко передумати Курс рідномовних обов'язків у їх цілості, й працювати для їх здійснення. Про всі ці обов'язки три роки вже невпинно пише наш місячник "Рідна Мова", — і цей місячник мусів би стати найближчим приятелем та найвірнішим до-

радником кожного священика, що бажає бути в курсі рідномовних питань. Мусів би, але так не є...

Підносимо тут оцей голос до всього нашого духовенства. У ім'я збереження своєї народности, в ім'я піднесення своєї культури, в ім'я добра Церкви, — кожний священик мусить добре знати не тільки свою рідну мову, але й свою соборну літературну мову й повний Курс рідномовних обов'язків. Плекання рідної мови мусить стати важливим свідомим обов'язком цілої Церкви. Глибоко віримо, що цей щирий наш голос не позостанеться тільки голосом, надаремно кричучим у безлюдній пустині, — його нарешті почують, над ним глибоко призадумуються й підуть за вказівками свого пастирського сумління, що наказує працювати тепер — у час найбільшої нашої національної катастрофи — із подвоєною енергією для добра рідного народу, а тим самим — і для добра рідної Церкви.

Радість, 31 липня 1935 р.

СЛОВО ВО ВРЕМ'Я ЛЮТЕ

Наука про віру

I Що таке віра

Переживаємо час, коли багато говориться й дебатуються про віру, коли відкрито ставляться питання, чи то треба вірувати, чи ні. Такі питання часто підіймаються серед нашої української інтелігенції, а особливо серед української молоді.

Через усе це я й хочу виложити своє слово про віру.

"Віра — то виконання сподіваного, переконаність у небаченому" (Євр. 11: 1). Віра робить ніби виконаним те, чого ми тільки чекаємо, це повне переконання про речі невидимі.

Віра в широкому релігійному значенні — це глибоке й повне наше переконання в існування Бога, а разом з тим — повне признание Його істоти та Його дій. Ця віра в Бога мусить нас охопити цілком, щоб ми міцно зрослися з нею, щоб вона стала нашою істотою. Щоб усе ми робили в вірі в Бога, щоб ми зовсім злилися з Богом і пам'ятали про Нього щохвилини.

Віра — це повсякчасне направлення нашого зору, чуття й нашої думки на Бога. Кожного дня й кожного часу все робимо тільки з Богом, тільки в ім'я Його. Кожне своє діло контролюємо й перевіряємо за веліннями Божими. Заповіді Божі завжди маємо в цілій своїй істоті. Завжди пам'ятаємо, що Бог усе бачить, усе знає, усе чує.

Віра зростається з людиною в одне неподільне ціле, охоплює її всю. Віра не потребує доказів, бо сприймає все душею і серцем, і цим схиляє й розум до того ж.

II Віра в Бога

Найперша наша віра — це віра в Бога, а віра в Бога вимагає всією своєю істотою визнавати, що Бог — то наш Господь, що ми вповні залежимо від Нього. Тому ми цілком Йому підлягаємо, Одному Йому віддаємо себе всього, Йому Одному найбільше служимо найрізнішими способами. І визнаємо все це без доказів, бо докази вносять сумнів у віру. А де сумнів, там нема віри.

Віра в Бога вимагає цілком вірити в всемогутність Божу, цебто, що Йому Одному все підлягає, Він Один може зробити все. Бог — Вседержитель. Бог нами керує, Бог нас руководить, Бог же керує й усім світом. Тому ми без Бога ніколи нічого не робимо, а що робимо — робимо в Його ім'я.

Бог найбільше й найповніше відкривається нам у Святому Письмі, а тому віра в Бога вимагає від нас цілком вірити й у Його Святе Письмо. Воно власне ясно показує нам Бога, воно ж навчає нас правильно й належно вірити в Нього. Воно ж навчає, як треба жити на землі в Бозі.

В Новому Заповіті Бог повно відкрився нам у Сині Своїм, що приходив на землю для відкуплення людей. Про все це свідчить нам головню Євангелія. Усі Божі якості ми пізнали й пізнаємо через Особу Сина. Ось тому вірити в Бога — це вірити й у Ісуса, Сина Його. Звичайно, віра в Бога й віра в Сина Його — це одна віра, і хто вірить у Бога, той вірить і в Сина Його, бо Бог і Син Його — то одне.

Віра в Сина Божого конечна для нашого спасіння, "бо коли не ввіруєте, що то Я, то помрете в своїх гріхах" (Івана 8: 24).

Віра в Бога вимагає віри й пошани до Його вічної установи на землі, цебто до Його Церкви. Ми обов'язані виконувати відносно неї все, чого нас навчає Святе Письмо та Передання, ми обов'язані завжди слухатися її, обов'язані сприймати її науки, як необхідні для нас. Церква через Святе Письмо і Передання найповніше береже науку про Бога й наше спасіння.

Віра в Церкву вимагає від нас і сприймати Передання, як доповнення до Святого Письма. Через Передання Церква незмінна й вічна.

III Без віри нема життя

Дехто з людей не хочуть приймати віри в Бога, бо кажуть, що вони хочуть усе довести на ділі, а на саму

віру нічого не сприймають. Це зовсім неправдива одмова, бо в своєму повсякденному буденному житті ми дуже багато таки сприймаємо на саму віру.

Віра — це признання чогось без доказів, і в цьому власне істота її. Коли глибше приглянемося, то переконаємося, що ми повсякденно живемо власне самою вірою, бо більшість нашого життєвого знання заснована таки на самій вірі. І справді, віра в житті потрібна нам на кожному кроці, і без неї ми жити не могли б. Коли ми щось робимо, ми віримо, в доцільність нашої роботи, хоч це може бути й далеко від правди.

Життя наше все засноване на вірі та довірливості. Ми в житті кроку вперед не зробили б, коли б жили без віри та без довірливості один одному. Скажемо, питаємося перехожих у місті про вулицю, і ми віримо, й ідемо так, як нам показано, хоч це може й розходитися з правдою. І таких випадків — сотні денно в кожного з нас.

Люди на півдні зовсім не знають морозів, і можуть не вірити, що вода може обернутися в твердий стан, бо цього ніколи не бачили. Але хоч вони й не вірять, проте ж лід таки існує. Давній грецький історик Геродот описує, що йому розповідали самовидці, ніби на півночі від Чорного моря в повітрі пір'я літає. Чи вірив цьому Геродот, чи ні, а проте сніг, тут прийнятий за пір'я, таки існує.

Отак само часом люди не вірять у Бога, хоч про віру в Нього нічого не знають. Вони не вірять не з свого глибоко передуманого переконання, але просто з моди, або ворожої безбожницької агітації, бо чули про це від інших. Отже, їхнє безвір'я не походить із досвіду, але з необдуманого наслідування.

І чи ж ці безвірні можуть похвалитися глибоким знанням свого духового життя? Взагалі ж ми більше вивчаємо життя матеріяльне, а духове звичайно занедебуємо, через що й віру мало уводнюємо.

IV Без віри нема науки

Усе найкраще, що маємо в своїй культурі, постало завдяки вірі людини, що вона задумане сповнить, хоч повного переконання про це вона й не мала.

Вірою кораблі ходять по морі, а підводні човни під водою.

Вірою людина літає на літаках, немов пташка.

Вірою повстали потяги на землі, а кораблі на морі.

Через віру відкрилося нам те, про що трудно було й

мріяти, бож фактів на це не було: електрика, телеграф, телефон, радіо.

Через безфактну віру повстала вся наша матеріальна культура.

Наука двигається й вірою, а не самими фактами. В кожній науці є відділи, яких фактами не доведеш. Напр. астрономія розповідає про будову всесвіту поза землею. А які докази тієї будови? Чи справді ці докази непомильно преавдиві? Чи не змінюється взагалі наука що 50-100 літ?

Але ми все ж таки вважаємо астрономію за науку й віримо в неї, хоч доказів наочних і не бачимо.

В науці ще недавно панувала т.зв. атомістична теорія, що ніби то матерія складається з неподільних атомів. А сьогодні наука довела, що й атоми діляться далі. І хіба через це наука перестала чи перестає бути наукою?

Тепер навчають, що матерія складається з протонів, які вічно рухаються. Але хто їх рухає, цього наука не встановила й установити не може, коли не визнає Первопричини всіх рухів — Бога.

З недавнього часу сильно шириться наука вченого Айштайна про відносність усієї нашої науки, всього нашого знання. Але наука від цього не перестала бути наукою, хіба тільки люди глибше переконалися, що й науці не все відоме остаточно.

Взагалі треба пам'ятати, що наука зростає на різних теоріях та гіпотезах (припущеннях), які ми звичайно приймаємо в науці на віру. І хоч теорії й гіпотези звичайно недоказувальні, проте без них не було б зросту в науках, бо й через гіпотези та теорії доходимо до правди.

І треба завжди пам'ятати, що є край нашому знанню й умінню, поза який людина переступити не в силі. Людина й наука зробили безконечно багато, — легко тепер літають у повітрі, а пливають по воді й під водою, проте наука ніяк не може створити найменшої й найпростішої живої істоти. Наука оживити нікого й нічого не може. Найсильніший науковець простого червяка таки не створить. І не прийнявши віри в Первопричину всього живого, наука не двигнеться вперед, а все стоятиме перед брамою, за якою — Бог.

Отож, без віри нема ані звичайного буденного життя, ані науки. А коли так, чому ж наші безвірники легко живуть вірою в житті й у науці, легко приймають життєву й наукову віру, але відкидають віру в Бога?

Це явно непослідовно, хоч власне на цьому й зростає безвір'я.

Коли ближче приглянемось до життя, то побачимо, що весь т. зв. поступ у ньому заснований на вірі, бо людина вірить у свої сили, що Бог їх освятить і поблагословить на все добре. Віра таким чином доповоджує до поступу, вона конче необхідна в житті.

Звичайно навчають, що віра й наука — це зовсім протилежні речі, бо наука основана на фактах та доказах, а віра якраз цього не потребує. Як ми оце бачили, справа зовсім не так: і наука дуже часто обходиться без фактів та доказів, а живе самими теоріями та гіпотезами. Ось тому поміж вірою та наукою нема прірви, як твердять безвірні. Навпаки, — віра двигаче й наукою.

V. Якою мусить бути наша віра

Віра — це благодать Святого Духа: від Нього походить вона, Він є основа й початок її. Але сам розвиток віри дається на волю людини. І блаженна людина, що належно плекає в собі віру!

Віра — це Божий дар, що одному дається більшим, другому меншим. Але кожен може поглибити й розвинути свою віру згідно своїх сил, — треба тільки сильно того хотіти, треба те завжди мати на пильній увазі.

Правдива віра, добре розвинена, має такі якості:

1. Найперше наша віра мусить бути повною, глибокою, великою. То не віра, коли вона тільки дрімає в людині, коли вона в неї не вироблена. Бувають люди, в яких віра тільки початкова, і в потрібний час не виявляється повно. Маловір'я — велика вада людини, бо не дає їй належно жити в Бозі. Якщо маємо мало віри, молимося про примноження її, і Господь почує нашу молитву. Коли Ісус Христос сказав батькові сновидного: "Хто вірує, тому все можливе", то той став благати Господа: "Вірую, Господи, — допоможи недовірству моему" (Марка 9: 24). А навіть самі Апостоли відчували в собі неповну віру й просили Христа: "Прибав Ти нам віри!" (Лүки 17: 5).

Усе, що ми робимо, все це мусимо робити тільки з нашої повної віри. Ось чому й Апостол каже: "А що не з віри, те гріх" (Рим. 14: 23).

Звичайно, людина не може бути остаточно досконалою, тому й віра її не все буде повна, але завжди треба пам'ятати про це: "Вірую, Господи, — допоможи не-

довірству мойому!" і Господь нам допоможе. Молімось ще й так:

Пошли мені, Боже, молитись охоти,
Пошли мені, Отче, терпіти уміння!
Звільни мене раз від земної марноти,
Вдихни в мою душу святого горіння!

Я вірю в Твої необмежені сили,
Та збільш мені, Господи, віру...
Щоб серце й душа Тебе завжди хвалили,
Подай мені віри над міру!

В мене засобів Богу молитись замало,
В мене вміння терпіти нема...
Пошли ж мені сили, щоб серце заграло,
Душа щоб молилась сама!

2. По-друге, віра наша мусить бути жива, як жива людина. Цебто діяльна, — щоб ми вірували не самими словами, але й всіма ділами своїми, усім життям своїм, усією душею своєю! Щоб ми не заkostenіли в своїй вірі, але щоб передавали її й іншим. Жива віра в людини горить ясным полум'ям, світить гарячим сонцем, — і освітлює все навкруги себе. І люди з меншою вірою окормлюються вірою більшою, коли вона справді жива.

3. Треба завжди конче бути міцним у своїй вірі, не дивлячись ні на що, не звертаючи уваги на всі наскоки на нашу віру. Цебто, віра наша мусить бути тверда, міцна. Багато спокусу на нашу віру, але віддано віруймо в допомогу Божу, і спокуси ці витримаємо. Хто переповнений вірою, тому легко зносити ці спокуси. Треба відкрито ісповідувати свою віру в Бога, й не ховатися з цим, бо віра мусить бути публична, — відкрита, явна, неприхована. Часом буває, що вірний, живучи серед іновірних, ховається зо своєю вірою, але так робить тільки маловірний, в якого віра не жива й не родюча. Тільки на останку світу буде так: "А дух ясно говорить, що від віри відступлять дехто в останні часи, ті, що слухають духів підступних і наук демонів" (1 Тим. 4: 1). Неміцна віра робить і народ слабим, а це веде його до нещастя.

VI. Як жити вірою

1. Живімо за Святим Письмом! Усі Божі заповіді передає нам повно Святе Письмо. Це правдиве джерело Богопізнання, це найбільша нам вказівка, як треба жити, щоб бути щасливим на цій землі, й як спастися на

прийдучому світі. Ось тому, хто хоче жити вірою, нехай живе за Святим Письмом, цебто за всіма його вказівками, а особливо за вказівками Святої Євангелії.

Живімо завжди й конче з вірою, й досягнемо повної праведности, цебто щастя. Глибоко навчає про це Апостол Павло: "А праведний житиме з віри" (Рим. 1: 17), "Віра порухується в праведність" (4: 5), "А що не від віри, те гріх" (14: 23).

2. Віра без діл мертва! (Як. 2: 17, 24, 26, 29, Гал. 5: 6). Щоб віра була правдивою, вона мусить бути чинною, живою, діяльною, цебто такою, щоб ясно виявлялася в наших ділах. Віра тільки показна, цебто на самих словах, не є та віра, яка потрібна Богові. Господь у Святому Письмі устами Апостола говорить: "Віра без діл мертва!"

І справді, яка користь комусь від того, коли хто говорить про свою віру тільки на словах, але не виявляє її своїми ділами? Ми завжди судимо про людину по її ділах, по її поступках, — як вона поводить себе з своїми ближніми, як вона служить народові й т. ін., цебто, як вона на ділі виявляє свою віру. І глибоко правдиво каже Апостол Яків 2: 14 про це: "Яка користь, браття мої, коли хто говорить, що має він віру, але вчинків не має? Чи може спасти його віра?"

Бог вимагає від нас діяльної віри, цебто такої, щоб вона виявлялася на зовні в наших ділах. Живімо так, щоб безвірні по ділах наших бачили, що ми вірні, й як саме належить жити.

3. Нехай наша віра завжди буде сполучена з любов'ю! Віра без діл — мертва, бо таку "віру" мають я язичники. Свою віру треба найбільше виявляти в любові, і то в любові гарячій і діяльній. Коли ми віруємо, ми обов'язані любити своїх ближніх, — хворих, ув'язнених, переслідуваних, понижених і т. ін., тоді наша віра буде правдивою. І добре навчає Апостол Павло: "Коли я маю всю віру, щоб переставляти навіть гори, та любови не маю, то я — ніщо!" (1 Кор. 13: 2). "Бо сили немає в Христі Ісусі ані обрізання, ані необрізання, але віра, що чинна любов'ю" (Гал. 5: 6).

Віра вимагає дбати й про свою родину: "Коли хто про своїх, особливо ж домашніх, не дбає, той вирікся віри, і він гірший від невірного" (1 Тим. 5: 8).

Хто має правдиву віру, той завжди живе з любов'ю, у того любов світиться в його поступках. Віра без любови, як і без діл, мертва й існувати не може.

4. У віруючого мусить бути чисте сумління! Спо-

кййне сумління тільки в того, хто живе за Божими заповідями, цебто за вірою, а тому живімо так, щоб наше сумління було спокійне, чисте. У кого чисте сумління, в того й чисте серце, а це веде до повного щастя. Сам Господь сказав: "Блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити Бога" (Мат. 5: 8).

5. Довіряймо людині! Бог створив людину за Своїм образом і подобою, а Христос Своєю кров'ю обожив нас і зробив нас синами Божими. А коли так, то ми обов'язані вірити людині, бо без цього життя руйнується. Не можна належно жити, коли в кожному бачити ворога й недовіряти йому.

Довірливість конечна в житті, — без неї не може бути нормального життя. На жаль, люди тепер часто забувають про цю чесноту, а тому наша довірливість на такий випадок мусить бути розсудлива й розумна, а то для того, щоб християнської довірливості не використовували нам на зло люди безвірні.

Людина — це образ і подоба Божа, а при стосунках з людьми ніколи не показуймо їм свого недовір'я, — плануймо людину, як образ Божий!

VII. Сила віри

Віра — двигун життя. Увесь поступ людини, родини, народу, світу чиниться головню вірою, — вірою людини в те, що вона — при Божій допомозі — виконає задумане. Для віри все можливе, все доступне, — треба тільки вірувати. Христос про це навчає: "Поправді кажу вам: коли будете мати віру, як зерно гірчичне, й горі оцій скажете: Перейди но ізвідси туди, то й перейде, й нічого не матимете неможливого" (Матвій 17: 20, Лука 17: 16; пор. ще Мт. 21: 21, Мр. 11: 23, Яків 1:6).

Отож, сила віри — безмежна: "Тому, хто вірує, все можливе" (Мар. 9: 23), каже Господь. Значить, Господь дає нам потрібний вихід з найбільшого зла на землі, — треба тільки мати правдиву віру, а до того — діяльну, цебто підперту й оперту на ділах. В Євангелії читаємо, що багато тих, що мали глибоку віру, видужували навіть від невилічальних хворіб. Таким Христос звичайно говорив: "Віра твоя спасла тебе!" і цілював їх (Мт. 9: 22, Марк. 5: 34 і ін.). Про це й Апостол говорить: "Молитва віри вздоровить недужого, і Господь його підійме" (Яків 5: 15).

Отож, сила віри — безмежна, і власне вона дана Господом людству, як найбільший їм небесний дар. Зна-

чення й силу цього дару ми звичайно недоцінюємо, тоді як він — двигун нашого поступу й найбільша наша оборона. Хто має в собі правдиву віру, тому не страшні ані вороги підступні, ані різні нещастя, що оточують нас, бо хто вірить, тому вони не пошкодять.

Власне віра чинить великі діла. Ось тому, хто чує в собі силу на великі діяння, нехай перше збільшить свою віру. Усе стається за вірою, як це докладно описує Апостол в Листі до Євреїв 11: 1-40: вірою чинилися найбільші події в історії людства. Ось тому віра — найбільший дар Божий, даний нам головно Ісусом Христом, як наслідок визволення світу Його Кров'ю. Треба тільки належно розвивати в собі цей найбільший дар Божий.

VIII. Сила віри в житті

Віра вимагає також віри в себе самого, віри в свої сили. Завжди пам'ятаймо, що ми створені на образ і подобу Божу, Бог учинив нас Своїми синами, і обожив нас. Бог дав нам безконечно сильного духа, дав нам такі великі сили, якими ми можемо багато робити на славу Божу, а людям на користь. Віра не забороняє вірити й у свої сили, — треба тільки знати, що людські сили обмежені, а Бог — Всесильний.

1. Без віри не було б життя. В нашому житті все побудоване на тому, що ми віримо в сповнення робленого, і власне це одухотворює всю нашу життєву працю. Віра, сполучена з міцною волею, творить у житті чуда, а приклади на це зустрічаємо на кожному кроці. І добре каже людська приповідка: Без Бога ані до порога!

2. Без віри не може бути видатних діл. Усі великі вчинки поставали тільки через велику віру їхніх виконавців. Хто вірить у плід своїх рук, той досягне того, до чого прямує. "Просіть — і буде вам дано, шукайте, — і знайдете, стукайте — і відчинять вам! Бо кожен, хто просить — одержує, хто шукає — знаходить, а хто стукає — відчинять йому!" (Матв. 7: 7-8, Лук. 11: 9-10).

Часто людина не одержує того, чого хоче, але причина цього в більшості лежить у нас самих: ми не належно вірували, не належно підперли свою віру ділами. Людина віруюча, поставивши собі ціль, угодну Богові, конче прямує до неї; може впаде і раз, і два, і три, але вкінці таки свого досягне, коли має глибоку віру, сполучену з міцною волею.

У всякому положенні, у всякому стані, яке б без-

вихідне не здавалось воно, не опускай своїх рук в безнадії, але вір і надійся, і здайся на Бога!

Був Страсний Тиждень. Я, дванадцятилітній хлопча, жив при своїй матері, бідній вдовиці, що побивалася зарібковою працею та часом якоюсь торгівлею. Як раз тоді ми двох сильно бідували. Наближався Великдень, а в хаті й хліба не було в нас. Мати все тихо плакала, як то розговлятися будем... Людям Свято, нам справді Страсті...

Я був на положенні старшого, а тому переконливо заспокоював заплакану матір: дасть Бог день — дасть і їжу. А за Образами переховувався в мене старий рукопис, — "Дванадцять П'ятниць", які конче треба постити, коли хочеш догодити Богові. І як вернулися ми з мамою в Страсний Четвер уночі, то по вбогій вечері я голосно перечитав матері зо свого старезного зшитка:

— А хто Страсну П'ятницю постити буде, того Діва Пречиста врятує від горя й біди, і подасть йому все необхідне, що будуть просити...

І твердо постановили ми вдвох з матір'ю суворо пропустити всю Страсну П'ятницю, і то не тільки не їсти, але навіть не пити води. Постановили — й здійснили. Здійснили — надійно чекали заплати, про яку вичитали. І глибоко вірили, що мусить щось статися...

А в Страсну Суботу рано пішов я до лісу, щоб принести додому в'язку хмизу, бо опал до хати доставчав таки я, як господар при хаті. Весело йшов я до лісу, бадьоро набрав хмизу та ломаччя, й тихо вертався додому. В'язка була таки досить тяжка, бо опалу треба було доставити на кілька днів. Але як усю П'ятницю, так і тепер я почував себе в якомусь святковому настрої. Кожної хвилини я чекав... чуда, і глибоко вірив і надіявся, що воно станеться, що воно конче відбудеться, мусить відбутися, — я ж Страсну П'ятницю постив...

Від утоми сів я собі при дорозі, а на дорозі — глибокий пісок. Сів і роздумую, що зараз, принісши дрова додому, побіжу до Церкви поклонитися Плащаниці, а потому вже й піст перерву, бо таки виголодився добре.

Замислився я, а кийочком пісок розгортаю. Розгортаю, — а з піску різок паперової п'ятирублівки стирчить... Витягую — хороша царська п'ятирублівка!...

Схопився я на рівні ноги свої, перелякано глянув на небо — сонце весело сміється додолу, глянув у руки свої — таки справді п'ятирублівка... Ні, не сон усе це, — правда дійсність...

Схопив я дрова на плечі, й уже підбігцем подався додому... А в голові все мені стоїть із старого рукопису:

— А хто Страсну П'ятницю постити буде, того Діва Пречиста врятує від горя й біди, і подасть йому все необхідне, що будуть просити...

Матері вдома ще не було, — щось продавала на місті. Осяйним соколом прибіг я до неї, й не пізнаю й матері, — стоїть весела, бадьора.

— Я два рублі заробила, — хвалиться мати, й сміється до мене, як те сонечко з неба.

— А я п'ятку знайшов! — сміюся й я до матері, передаючи їй, аж переляканій з дива, свою знахідку...

І мали ми з мамою радісний і світлий Великдень, якого пізніше й при достатках рідко коли я мав...

Хто глибоко вірить і твердо надіється, той конче досягне свого!

І в найбільшій біді своїх рук не складаймо, — сміливо ідім до своєї мети!

Вірно й надіймося, — й Бог задовольнить нам наші потреби!

Задовольнить нас навіть тоді, коли виходу з горя немов би немає, — пошле Свою руку могутню, і нас порятує!

3. Нема поступу без віри. Віра ніколи не здержує людину від доброго діла, — навпаки, вона завжди двигає її вперед. Віра — основа поступу (прогресу), і тільки люди безвірні, не розуміючи всього значення віри, звуть її назадництвом. Це неправдивий наклеп на віру від людей, що повної віри ніколи не мали й не мають. Віра вимагає в досягненні до цілі йти тільки правдивими дорогами, а безвірні твердять, ніби ціль оправдує засоби. Коли б люди жили без віри, світ не знав би поступу й обернувся б у звиринний стан.

4. Віра світ перемагає. В історії ми часто бачили, що невеличка група людей, які сильно вірять у свою справу, розростається в історичне явище. Так було, скажемо, з християнством, що почалося з малого, а в кінці світ перемогло. "А оце перемога, що світ перемогла — віра наша" (1 Ів. 5: 4). На наших очах маленькі групи людей розрослися в могутні організації, що керують світом. Звичайно вони падають, коли не йдуть Божою дорогою, і довго живуть, коли працюють з Богом у серці.

IX. Перепони для віри

1. Сумнів у вірі — це початок безвір'я, це й перша перепона для чистої віри. Коли ти сумніваєшся, то ти вже не віриш. Сумнів, це той червяк, що сточить тобі віру. Основа й найперша якість віри — це її чистота; в вірі не повинно бути навіть тіні сумніву. Коли ти вимагаєш доказів для віри, то ти вже не віриш.

Віра Апостола Петра була така сильна й чиста, що він вільно пішов по воді озера. Але коли в ньому зродився найменший сумнів, то він став потопати (Лүки 14: 29-30).

Коли віра не чиста, вона не приносить своїх благодійних плодів, бо тільки віра без найменшої тіні сумніву дає людині всі плоди Духа Святого. Тому мусимо вірувати без каплі сумніву.

2. Гордість — також перепона для чистоти віри. Сам Господь навчає: "Як ви можете вірувати, коли славу один від одного приймаєте, а слави тієї, що від Бога Єдиного, не прагнете ви?" (Івана 5: 44).

Апостол Павло наказує: "Щоб була віра ваша не в мудрості людській, але в силі Божій" (1 Кор. 2: 5). Отож, віруймо в Бога без мудрування, віруймо повно всією істотою: серцем, душею й розумом.

Учений, не хвалився своєю наукою, не говори, що ти знаєш усе. Бож наука твоя — умовна, а твоє найбільше знання, останнє слово науки — це признання, що таки то Бог створив усе, що тільки один Бог всесильний, що то Він керує всім. Це ніби те останнє, до чого тепер доходить наука по крутих дорогах безвір'я. А це ж саме знає кожен у Церкві, знає кожен, хто має чисту віру.

Найвище знання — що всім керує Бог, — знає й кожен з найменших віруючих, знає й дитина. Отож, Господь умудряє простих, Господь не конче в самій мудрості, але найперше в силі чистої віри.

X. Плоди віри

Віра — найбільший дар Божий людині; це власне той дар, що дає людині змогу спокійно й щасливо жити в цьому зрадливому світі. Світ повен зради, вороженчі, гніву, й людина легко озвіріла б серед усього цього, але власне віра ясною зорею світить їй у всьому цьому хаосі й веде людину до спасіння, цебто до щас-

тя. Віра — це наша найміцніша зброя проти гріховного розкладу світа.

Найбільший дар Божий, віра приносить людині багато цінних плодів, тих плодів, якими живе й двигается до правди наш світ.

1. Віруюча людина — повновартісна, повноцінна. Віруючий, як те щире золото, — ніколи він не іржавіє від земних негод. Віруюча людина — це людина закінчена, досконала, якою хоче бачити її Бог. Це справді образ і подоба Божі, і тільки віруюча людина заслуговує високої назви сина Божого. Які ж ми були б сини, коли б не вірували в свого Отця?

2. Віруюча людина посідає всі християнські чесноти. Має всі чесноти, бо віра — то основа всіх цих чеснот, це їх родючий корінь. Хто вірить, той звичайно легко набуває й усі інші чесноти, як плід своєї віри: любов до ближнього, повну надію на все добре, спокій душі, чисте сумління й серце, перемогу над злом, сміливість у Бозі, смиренномудріє, радість життя, щастя й т. ін. Цебто, власне віра чинить нас правдивими синами Божими, — вона обожує нас.

3. Маючи всі ці чесноти, як дари віри, людина легко спасається, тобто досягає щастя й спасіння в Бозі. Прощаючись з учнями, й посилаючи їх на проповідь усьому світові, Христос сказав: "Хто ввірує й хреститься, той буде спасений, а хто не ввірує, той осуджений буде" (Марко 16: 16). Взагалі, віра приносить спасіння й вічне щастя: "Хто вірує в Сина, той має вічне життя, а хто в Сина не вірує, той життя не побачить, а гнів Божий на нім пробуває" (Івана 3: 36).

Віра вимагає повної віри, що Христос — то наш Спаситель, цебто, що наше спасіння залежить тільки від Бога, і це спасіння Він і звершив через Свого Сина.

Отож, через віру ми одержуємо своє спасіння, відпущення гріхів, цебто оправдання, освячення наших сил, усиновлення Богові, цебто, віра веде нас до Царства Божого.

4. Для безвірної людини вихід з цього життя, т. зв. смерть — найстрашніша хвилина, бо сумління голосно говорить йому про суд за безбожне життя. Але для людини віруючої така хвилина легка й радісна, бо для неї вона — це тільки перехід від земної неволі до небесного вічного Царства. Година розлуки душі з тілом кончна для кожної людини, і кожний її чекає, — безвірний зо страхом, а вірний спокійно, а то й з радістю. З радістю, бож момент смерті — це й момент початку вічного життя!

XI. Віра приносить щастя людині

Віруючому легко жити на світі, бо йому все в житті ясне. Безвірний мучиться різними сумнівами, що цілком затемнюють йому життя й кидають у прірву безнадії. Кажуть, що філософу легко жити на світі, бо все для нього ясне. Так само все ясне й для віруючого, чому й йому на світі живеться спокійно.

Віра дає людині сили легше терпіти все, що на неї спадає. Без віри зовсім не можна було б жити в час усесвітнього потрясіння, яке переживаємо тепер. Віра в Бога, як у вічну вищу Правду, тримає світ від остоточного безладу.

Віра дає людині повне душевне заспокоєння, цебто блаженство, щастя. Віра приносить нам повне єднання з Богом, злиття з Ним, а це для людини найвище блаженство. Віра взагалі допомагає жити, бо з вірою жити легше й спокійніше, цебто щасливіше.

Усі люди женуться за земним щастям, але безвірний ніколи його не матиме, бо людина без віри обертається в істоту бездушну, для якої недоступне духове щастя. Хто хоче зазнати щастя на землі, нехай має правдиву чисту віру в собі.

Народ, у якого більшість віруюча, є народ завжди працездатний, культурний, сильний. Такий народ завжди державний, бо він належно карний, а всенародня карність завжди приносить нації державність.

Хто вірить, той ніколи не впадає в безнадію, — він завжди знає про найвищу Правду, що рано чи пізно, а таки сповниться те, в що віруємо, і безнадія не торкається його серця. Навпаки, людина безвірна легко впадає в чорну безнадію, а вона губить людину, губить і світ, як та змора.

Отож, віра приносить людині щастя на землі, а через нього доводить і до щастя небесного.

XII. Безвір'я приносить руїну

Щоб належно жити в світі, потрібна для того чиста й міцна віра. Безвірний говорить: "Живи, як тобі хочеться", а вірний живе тільки за Божими заповідями.

Незавидне життя безвірних на нашому світі, бо безвір'я приносить духову руїну.

1. Безвір'я веде до себелюбства. Безвірна людина завжди безсердечна, і дбає тільки про себе. Вона ніколи не має любови до ближніх, і цим ближніх ніколи не

жалує. У безвірних люди гинуть тисячами, бо окрема людина нічого в них не варта, вона в них — як скотина.

2. Безвір'я родить беззаконство. Невіруюча людина ніколи не має міцного ґрунту, на якому б вона міцно стояла. Для віруючого таким ґрунтом є Святе Письмо, яке ясно йому вказує, як треба жити. Для всіх віруючих це найперший закон життя; безвірні ж закону не мають, тому вони беззаконники й безплідні в житті.

3. Безвір'я приносить неспокій. Безвірний завжди в неустанній боротьбі зо всіма, бо він не має любови в своєму серці, і тому для нього нема ближніх. Він ходить по своїх ближніх, ніби по траві, ні на кого не звертаючи уваги. Безвірний нікому не довіряє, й тому в усіх бачить своїх ворогів. Для безвірного життя — то вічна боротьба зо своїм ближнім, тому він проповідує: Бий іншого, коли не хочеш, щоб він тебе вдарив... Ось тому безвірний живе в вічному неспокої, при якому щастя не буває.

4. Смерть лякає безвірного, бо він не знає, що його чекає за гробом. Для нього смерть — повне знищення, темрява, а тому йому смерть — найбільший страх.

Правдивий християнин завжди розвиває свою віру так, щоб була вона міцною, глибокою й чистою, і тому він зовсім не знає страхіть безвірного. Віруючий вироблює собі чистою вірою й чисте серце, а Господь про таких сказав: "Блаженні чистого серця, бо вони Бога бачитимуть!"

Отож, набуваймо собі якнайбільшу віру, бо вона найбільший Божий дар нам:

Людина побожна з глибокою вірою
Завжди одержить, що просить:
Господь пошле прошене повною мірою
Й щастя ясного досить.

Тож плекай, людино, в душі своїй віру
Гарячу, міцну, та глибоку, —
І щастям відплатить Господь понад міру,
І зладить долю жорстоку.

Нехай же, як сонце, горить твоя віра
І перлиться, мов та роса:
Окраситься в пурпур буденщина сіра,
Засяють тобі небеса!

При вірі так легко живеться на світі,
І множаться дні нам погожі, —
Зимою холодною дишеш, як в літі,
І пахнуть тобі райські рожі!...

Женуться люди за щастям і шукають його за морями. А воно, як і Царство Боже, всередині нас! Хочеш правдивого щастя, хочеш щасливого спокійного життя, хочеш земного добробуту, — набудь собі глибоку огнену віру, а вона принесе тобі все це! Амінь.

ОБОЖЕННЯ ЛЮДИНИ

I

Людина — це образ і подоба Бога

Творячи Людину ще спервовіку, Господь сказав: "Учинімо Людину за образом Нашим, за подобою нашою, і хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над скотиною, і над усією землею, і над усім повзаючим, що повзе на землі". "І Бог на Свій образ Людину створив, на Свій образ її Він створив" (Книга Буття 1: 26-27).

І ось це, — що Людину Господь створив за образом Своїм і за подобою, — це стало головною основою всієї християнської науки про Людину взагалі. Людина, — це образ Бога, а тому вона вже тим самим висока й шанована, тому вона, — за наказом Господнім — панує над усією землею. Самим цим Божим твердженням у Біблії Людина була обожена, — поставлена поруч свого Бога, як Його образ і подоба на землі.

Це була висока думка Самого Господа про Людину, і власне ця думка запанувала в християнському світі, запанувала бодай в ідеалі. Цю думку обоження Людини глибоко зрозумів ще автор Псалтиря, і в псалмі 8: 5-6 подав горде й високе

Що такеє Людина,
Що Ти пам'ятаєш про неї,
і син людський,
що про нього Ти згадуєш?
А однак учинив Ти його
мало меншим від Бога,
і честю й величністю
Ти коронуєш його!

Отже, Господь учинив Людину, чи сина людського

"мало меншим від Бога", по-гебрейському *meat me Elohim*. Але вже вдавнину злякалися такої високої думки про Людину, і деякі старогєбрейські тексти Псалтиря стали писати *malochim* замість *Elohim*, цебто: *meat me malachim*, мало меншим від Анголів. За цим зменшенням розумінням істоти істоти Людини пішли й грецькі перекладачі й дали: *brachu ti par angelus*, а також латинські: *paulo minus ab angelis*.

Високе розуміння Людини проте позосталося і в цьому зменшеному: Вона створена м о л о меншою від Анголів.

II

Своїм обоженням Христос обожив Людину

Велика тайна Воплощення (втілення) Сина Божого, Його народження від Духа Святого й Діви Марії! Своїм цим народженням Христос освятив наше тіло, а нас обожив. "Долішня (земна) Людина стала Богом", каже про це Григорій Богослов (329-389).

І довга низка перших Отців і Учителів Церкви власне так і дивиться на значення народження Христа: цим о б о ж е н а Людина!

У другому місці той же Григорій Богослов навчає: "Отчеє Слово було Бог, але стало Людиною, щоб, з'єднавшись з земними, з'єднати з нами Бога. Воно обопільно сдиний Бог: постільки чоловік, поскільки робить мене з чоловіка Богом (Твори V. 40, Москва, 1889).

Дуже виразно навчає про це й св. Григорій Ніський (IV вік), молодший брат св. Василя Великого: Своїм народженням "Бог поєднався з нашою істотою, щоб наша істота, через з'єднання з Богом, стала б о ж е с т в е н н о ю".

Так самої Афанасій Великий (296-372) часто навчав про це саме, напр.: "Слово стало Людиною, щоб ми о б о ж и л и с ь".

Часто торкається цього питання й славний Отець Церкви Іриней Ліонський (130-203), що мучеництвом ствердив свою науку. Він навчав: "У цьому велика тайна, що Син низходить у твориво (твар), а твориво (твар) приймає Слово й возходить до Нього, підіймаючись вище Анголів, і робиться образом і подобою Божою" (Твори, V. 30). "Христос поєднав Людину з Богом. А коли б Людина не поєдналася з Богом, вона не могла б стати причасником нетління" (III. 18. 7). "З незмірен-

ної ласки Своєї Син Божий став тим, що й ми, щоб нас зробити тим, чим є Він" (V, передмова).

Оце й є один з великих наслідків тайни Воплощення, тайни народження Сина Божого. Бог не погорджував нашою людською плоттю, і вже тим вона освятилася, а ми обожилися. Це глибока основа християнства, яка має з бігом віків вияснюватися все глибше та ширше. Все людство зростає, а з ним зростає й розуміння високости людської істоти, божественности Людини. Обоження Людини — проста дорога до Царства Божого на землі!

III

Людина — це син Божий

Своїм народженням Христос ясно відкрив нам Свого Отця — Бога, а нас назвав синами Його, синами Божими. У цьому велич Воплощення, у цьому велика радість Народження!

Ми щоденно проказуємо найглибшу Молитву, Молитву Господню: "Отче наш", цебто зємо Бога своїм Отцем. А коли Він наш Отець, то ми Його діти, Його сини. У цьому велич і радість християнської віри: ми не Божі раби, але сини чи діти Його! А рабами Його часом зємось тільки для підкреслення своєї покори до любого рідного Батька.

Христос позоставив людям Свою велику заповідь: "Будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!" (Мат. 5: 48). Цією заповіддю ясно стверджується, що ми можемо бодай своїм бажанням наблизитися до досконалости Божої. Більшої пошани Людини, більшої оцінки можливої величі її духа ніхто не дав, як Сам Ісус Христос власне у цій заповіді, заповіді про безмежну досконалість Людини! А що Господь недосягнений, то безконечна і досконалість Людини, як основи Царства Божого на землі.

Апостоли пішли дорогою свого Вчителя, і так само часто навчають, що Людина — син Божий, що вона — обожується. "Христос один раз постраждав був за наші гріхи, щоб привести нас до Бога, праведний за неправедних" (1 Пет. 3: 18).

"Ви всі сини Божі через віру в Христа Ісуса" (Гал. 3: 26).

"Усі, що водяться Духом Божим, вони сини Божі (Рим. 8: 14).

"Ви всі сини світла й сини дня" (1 Сол. 5: 5).

Християнство власне й відрізняється від інших віртим, що нам наказується "бути досконалими, як досконалий Отець наш Небесний". Ми не раби, як це по інших вірах, а сини Божі, діти Господні. А Господь не суворий дозорець за нашими провинами, а милостивий Отець. Хто ввірував в Ісуса, то "ти вже не раб, але син; а як син, то й наслідник Божий через Христа" (Гал. 4: 7). Так потрібно для Царства Божого на землі.

Кожна людина створена на образ і подобу Божу, кожну Людину Христос Своїм народженням та Своїм воскресенням обожив, перетворив на синів Божих. Ось тому такі радісні для нас Свята Різдва та Воскресення, і вони стали нашими найбільшими Святами, бо вони ідеологічно найглибші, — як підготовка до Царства Божого на землі.

Уже перша Людина, Адам і Єва рвалися до повного обоження, — їсти плоди з дерева познання. Спокушуючи Єву, змії говорив: "Того дня, коли будете ви їсти з нього (дерева познання), ваші очі розплющатся, і станете ви немов боги, що знають добро і зло!" (Буття 3: 5). Але це було Людині ще передчасним, і йшло неналежною дорогою., — дорогою спокуси, дорогою гордості.

Таким чином християнство принесло нам глибоку віру в Людину, в її високе покликання. В кожну окрему Людину, в кожну окрему особу. Християнство навчав, що кожна Людина, — при належному житті й вихованні, — має високе божественне призначення, яке остаточно розкриється в наступному Царстві Божому на землі, коли настане Третій Заповіт, — Заповіт Духа Святого, під впливом Якого в Людині повно оживе образ Божий, зродиться могутня воля до обоження, дістанеться повна свобода життя й розвитку. І це станеться ще на нашій землі, бо земля — то переходовий ступінь до Неба, бо не можна досягти до Неба, не побувавши на землі.

IV

Царство Боже на землі

Кожного дня ми просимо Бога в Молитві Господній: "Нехай прийде Царство Твоє!" Цебо, — нехай прийде до нас, на землю Царство Боже. Так ми щоденно молимось, молимося і приватно, і публічно по Церквах, але, на жаль, мало що, або й нічого не робиться для

реального переведення цього основного принципу християнства в життя — запровадження Царства Божого на землі.

Завдання Церкви, — головне й величне завдання, — привести до спасіння, до щастя, до Раю не тільки окремих осіб, але весь світ у його цілості. Об'єднати Церкву Земну з Церквою Небесною, переобразити весь світ, підготувати до воскресення, — і заснувати в ньому Царство Боже. Довести всю нашу землю до царювання на ній Духа Святого, а це й було б настанням третього заповіту, заповіту Духа Святого, коли Людина повно розвинеться, належно обожиться, і всі ми станемо правдивими дітьми Божими, правдивими синами Його. Це буде виконання другого, Нового Заповіту, якого приніс Господь людству.

Господь, сотворивши світ Свій, веде його до повного розвою, до повного розцвіту, але веде ступнево, по волі. Веде до Неба через землю.

Був Перший Заповіт, т. зв. Старий Заповіт, Заповіт Отця зо Своїм вибраним народом. Шанувався більше рід, ніж окрема Людина.

Першого Заповіта змінив Заповіт Другий, Новий, в якому Син Божий поєднався з людьми й зробив їх дітьми Божими. Людина обожилась!

Мало того, Син Божий обіцяв нам наступлення Царства Божого на землі, обіцяв переродження Людини, так що настане "нова земля й нове Небо" (1 Петр. 3: 13, Об'явл. 21: 1). Це вже й буде Третій Заповіт, Заповіт Духа Святого з людьми, — Царство Боже на землі, переображення Людини під впливом повної любови. Збудеться заповідь Ісусова людям: "Будьте досконалі, як досконалий є Отець ваш Небесний!"

І Церква працює для цього якнайбільше, і кожен вірить і ісповідує, що мусить настати це Царство Боже ще на землі, мусить настати ще Третій Заповіт, бо так предрік Сам Син Божий.

V

Рай мусить бути на землі

Христос обіцяв нам Царство Боже на землі, і ми мусимо працювати власне в цьому напрямі, щоб світ міг воскреснути до нового життя. Рай мусить починатися на землі, і ми мусимо до цього прагнути, про це проповідувати, інакше землю захоплять самі матеріялісти.

Забувати про землю й усе переносити тільки на Небо, — це не вповні християнські погляди, бож Христос обіцяв нам Царство Боже власне на землі, хоч воно й не від миру цього. А що Христос обіцяв, те мусить збутися. На землю ми звертаємо замало уваги, через те світ відпадає від церковних впливів і ступає на криву дорогу.

Дух євангельський виразно навчає (хоча б пор. Матв. 25: 31-46) про велику й спасенну Господню заповідь: "Служити народові — то служити Богові", і ця заповідь цілком пов'язана з землею, щоб наблизити постання Раю на ній. Щоб усі працювали над удосконаленням Людини, основи Царства Божого.

Христос був на землі Богочоловіком, цебто поєднано правдивим Богом і правдивим чоловіком. А коли так, то Христос освятив не тільки нашого духа, але й наше тіло, і всім обіцяв воскресіння. Минули вже віки зневаги й пониження для тіла, для життя на землі. Ми віримо, що в Царстві Божому запанує духоплоть, — рівноцінними будуть і безсмертний дух, і переображене тіло. Плоть (тіло) у Царстві Божому за Третього Заповіту переобразиться й воскресне до нового життя на "новій землі".

І настане Рай на землі, настане Царство Боже. І буде воля Божа "як на Небі — і на землі".

І це власне воля Божа, щоб Царство Його і Рай надали вже на землі, щоб земля оновилась, і прийшли "нова земля й нове Небо".

Отак мало б бути, але, на жаль, так на світі не є. Бо ми мало працюємо для настання Царства Божого на землі.

VI

Світ тягнуть до поганства

Приглядаючись до життя сучасного світу, ясно бачимо, що його провадять не Божою дорогою. Господь створив наш світ так, що він може щасливо існувати тільки тоді, коли людство буде жити за Божою правдою та в повній Любові один до одного. Тимчасом це людство Правду Божу ламає, а Любов забуває. І тому світ загнався в безвихідний кут!

Людство помалу губить знання головних основ християнства. Забуває про своє майбутнє переображення та воскресіння. Нічого не робить, щоб сповнилося на землі — "нехай прийде Царство Твоє", "нехай буде воля Твоя

як на Небі, і на землі". Не видно потрібної праці для запанування Третього Заповіту на землі, Заповіту Духа Святого, обіцяного нам Сином Божим, — настання досконалої Людини.

Зло розрослося за нашого часу до ніколи незнаних розмірів. Увесь світ явно ухиляється від правдивого християнства, хоч ми відкрито голосимо, буцім то боронимо християнську культуру.

По світу розпаношилась боротьба за саме існування Людини, боротьба, що прибрала нечуваних форм. У всьому запанувала груба сила, обман і хитрість.

Ми будуємо тепер свій соціальний устрій світу без належної Любови, без Правди Божої, і взагалі — без Бога. Техніка забила нам духа, матеріяльні вигоди стали основою нашого сучасного життя.

В ідеології християнських держав запанувала атомова бомба, і ніхто й подумати не хоче, що власне вона відразу винищить сотні тисяч (створених на образ Божий!) ні в чому не винних людей... На наших очах світ озброюється так, що може себе взаємно завалити... Будуть винищуватися цілі міста, — разом з дітьми, жінками, старими, каліками, хворими, взагалі з тільки Богу духа винними людьми... Це культура XX-го століття!...

Розбудовуючи державу, тепер зовсім забувають про християнство, а про Царство Боже на землі і гадки нема. Жадоба гроша захоплює світ, і він стає основою життя. Гроші — це те найперше, до чого рветься сучасна Людина, більше того, — до чого мусить рватися, щоб жити, це новочасна "антихристова печать". Грубий матеріялізм запанував у світі, а про Царство Духа на землі думають тільки мрійники...

Світ явно йде до дохристиянських поглядів, цебто воскресає серед нас поганство в усьому, — і в житті окремих осіб, і в поступованні цілих держав. Марксизм-комунізм у грубій формі безборонно шириться по цілому світі...

Поганство, царство зла дійшло за нашого часу аж до того, що окремі держави відкрито практикують народовбивство, чого ніколи не бачив ще світ, скільки він стоїть, і на це народовбивство християнський світ мало реагує. Під жорстокими ударами зла й явного поганства християнський світ попадає в чорний песимізм, який жене людство в відкритий буддизм, з його байдужістю до долі тіла, з його повним пониженням ціни Людини.

Взагалі людство явно невпинно відходить від Ново-

го Заповіту, принесеного Ісусом Христом на спасіння його, і вертається до спрощеного Заповіту Старого та до поганства. А про Третій Заповіт, про Царство Духа на землі всі забуваємо...

І все це діється головню під натиском і прикладом самих державних верхів... Розклад іде зверху...

Не виступаємо цим проти матеріяльної культури, бо й вона на користь людства, але нехай над нею панує таки культура духа!

VII

Інфляція Людини

Основа християнства — високе ставлення до Людини. Людина — це син Божий, вона створена на образ і подобу Божу. І доки така пошана до Людини була реальною, християнство не хиталося.

Звичайно, здавна бували підкопування під пошану окремої Людини, але в християнських державах ця пошана таки все зростала. За останні ж часи, особливо за останні 40 літ, авторитет окремої Людини катастрофічно падає, — людство явно завертає до упрощеного Старого Заповіту, коли мав ціну головню рід, а не окрема Людина. Помалу, але невпинно, збільшується інфляція Людини, цебто порушування основи християнства і запроваджується найбільший буддизм.

За нашого часу, особливо в Соведах, окрема Людина зовсім обезцінилася, стала нічого не вартою, — це тільки робочі руки в колхозі чи на фабриці, це тільки "військове м'ясо". Сучасний світ всі свої сили віддає на удосконалення руйнної зброї, на будову різних машин, пишних споруд і т.ін., але зовсім не дбає про удосконалення Людини. Сучасна Людина залегко приноситься в жертву державі, спілці, партії, капіталу й т.ін., які зовсім не дбають про неї поза дисципліною, поза покорою до себе. Держави легко обертаються в диктатури, стають тоталітарними. Інфляція Людини довела ціну її до зера...

За нашого часу Людина розцінюється не сама собою, не тим, що вона образ і подоба Божа, але ціниється тільки за силу й спритність своїх рук. А згине Людина, — її місце зараз заступлять сотні інших подібних. Людину, найвищий твір Божий, сина Божого стали вважати за робочого вола, й запрягли в рабське ярмо. Про підвищення освіти й духа Людини перестали належно

дбати, бо інтелігентніша Людина менше надається до ярма, більше брикається...

Появилися науки про більшу вартість окремого народу, а інші народи засуджувались на знищення, як маловартісні... Появилася нова хвороба — меншевартість, якою охоплюються мільйони людей в різнонаціональних державах, де звичайно панує один тільки народ, а всі інші — тільки толеруються...

В добрій третині світу сьогодні запанувала азійська система ставлення до Людини: вона ніщо, і, скажемо, в Советах більше дбається про скотину, як про Людину...

Це найбільша сучасна криза християнства, бо руйнуються його основи. Це найбільша трагедія й сучасного світу, бо він же досі створив культуру християнську. Марксизм-комунізм творить цю кризу свідомо, бо він свідомо валить християнство; капіталізм, наприклад, часто робить подібне через свою "ідеологію доляра", для якої Людина так само нешанована, — це головно робочі руки...

Отруя марксизму-комунізму густо стелиться всім світом і вбиває авторитет Людини, чому інфляція Людини шириться по всій вселенній. На поміч комунізму йде й капіталізм, і християнський погляд на Людину падає, і вертається замасковане поганство. Губиться повага до Людини, бо світ перестає бути правдиво християнським. Людство потроху забуває про душу християнства, — про Царство Боже, про Третій Заповіт, — Царство Духа. Упала ціна Людини, інфляція її доходить до крайньої границі!...

Найбільше терплять "менші світу цього": селянство, робітництво, дрібне урядництво. Хто ними належно опікується? Хто підвищує їм духа? Хто дбає про них з погляду Божої заповіді: "Будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний"? Ніхто про духа їхнього не дбає, — їм проповідується тільки стаханівщина...

І буря росте, бо синівство Боже не смертельне в Людині, його нічим не забити. Росте буря цих "менших світу" нашого, які глибоко відчують розпоношену інфляцію Людини, коли її обертають в раба, однаково якого: чи то державного в Советах, чи то партійного, чи то грошевого!...

І коли ми не покаємось, коли ми не направимось, то буря вдарить, і запалить і спалить цей світ, що поволі перетворюється з християнського в азійський...

І буде тоді плач і скрегіт зубів, а рятунок буде спізнений...

VIII

Воскресення й переображення світу

Але глибоко віримо, що Господь не допустить Свого світу до повної руйни. Християнство переможе, а людство опам'ятається, і світ воскресне до нового життя й переобразиться в істоті своїй. І Людина стане знову правдивим образом Божим, рідним сином свого Отця — Господа. Церква вся віддасться на спасіння людства, а не тільки окремих осіб. Вона запалить Божий огонь по всій Вселенній, і він її остаточно очистить від нового поганства.

Церква вияснить світові всі глибини християнства, і в цьому виясненні буде йти все вперед, а головним виясненням буде: потрібне щастя для людства настане тільки тоді, коли на землі настане Царство Боже, і коли Людина перетвориться в правдивого сина Божого.

Християнство, як віра, розростеться в глибину й ширину, і охопить усю вселенну. Любов і Правда стануть основами нашого життя, і вони відновлять християнський погляд на Людину.

Людство в культурі духа й знання піде все вперед, і смерть нарешті буде реально переможена й на землі. Смерть — руйна нашого життя, руйна культури, руйна прогресу, і як така вона буде знищена, бож знищив її Ісус Христос. І до цього явно йдеться.

І тоді виявиться повна істота Людини, як духоплоті, і вона стане повним сином Божим, як про це ророкує Сам Ісус Христос. У Людині повно розкриється образ Божий, і вона стане досконалою духоплоттю. І Людина перестане порабощати Людину, бо в світі настане правдива рівність, бо запанує Третій Заповіт, — Заповіт Духа, який оновить цілий світ.

І Людина обожиться, і духом своїм, ведена Духом Святим, повно зіллється зо своїм Створителем.

І тоді виповниться заповідь Сина Божого: "Будьте досконалі, як досконалий є Отець ваш Небесний!"

УКРАЇНЬСЬКА ЦЕРКВА —

ЦЕРКВА ПЕРВОЗВАННА

Скільки існує Українська Церква, стільки існує в ній і стародавнє передання, що її основоположником був святий Апостол Андрій Первозванний. Це було животворяще передання, яке від глибокої давнини наповнювало Українську Православну Церкву високою славою та цілющим духом, який вів її до правдивої будівної праці й до правдивого спасіння. Це передання було живою душею нашої Церкви, бо ним вона жила й розвивалася, бо воно вивело її на славу дорогу, дорогу першинства серед інших православних Церков.

У цій своїй праці я коротко розповім про все це стародавнє передання, бож воно — душа нашої Української Церкви й сьогодні, і таким позостанеться й на вічні віки. Воно мусить увійти в нашу плоть і кров, мусить плекатися на кожному кроці нашого життя, бо це передання про Апостола Андрія Первозванного, як основоположника Української Церкви, — це наша всеукраїнська національна гордість.

З надзвичайно давнього часу, можливо, ще з віку Апостольського, серед греків, а також серед тих народів, що жили по північному березі Понту (моря Руського чи Чорного), поширений був переказ, що Св. Апостол Андрій проповідував віру Христову також і в Скифії, цебто й на тій землі, що споконвіку заселює її народ український. З бігом часу переказ цей набирав собі все більше реальних ознак, і в кінці перейшов у ціле оповідання про найперший початок Церкви Української.

Це оповідання про апостола Андрія¹⁾, як основопо-

1) Головніша література: Василевскій: Русско-Византійські отрывки. Хожденіе апостола Андрея въ странѣ Мирмидонянъ, "Журн.

ложника Церкви Української, попало пізніш і в наш давній Літопис, а вже звідси воно поширилося по найрізніших давніх писаннях. Я приведу тут це оповідання з найстаршого Літопису — Лаврентієвого²⁾, перекладаючи його на теперішню нашу мову.

"Дніпро тече джерелом до Понтійського моря, що зветься Руським; кажуть, що цим морем навчав був святий Андрій, брат Петрів. Коли Андрій навчав у Синопі³⁾, він прибув до Корсуня⁴⁾ і тут довідався, що недалеко від міста знаходиться гирло Дніпрове. Захотів він піти до Риму, а тому прибув до Дніпрового гирла, а звідти пішов⁵⁾ уверх Дніпром. Трапилося так, що Андрій прибув (до одного місця й спинився тут переночувати) під горами на березі. А вранці він устав та й каже до своїх учнів: "Чи бачите ви гори он ті? На горах тих засяє ласка Божа: тут постане місто велике, й Бог побудує багато церков". І зійшов Андрій на ті гори, поблагословив їх, поставив хреста і, помолившись Богу, зліз з гори тієї, — тут пізніше повстав Київ.

І поплив Андрій уверх Дніпром. Прийшов він до Слов'ян, де тепер Новгород, побачив там людей та звичай їхній, — як вони миються та паряться, і дивувався з них. Звідти пішов він у землю Варягів, і прийшов до Риму; тут він розповів, де навчав та що бачив. Він казав: "Дивні речі бачив я в землі слов'янській, як там проходив; бачив я лазні дерев'яні, — люди натеплять їх вельми, роздягнуться, обіллють себе кислим квасом, візьмуть молоденькі різочки (березові віники) та б'ють самі себе, і до того доб'ються, що вилазять насилу живі; але обіллються холодною водою — й знову оживуть; і це вони роблять постійно, ніхто їх на те не силує, але самі себе мучать, — і ніби це їм миття, а не биття".

Мин. Нар. Пр." 1877 р., кн. 1 і 2. — Ив. Малышевский: Сказаніе о посѣщеніи Русской страны апостоломъ Андреемъ, "Владимирскій Сборникъ въ память 900 лѣтія крещенія Россіи", Київ, 1888 р., ст. 1-51. — С. Петровскій: Сказанія объ апостольской проповѣди по сѣверо-восточному Черноморскому побережью, Одесса, 1898 р. — Д-р Иван Франко: Апокрифи і легенди, т. III, ст. 126-255.

2) Ліпше б цей Літопис звати Діонисієвим, бо справою його писання керував українець єпископ Діонисій.

3) Місто на південній березі Чорного моря.

4) Це Херсонес Таврійський.

5) Поплив. А може й пішов з проповіддю Слова Божого.

Слухачі дивувалися; а Андрій, побувши в Римі, вернувся до Синопу⁶⁾.

Ось так розповідає нам найстраший т. зв. Лаврентіїв Літопис 1377 р. про постання Церкви Української. Ото ж, як бачимо, плив Дніпром Апостол Андрій, спинився на Київських горах, поблагословив їх і лишив тут свого Хреста. Таким чином Церква Українська веде свій початок від самого Апостола, й правдиво зветься Церквою Первозванною. Це була велика патріотична думка, що панувала в Україні з найдавнішого часу, до певної міри панує й тепер.

Але проти правдивости цього літописного оповідання віддавна вже повстав цілий ряд учених, головню росіян, починаючи ще з відомого першого історика Церкви — митрополита Платона; за ним уже й Карамзин про це оповідання додавав: "Впрочемъ, люди знающіе сомнѣваются въ истинѣ сего Андреева путешествія" (1 ст. 17). Знаний російський історик Церкви проф. Є. Голубинський піддав це оповідання надзвичайно суворій критиці ("Исторія Русской Церкви", т. I, М. 1901 р., ст. 19-34).

Справді, приглянувшись уважно до цього оповідання, — твердять скептики, — бачимо, що це ніби пізніша вставка до Літопису. Їхати з Херсонеса (чи Корсуня) до Риму через Київ та Новгород, — це все одно — каже Голубинський, — як би їхати з Петрограду на Москву через Одесу, бо ж ця дорога до Риму через землю Варягів в 50 раз довша за звичайну Чорним морем. Твердячи так, учені не хочуть стати на правдивий ґрунт: Ап. Андрій вибрав собі таку дорогу навмисне, в цілях Христової проповіді. До того додають ще, що за Апостольського часу земля наша була невідомою, яка лежала за межами відомого світу, що була вона повна найрізніших страхів. "Зачѣмъ бы пошелъ въ эту невѣдомую пустыню Апостоль Андрей", питає проф. Голубинський. "Он могъ пойти в нее только тогда, когда бы у него не было дѣла въ чертѣ самого тогдaшнeго мiра, и было свободное время ходить по пустынамъ. Но это, как всякій знаетъ, было не такъ⁷⁾". Если бы вести Апостола въ Русь нарочно, то нужно было бы вести его для про-

6) Лїтопис по Лаврентієвскому списку, Спб., 1897 р., ст. 7-8.

7) Е. Голубинский: История Русской Церкви, т. I, перша половина тому, 1901 р., ст. 29.

повѣди Христїанства людямъ, а не для благословенїя не-обитаемыхъ горъ⁸⁾.

Літописне оповідання про Апостола Андрія — це може й пізніша вставка до нашого найдавнішого Літопису, вставка, яких не мало тут⁹⁾. А що це так, — твердять дослідники, — про це свідчить той факт, що автор Початкового Літопису не знав ще нашого переказу про Ап. Андрія; так, у Лаврентієвім (Діонисієвім) кодексі під 6491 (983) р. читаємо, що в землі нашій "не суть Апостоли учили", "тѣломъ Апостоли не суть сде были"¹⁰⁾. В іншому місці літописець розказує, що власне нашим учителем віри Христової мав бути Апостол Павло; під 6406 (898) р. тут читаємо: "Словѣнську языку учитель естъ Анѣдроникъ Апостолъ, в Моравы бо ходилъ, и Апостолъ Павелъ учил ту; ту бо естъ Илюрикъ, его же доходилъ Апостол Павелъ, ту бо бѣша Словене первое. Тѣмже и Словенську языку учитель естъ Павелъ, отъ него же языка и мы есмо, Русь тѣмъ же и намъ, Руси, учитель естъ Павелъ, понеже учитель естъ языкъ Словѣнскъ и поставил естъ епископа и намѣстника по себѣ Андроника Словенську языку". Щоб не було сумніву в цім, літописець ще додає: "А Словенский языкъ и Руский одно естъ, — отъ Варягъ бо прозавшася Русью, а первое бѣша Словене"¹¹⁾. На це все можна сказати, що ці твердження літописця — також пізніша вставка¹²⁾. Крім цього, преп. Нестор у своїм Житті св. Бориса та Гліба рішуче заявляє, що "Руська сторона (цебто Україна) ні від кого не чула слова про Господа Ісуса Христа", що "до Русів (українців) не ходили Апостоли, і ніхто їм не проповідував слова Божого". Як бачимо, вже встаровину змагалися за правдивість нашого оповідання, але воно таки було.

Звідки ж узялося це величне оповідання про початок Церкви Української? Може це справді плід буйної фантазії якогось давнього гарячого патріота українського? Ні, приглянувшись ближче до всієї цієї справи, бачимо, що оповідання це, прикрашене в подробицях, має реальну правдиву основу.

8) Там само, ст. 22.

9) Проф. А. А. Шахматовъ: Разысканія о древнѣйшихъ русскихъ літописныхъ сводахъ. Спб., 1908 р., гл. IV.

10) Видання 1891 р., ст. 81.

11) Там само, ст. 27-28.

12) Пор. відповідні місця у Шахматова: Разысканія.

Апостол Андрій ще з віку Апостольського вважався основоположником церкви Костянтинопольської; греки взагалі рано почали збирати найрізніші оповідання про ап. Андрія. Боротьба Царгородської Церкви в Римською за авторитет розпочалася рано; Церква Римська твердила, що її заснував Ап. Петро, а це примусило греків пильніш зайнятися своєю археологією й зібрати все, що можна було, про Ап. Андрія, як свого основоположника. І греки справді зібрали дуже багато найкращих оповідань про св. Андрія Первозванного.

Ось ці грецькі перекази, з найдавнішого часу починаючи, в один голос свідчать, що Ап. Андрій проповідував Євангелію і в далекій варварській Скифії. Найперше оповідання про це подає нам батько церковної історії, Єпископ Кесарії Палестинської, Євсевій Памфил (помер у 340 році); він у своїй "Церковній Історії" (кн. III, розд. 1) пише, що "святі Апостоли й учні Спасителя нашого розпорошилися були по всьому світові (для науки про Христа). Фомі, як каже переказ, випала доля йти в Пармію, Андрію в Скифію, Івану в Азію, де він жив і помер в Ефесі"¹³). До цього Євсевій додає ще, що про це слово в слово розповідає Ориген у III томі пояснень на книгу Буття. Як бачимо, переказ про те, що Ап. Андрій навчав про Христа в Скифії, сягає найдавнішого часу, може ще віку Апостольського, а в IV віці його вже записано. Пізніш поставали інші перекази, додавалися різні подробиці; такі перекази, напр., ченця Єпифанія, що жив у к. VIII — поч. IX в., Метафраста X в. і ін.

Дуже цікаве оповідання ченця Єпифанія. Він розказує, що Ап. Андрій відбув три подорожі, — обійшов західне побережжя Малої Азії, південне побережжя Понту (Чорного моря) і доходив аж до Іверії, а за третю подорож обійшов східне та північне побережжя Чорного моря, побував у Босфорі чи Керчі, в Херсонесі та Феодосії. Єпифаній розказує, що все це він писав на основі писань давніх церковних письменників; крім цього, він сам обійшов усе побережжя Чорного моря, від Синопу до Босфору, Херсонесу та Феодосії; скрізь вислуховував він місцеві оповідання про Апостола Андрія, на свої очі бачив церкви, хрести, образи св. Андрія, всюди він розпитував, збирав і записував назви учнів Андрія, що були першими Єпископами Церков, які заснував

13) И. Малышевскій: Сказаніе о посѣщеніи Русской страны св. апостоломъ Андреемъ, див. "Владимірскій Сборникъ", Київ, 1888 р., ст. 1.

Апостол¹⁴⁾. І ось на основі цього Єпифанієвого оповідання переконуємось, що вже в його час скрізь існували думка й перекази про те, що Ап. Андрій проповідував по північних (українських) берегах Чорного моря.

Отже, встановлюється факт, що Апостол Андрій таки справді проповідував Євангелію по берегах Чорного моря, того моря, що здавнини "словеться Русское море". І справді, знаємо, що в цих містах уже з кінця I віку відоме було Християнство. Так, давній переказ розповідає, що десь наприкінці I-го віку імператор Траян за-слав був до Херсонесу, на північний берег Чорного моря, Єпископа Римського Климента; св. Климент, прибувши до Херсону, застав тут до двох тисяч християн, що працювали в каменоломнях; своєю проповіддю св. Климент побільшив це число¹⁵⁾. Саме св. Письмо (1 Петра 1: 1) свідчить про християнство за вік Апостольський в Понті, на південному березі Чорного моря, зараз же проти Тавриди¹⁶⁾, що мала з Понтом постійні зносини.

Таким чином підтверджується давній переказ про те, що Апостол Андрій проповідував у Скифії, а земля наших предків була власне в цій Скифії, як про це свідчить і наш найдавніший Літопис¹⁷⁾. З найдавнішого часу були в нас найжвавіші зносини з тими грецькими колоніями, що були на північному березі Чорного моря; ми торгували тоді з цими греками, і самі ці греки часто заходили Дніпром далеко в глиб до нашої землі, про що виразно свідчать нам археологічні знахідки. Навіть надмірні скептики, що невірять зовсім оповіданню про Ап. Андрія, не можуть відкинути того, що Ап. Андрій міг проповідувати предкам нашим, бодай тим, що по торгових справах бували в грецьких колоніях на північному березі Чорного моря.

Трудно сказати, як далеко на північ підіймався Ап. Андрій. Йому припало проповідувати й скифам, і цілком можливо, що Апостол справді плив Дніпром, але — як далеко? Греки звичайно пливли Дніпром тільки до порогів, до м. Олександрівського, за пороги ж пливсти не відважувалися. Отож, таки не виключається можливість, що Ап. Андрій підіймався нашим Дніпром бодай до по-

14) Малышевскій И., ст. 8-9.

15) Там само, ст. 50.

16) Малышевскій, ст. 50.

17) Див. Лаврен. Літопис, ст. 12 за вид. 1897 р.

рогів і бодай тут навчав віри наших предків. Але Ап. Андрій мав цілі поширення Християнства, тому мігпливсти Дніпром і до Києва. Про це свідчило б і те, що Дніперовий Неяситецький поріг звався вдавнину Андріївським.

Що віра Христова ширилася й поміж скифами, про це виразно свідчить нам оповідання про трьох мучеників — Інна, Рима й Пінна, що записане в Монології імператора Василя II (976-1025 р.) під 20 січня. В цім оповіданні читаємо, що ці мученики були родом "з Скифії, з північної сторони"; вони були учнями Ап. Андрія й продовжували навчати скифів і багатьох охрестили; але правитель варварів схватив їх і віддав на мукy. Тоді була люта зима, річки позамерзали так, що ними їздили; святих прив'язали до високих полін, що були в воді, і там вони й замерзли¹⁸⁾. Де могла бути така люта зима, щоб аж річки позамерзали? Безумовно, десь далі на північ¹⁹⁾. Отже, як бачимо, Ап. Андрій мав навіть своїх учнів поміж скифами, і мученики Інна, Рима й Пінна — це наейперші українські святі, яких і згадуємо 20 січня.

Все досі сказане переконує нас у тім, що на самій Землі Українській Апостол Андрій був, проповідував тут науку Христову і мав своїх учнів. Цілком можливо, що вже від часу Ап. Андрія Християнство ніколи й не переводилося в нас, але постійно мало більше чи менше число своїх прихильників. Ось поміж цими давніми християнами й зберіглося оповідання про Ап. Андрія, що проповідував у землі скифській. Пізніш, коли число християн збільшилося в нашій землі, коли зносини з греками стали жвавішими, тоді в нас почали ширитися й грецькі оповідання про Ап. Андрія, і з бігом часу витворилося в нас те оповідання про початок нашої Церкви, що його пізніш вставлено в Літопис.

Коли саме склалося оповідання про прихід до Києва Ап. Андрія, й коли його вставлено до Літопису, точно сказати не можемо. Але вже в XI віці пам'ять про Ап. Андрія була такою великою, що князь Всеволод р. 1086-го вибудував у Києві Церкву на честь Ап. Андрія (а р. 1089-го постала й друга Андріївська Церква — в Переяславі)²⁰⁾

18) Ив. Малышевский, ст. 10-11; Е. Голубинский, ст. 30-31.

19) Е. Голубинский, ст. 31-32, все таки відносить це до південного Криму.

20) Е. Голубинский, ст. 25; Малышевский, ст. 30.

Треба сказати, що на перших порах верховна церковна влада наша, митрополит тоді все був тільки з греків. Ці греки часом звисока ставилися до нас, лише все грецьке вважали за добре. Греки дуже величалися, що основоположником їхньої Церкви був Сам Апостол Андрій. І ось, на мою думку, щоб трохи збити цю грецьку пиху, й повстає в нас уже детальне оповідання про Ап. Андрія, — як приходив він до Києва й поблагословив тутешні гори, — цебто, поклав початок нашій Церкві. Ото ж виходило, що Ап. Андрій заснував не тільки Церкву Царгородську, але й Українську. Національна гордість була задоволена.

Правда, можливе ще й таке вияснення, що оповідання про Ап. Андрія піддержували й самі греки, щоб показати, що Русь-Україна ще з Апостольських часів входила до Патріярхату Апостола Андрія, до Костянтинополя. Отже, Костянтинополь і Русь — це один Патріярхат, на основі Канонів II. 2 і IV. 28.

Але в цей час постали вже тертя між Києвом і Новгородом. Новгород був цілком в ієрархічній залежності від Києва, — єпископа для Новгорода вибирали в Києві, висвячували й посиляли туди. Це, звичайно, не подобалося Новгороду, і він шукав випадка, щоб звільнитися з-під української влади. Як знаємо, за князя Ізяслава Мстиславича, з невідомих причин, українці зробили церковну революцію, — обрали собі Митрополитом таки свого високоосвіченого Климента, що й був Митрополитом, з перервами, майже дев'ять літ (1147-1155). Єпископ новгородський Нифонт не визнав Митрополита Климента; а коли р. 1155-го горю взяли греки, що скинули Климента, тоді Нифонта нагородили за вірність званням Архієпископа, і з того часу Новгородська Церква сама собі вибирала єпископа, а Київ лише благословляв їх²¹⁾. Усе це, звичайно, посіяло ворожнечу поміж Києвом та Новгородом.

Як ми бачили, оповідання літописне про приїзд Ап. Андрія до Києва має ще й продовження, другу частину — це оповідання про дерев'яні лазні, які Ап. Андрій бачив у Новгороді. Ця друга частина дуже мало в'яжеється з першою, і своїм характером є просто насмішка на новгородців, — ось, мовляв, у нас, українців, був Ап. Андрій і поблагословив наші гори, а в вас лише посміявся з вашої парні в лазнях. І мабуть правдива думка проф. Голубинського, що бачить у цій другій половині опові-

21) Ів. Малишевський, ст. 31-35.

дання "осмѣяніе Новгорода", бож наші землі в давнину любили сміятися одна з одною, і наскладали одна про одну багато оповідань та приказок²²⁾. А сварка єп. Нифонта з митр. Климентом до всього цього тільки підлила масла.

Ось усі ці причини могли послужити на те, щоб давній переказ про проповідь у нашій землі Ап. Андрія переробити на ширше оповідання, а до того хтось додав ще й памфлета на новгородців²³⁾. Усе це й увійшло до нашого давнього Літопису.

Звичайно, літописне оповідання про Ап. Андрія не подобалося новгородцям і взагалі московцям. І ось, десь у XVI віці, за Митрополита Макарія постає нова новгородська редакція цього оповідання. Нове оповідання розказує, що Ап. Андрій з-під Києва "пошелъ по Днѣпру вверхъ до Ловати; и пришедъ, благослови мѣсто, идѣже нынѣ Новгородъ, а людіе сѣдяще подлѣ озера Ильменя, и также кѣ ученикомъ рече, яко будетъ zde градъ великъ и Церкви Божественная многи"²⁴⁾. Згадки про лазні вже нема. Національна гордість новгородців, хоч пізно, і хоч просто переробленням київського оповідання, проте була задоволена.

Але цього мало. Постала нова легенда, й її записано в Степенну Книгу за Митр. Макарія; легенда оповідає, що, прибувши до Слов'янської землі, де тепер Новгород, Ап. Андрій "пребысть здѣсь нѣкоторое время, проповѣдывалъ Слово Божіе, водрузилъ и оставилъ свой жезлъ въ веси, нарицаемой Грузинѣ"²⁵⁾. Українців тут було побито: в них Ап. Андрій поблагословив лише само-но порожні гори та тільки Хрест поставив, а ось у нас, новгородців, проповідував він слово людям, і лишив навіть свого жезла, який і зберігається в Андріївській Церкві села Грузина...

Пішли далі. Появилася легенда, що Ап. Андрій подорожував по Ладозькому озері, був на одному острові й полишив там свого жезла, а його учні заклали тут Валаамського монастиря²⁶⁾...

22) Історія Церкви, т. I, вид. 2, ст. 25.

23) Мушу тут підкреслити, що автор колись популярної в Україні "Історія Руссовъ" приймає тут Новгород Сіверський, куди ап. Андрій попав Десною; див. вид. 1846 р., ст. 4.

24) З Тверського Літопису.

25) Малишевський, ст. 37-39.

26) Митроп. Макарій: Історія Русской Церкви, т. I, вид. 3, ст. 195-200.

Усі ці легенди глибоко пішли в народ, стали переказами патріотичними, і ними часто послуговувалися там, де треба було зазначити, що Церква веде початок від Апостольського віку. Так, відомий Арсеній Суханов, під час своєї подорожі по Сході, і під час своїх диспутів з греками, коли ті настоювали, що треба в усьому слухатися їх, просто відповів їм: "Мы крещение прияли отъ Апостола Андрея, когда онъ, по вознесеніи Господа, приде въ Византию и оттуда полде Чернымъ моремъ до Днѣпра и Днѣпромъ вверхъ до Кіева"... Ще простіш зрозумів ці оповідання цар Іван Грозный. Коли р. 1580-го Грозного нахилив на унію єзуїт Антоній Поссевін, цар відповів йому: "Ми віру свою прийняли на початку християнства, коли Андрій, брат Апостола Петра приходив у ці землі, щоб пройти до Риму. Таким чином ми в Москві прийняли Християнство того саме часу, як ви в Італії"²⁷⁾...

Зазначу ще тут, що року 1589 Московська Церква стала п'ятим Патріархатом у світі, а своє право на Патріархію основувала головню на тому, що її основоположником був Апостол Андрій, — використала право Церкви Української.

Коли на Москві оповідання про Ап. Андрія стали такими популярними, то нема й чого зазначати, що в нас, в Україні, ці оповідання ввесь час були живими, бож бодай у південних наших землях таки бував Ап. Андрій. За XVI-XVIII віки ці оповідання в нас в Україні надзвичайно ширяться, і думку про те, що Ап. Андрій — це основоположник Церкви Української, цю думку знаходимо по всіх більших богословських творах українських. На Київському Соборі 1621 р. постановили: "Св. Апостол Андрій — це перший Архієпископ Костянтинопольський, Патріарх Вселенський і Апостол Український; на Київських Горах стояли ноги його, й очі його Україну бачили, а уста благословляли, і насіння віри він у нас насадив... Воїстину Україна нічим не менша від інших слідніх народів, бо в ній проповідував Апостол"²⁸⁾. Цього Канона нашої Церкви жоден Собор не відкинув і досьогодні. А коли р. 1654-го митрополит Київський Сильвестр стрічав московських бояр, він говорив їм, що в особі його вітає бояр св. Андрій Первозванний, що на цім місті провозвістив блиск великої Божої слави"²⁹⁾.

27) Малишевський, ст. 41.

28) Памятники Врем. Ком., т. I, 264-265; Київ, 1845 р.

29) И. И. Малишевский, ст. 44.

Маємо ще й інші перекази про Ап. Андрія; напр. про стопи Ап. Андрія, що відбилися на великім камені на березі моря коло Херсона; маємо оповідання про те, що Дніпровий Неяситецький поріг звався Андріївським, бо тут пробував Ап. Андрій, коли проходив до Києва й тепер поширені перекази про Андрієвого Хреста, що його поставив на горі сам Апостол, і Хреста цього навіть показують у Андріївій Церкві.

І інші народи часом претендують на те, що в них також перебував Ап. Андрій; так уже в IX в. склалося оповідання грузинське, що Ап. Андрій проповідував у Грузії, і це цілком можливе; в XVII в. постала легенда навіть у Польщі, ніби Ап. Андрій проповідував і в них, бож удавнини до Скифії належали й поляки³⁰⁾.

Така доля нашого оповідання про Ап. Андрія Первозванного, як основоположника Церкви Української. Чи ж справді можна рахувати Ап. Андрія садівничим Християнства в нас в Україні? Я такої думки, що безумовно можна. Апостол Андрій безумовно був і проповідував на нашій землі, плив і нашим Дніпром. І ті найперші християни, що їх навернув був до Христа св. Андрій, уже ніколи не переводилися в нас в Україні аж до офіційного охрещення її за князя Володимира року 988-го.

Споконвічне передання про Апостола Андрія Первозванного, як основоположника Української Церкви, має для українців величезне церковне й державне значення.

Уже з давнини по всіх християнських Церквах зацпилася думка, що ті Церкви, яких основоположниками були Апостоли, мають у Вселенській Церкві провідне значення й більшу славу. Думка така жива й досі. Ось чому Римська Церква всебічно розроблює легенду про Апостола Петра, як її основоположника, хоч наука доводить, що Апостол Петро Єпископом у Римі ніколи не був. Те саме робить і Церква Царгородська зо своїм дійсним основоположником, Андрієм Первозваним. Апостольського походження й інші Патріярхати. Стара Українська Православна Церква міцно трималася свого передання, що й вона заснована Апостолом, а тому вона Церква Апостольська, а до того й Первозванна.

Усі Апостольські Церкви мають уже з самого свого

30) Е. Голубинський, ст. 32.

Апостольського походження повні права на автокефалію. Питання своєї незалежності, автокефалії стара Українська Церква ніколи не піднімала й не ставила гостро, бо ідеологічно була зв'язана з Царгородською Церквою єдністю того самого Апостольського постановня, а практично була Церквою незалежною, бо Царгород був за далеко, щоб вмішуватися до внутрішніх справ.

Зовсім інша справа сьогодні: увесь український народ мріє про свою церковну автокефалію, як ступінь до незалежності й державної. На жаль, реально завжди буває навпаки: незалежність держави створює автокефальність її Церкви. У всякому разі автокефалія ніколи не приходить легко, але в нашій боротьбі за незалежність нашої Церкви Апостольське Андріївське передання може відіграти й відіграє першорядну роль: Українська Церква Апостольська, й уже тим самим автокефальна. І саме це, Апостольське постановня нашої Церкви, є міцніше за всякі грецькі Томоси, які завжди змінні, як погода. І саме це дає Українській Церкві всі права стати не тільки Церквою автокефальною, але стати й Патріархією.

Хто дав право Риму, Царгороду, Олександрії, Антіохії, Грузії й ін. стати Патріярхатами? Тільки їх Апостольське постановня. Має це Апостольське постановня й Церква Українська, її "мати городів руських", Київ в Україні! А маючи Апостольське постановня, має безсумнівне право стати Патріярхатом.

Величезне церковне, а тим самим і державне значення передання Апостола Андрія Первозванного, як основоположника Української Церкви, глибоко зрозуміла Москва, й рано його використала: Москва вперто забрала нашу стародавню Русь, вперто доводила своє Київське походження, вперто доводила й доводить, що українці й росіяни — це один народ. Самі українці обома руками допомагали в цьому Москві, й легко передали їй свою Церкву, — перший зробив це Богдан Хмельницький року 1654-го, навіть не питаючись Патріярха Царгородського, а гетьман Самойлович та Мазепа покінчили цю справу... Таким чином п'ята Патріярхія, що канонічно належала Русі Київській, перейшла до Русі Московської! Щоб нас заспокоїти, витворили легенду про якусь Малу Русь, — майте свої права під крилами Русі Великої!...

Практично до кінця використавши славне передання про Андрія Первозванного, як основоположника Церкви на Русі, Москва сьогодні, устами своїх учених, вперто

доводить, що Андріївське передання, — це тільки легенда. Робиться це для того, щоб вибити з-під ніг Української Церкви її найголовнішу основу незалежності.

Хто виступає проти стародавнього передання, що Апостол Андрій Первозванний — це основоположник Української Церкви, той виступає проти прав Українського Народу, проти всеукраїнської національної гордості!

Андріївське передання — це найміцніша підстава автокефалії Української Церкви, тому всі ми обов'язані боронити, зберігати й належно плекати це наше стародавнє передання!

—oOo—

**Редакційна Колегія Інституту Дослідів Волині
і
Товариства "Волинь"**

Д-р Ю. Мулик-Луцик, адв. С. Радчук, ред. М. Подворняк,
Прот. С. Кіцюк, д-р І. Тарнавецька, Прот. С. Герус,
Прот. С. Ярмусь, інж. І. Онуфрійчук

ЗМІСТ

1. Вступне слово	5
2. Сумління	7
3. Домашня Церква	14
4. Тяжкі завдання українського Архиєрея	23
5. Послання	33
6. Ідеологія Української Церкви	38
7. Живімо з совістю чистою!	61
8. Роботу Господню провадьмо чесно!	64
9. Поеднання Церков	68
10. Іван Хреститель	74
11. Служити народові — то служити Богові!	81
12. Милосердя	89
13. Підвалини й істота нашої Церкви	93
14. Живімо правдою!	101
15. “Нема пророка в отчизні своїй”	108
16. Канони святі й непорушні	114
17. Соборноправність	119
18. Бережімо все своє рідне!	123
19. Творімо українську культуру всіма силами нації	130
20. Духовенство й рідна мова	139
21. Слово во врем'я люте	147
22. Обоження людини	163
23. Українська Церква — Церква первозванна	173

ВИДАННЯ ІНСТИТУТУ ДОСЛІДІВ ВОЛИНИ Й ТОВАРИСТВА "ВОЛИНЬ" У ВІННІПЕЗІ

1. Волинь у боротьбі за волю України, ст. 56	\$1.00
2. І. Левкович: Нарис історії волинської землі, ст. 159	1.50
3. С. Килимник: Український рік в народніх звичаях. Вийшло 5 томів, маємо ще томи 2-5	4.00
4. Г. Гордієнко: Аграрна реформа на Волині (вичерпане)	1.00
5. П. Шумовський: Остріг, історична монографія, ст. 130	2.00
6. А. Бужанський: Походження державности в слов'ян (вичерп.)	1.00
7. А. Бужанський: Ріка Прип'ять і її допливи, ст. 40	1.00
8. В. Левицький, Д. Дорошенко: Спогади про М. Левицького	1.00
9. Л. Биковський: На кавказько-турецькому фронті, ст. 152	3.00
10. Літопис Волині, ілюстровані збірники ч.ч. 1-11 по	2.00
11. Прот. С. Гаюк: Від престолу до Берези Картузької, ст. 58	1.00
12. І. Марчак: З мучеництва Холмщини, ст. 58	1.00
13. П. Фелоненко: Збройна боротьба на Волині	1.00
14. І. Хміль: Гомін Полісся, поезії, ст. 244	2.00
15. Й. Сірий: Оповідання, томи I і II по	2.00
16. Інж. Є. Пастернак: Нарис історії Холмщини й Підл., ст. 466	8.00
17. Митр. Іларіон: Св. Почаївська Лавра, ст. 398	4.00
18. Митр. Іларіон: Словник Шевченкової мови, ст. 256	2.00
19. Митр. Іларіон: Релігійність Шевченка, ст. 102	1.00
20. Митр. Іларіон: Митрополит мученик А. Мацієвич, ст. 256	2.50
21. Митр. Іларіон: Дохристиянські вірування укр. народу, ст. 424	5.00
22. Митр. Іларіон: Слово про Ігорів похід, ст. 250 (нове видання)	3.00
23. Митр. Іларіон: Наша літературна мова, ст. 264	4.00
24. Митр. Іларіон: Рятування України, ст. 94	2.00
25. Проф. Ів. Огієнко: Українська культура, ст. 272	4.00
26. Проф. Ів. Огієнко: Історія церковно-слов. мови, т. I, ст. 324	5.00
27. Проф. Ів. Огієнко: Історія церковно-слов. мови, т. II, ст. 400	5.00
28. Улас Самчук: На білому коні, спогади, ст. 252	5.00

Усі ці видання можна виписувати по адресі:

RESEARCH INSTITUTE OF VOLYN
P. O. Box 606, Winnipeg, Man. R3C 2K3 — Canada

